

Irodalmi Jelen

XIX. évfolyam, 215. szám
2019. SZEPTEMBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szőcs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza, műfordítás), **Laik Eszter** (helyszíni tudósítások), **dr. Hegyi Pál** (tudomány, esszé), **Simon Adri** (kritika), **Szőcs Tekla** (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Méhes György**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **Vincent van Gogh (1853–1890)** festménye

Böszörményi Zoltán

EFUNDAM SPIRITUM MEUM*

*A fényfoltos nyárból csak te hiányzol.
Forr a vér, tobzódnak eretnek álmok.
Vak tér és merő képzetek, szememben
merev pillanat, a szél meg sem rebben.*

*Mint aki rejtett múlttal bíbelődik,
nem érzi a bőrén matató semmit,
a tested tüzes illatát és ízét
kutatom mindenben, öled örömét.*

*Míg sejtjeimbe szeszély és szenvedély
költözik, parttalan nyár, tündöklő éj
vigyázza lelkem vérvörös tájait.*

*Tarts velem, megőrzöm forró csókjaid.
Részegít melled illata: ópium.
Még egyszer efundam spiritum meum!*

*Kiöntöm lelkemet (lat.)

Dénes Anita

Roncs

Délután van, meleg, rezes fényű. Ülök az ágyon, és limonádét kortyolgatok. Fáj a mellkasom. A hajam félcentis sörtéi között izzadság csöpög; egy csepp a szoknyámra hull. A szobában halkán zúg a ventilátor, zaja összekeveredik a hullámok neszével odakint.

Már harmadik napja látom a horizonton a kísértethajót.

Azután kezdődött, hogy a szüleim ebbe a kicsi nyaralóba hoztak. Nem akartam – drágálltam, a kórházi számlák mellé még pont a tengeri nyaralás hiányzott –, de az anyám erősködött. Jót fog tenni nekem a levegő, mondta. Maradt még pont elég a banki kölcsönből, mondta. Jól fogom itt érezni magam, mondta. Nagyon igyekszem nem lenni hálátlan, de a háromból kettőben biztosan tévedett.

De végül is mindegy, hogy a kórházban próbálom elütni a maradék időmet a nagy bűdös semmivel, vagy a tenger mellett. Az óra mindenhol ugyanúgy ketyeg.

Amikor idejöttünk, anyám felmarkolta a csomagjaimat, és szétpakolta az egészet az emeleti szobában: egyetlen nagy helyiség, faborítással, nagy ablakokkal, kevés bútorral. Nem mondtam meg neki, hogy a kórházban töltött majdnem egy év után ideges leszek a nagy, szellős szobáktól. Ahányszor tiltakozom anyám legújabb ötlete ellen, amivel a kedvemen próbál javítani, úgy néz rám, mint egy megrúgott kutya. Nem vitázik szinte soha, de ez így még rosszabb. Tudom, hogy nem érdemli meg a kirohanásaimat. Nem ő tehet róla, hogy a legszívesebben kiugrottam volna a kórház ablakán már az első hónapban, sem arról, hogy apám elsápadt, amikor meglátta a legelső számlánkat; arról meg végképp nem, hogy a végén semmi sem használt. Szóval újabban letettem arról, hogy tiltakozzak az ötletei ellen – legalább őt tegye boldoggá valami.

Negyedik napja, hogy itt vagyunk. Anyámék lementek a tengerpartra sétálni; apám felvetette, hogy csatlakozzak hozzájuk, de

úgy néztem rá, hogy inkább elhallgatott. Anyám egyből közbelépett, hogy biztosan fáradt vagyok a tengeri levegőtől, maradjak csak itt, pihenjek, gyógyuljak (nagyon vicces, anya), nemsokára visszajönnek. Bólintottam, és feljöttem a szobába. Vártam, hogy elmenjenek. Amikor felértem az emeletre, a hajó már ott volt.

Távoli pont az öböl vizén. Első este nem láttam, de a második napon már igen. Nem figyeltem rá túlságosan – a tengeren vagyunk, az lenne az érdekes, ha nem látnék hajókat. Csak annyit tudtam kivenni, hogy kétárbócos, karcsú, bevont vitorlával. Olyan helyzetet vett fel a nappal szemben, hogy csak a fekete sziluettjét láttam a kék ég előtt. Ezt igazából furcsának kellett volna találnom, de mostanában már semmin sem ütközöm meg.

Talán azon kéne meglepődnöm, hogy kevesebb, mint egy év után ennyire halottnak érzem magam. Ha meg kéne mondanom valakinek, hogy mikor kezdődött, gondban lennék. Ha az egész életed szétcsúszik, mint egy lavina, rá tudsz-e jönni, mikor kezdődött? Akkor, amikor először elkezdtem köhögni? Akkor, amikor orvoshoz mentem – hosszú unszolás után, mert tavasz volt, mi ilyenkor egy kis köhögés? Vagy amikor beutaltak?

Nem. Lehet, hogy mégiscsak tudom. Akkor kezdődött, amikor megkaptuk az első biopszia eredményét – rák. Hát persze, a kurva életbe. Soha nem fogom elfelejteni, hogy sírt az anyám, amikor az orvos kimondta a szót. Az a hang, amit kiadott... Az apámba kapaszkodott, pedig már rég nincsenek együtt, apa csak látogatni jött be hozzám – mégis ráfonódott, szorította, hogy össze ne essen, ahogy az apám mereven elnézett a feje fölé, és csak sírt, azzal a minden szégyenen túli, sikoltó zokogással. Én meg sem mozdultam, még az arckifejezésem sem változott. Hogy a francba lehet egy ilyen látványra reagálni? Azt hiszem, még rosszabb volt, mint amit az orvos mondott.

Akkor még ötven százalék volt a gyógyulásom esélye. Idővel ez egyre csökkent, de akkor már egyikünk sem sírt. Nekem nem volt kedvem – úgysem lesz jobb tőle semmi –, anyám pedig szerintem szégyellte a kitörését, vagy csak nem akarta, hogy így lás-

sam. Olyan állandó, erőltetett vidámsággal kezel hónapok óta, hogy Stepfordban érzem magam.

Egyébként én már rég nem számolom az esélyeimet, de azt hiszem, most valahol huszonöt százaléknál tartok. Vagy még kevesebbnél.

Kinézek az ablakon. A hajó eltűnt.

Különös. Rég nem mondtam már ezt a szót semmire (annyira felborult számomra a „hétköznapi”, hogy fogalmam sincs, mihez viszonyíthatnám a furcsaságot), de ez tényleg meglep. Amióta a hajó felbukkant a láthatáron, tiszta fekete sziluettként, azóta minden reggel megjelent ugyanazon a ponton, és ott is maradt, amíg el nem aludtam. Most meg fogja magát, és eltűnik.

Mikor jöttem rá, hogy kísértethajó? Azt hiszem, tegnap – a harmadik napunkon itt, és a másodikon a hajó felbukkanása óta. Anyám feljött hozzám: tálcán hozta a reggelit, mint egy cseléd. Kedvem lett volna kiütni a kezéből – járni, azt még tudok, bassza meg. De aztán megláttam a mély karikákat a szeme alatt (majdnem olyan mélyek, mint az enyéim, most aztán látszik, hogy egy család vagyunk, haha) és a ráncokat a szája körül, amik egy éve még nem voltak ott, és mosolyt erőltettem az arcomra. Szerintem úgy néztem ki, mint akinek erővel húzzák szét a száját, de anyám nem vett észre semmit. Rám mosolygott (könyörgök, ne), jó étvágyat kívánt, és kifelé indult. Ahogy elhaladt az ablakom előtt, a háta mögött megláttam a hajót. És hirtelen elfogott a kíváncsiság.

– Vajon milyen hajó lehet az ott? – kérdeztem anyámat.

– Tessék, kicsim?

– Az a hajó, ott kint, az öböl szélén. Már tegnap óta ott van.

Anyám megállt az ablaknál, félrehúzta a finom fehér függönyt, és kinézett. Sötét ruhában volt, fekete hajával egy pillanatra úgy nézett ki, mintha ő is csak sziluett lenne. Egészen addig, amíg meg nem szólalt.

– Nem látok ott semmit.

Felálltam, az ablakhoz mentem én is. És a nyelvembe haraptam, olyan erősen, hogy majdnem könnyezni kezdtem.

A látóhatáron ott volt a hajó. Nem tudom, miért dühített ez annyira fel, de egy pillanatra megint éreztem a késztetést, amit akkor, amikor megláttam anyám kezében a reggelizőtálcát. A legszívesebben megfogtam és megráztam volna.

Óvatos mozdulattal, hogy ne lássa, a combomba vájtam a körmeimet. Mélyen.

– Ott van – mutattam a másik kezemmel. – Ott, közel ahhoz a sziklához.

Anyám kinézett az öbölbe. Az arcát néztem, és a szemüvegén tükröződve megláttam az öböl miniatúr képét, benne a hajó fekete foltjával.

– Nincs ott semmi – mondta, és a hangja kezdett elvékonyodni. – Kicsim, minden rendben?

Nem, nem volt rendben. Megint kezdett elönteni az az irracionális, fájó düh, amit annyiszor éreztem mostanában. Úgy éreztem, most nem lesz elég, ha megütöm vagy megkarmolom magam – attól féltem, az anyámmal fogom tenni, aki sokkal kevésbé szolgált rá, mint én. Azt hiszi, képzelődöm, villant át az agyamon, és nem tudtam, sírjak vagy nevessek. Mély levegőt vettem.

Igazából nem tudom, miért éreztem azt, hogy nekem van igazam, hogy tényleg van ott egy hajó, amit anyám valamilyen okból nem lát. Azt hiszem, akkor lettem biztos benne, amikor megláttam a szemüvegében tükröződni. Az még kitelik tőlem, hogy az öböl vizére képzeljek egy hajót, de ezt – a tükröződést a szemüvegén – valóságosnak éreztem. Tudtam, hogy nem feszíthetem túl a húrt.

– Nem, már én sem látom – mondtam, olyan könnyedén, ahogy csak tőlem telt. – Azt hiszem, csak délibáb volt. Vagy már elment, mire odanéztl.

Anyám bizonytalanul tekintett rám, én meg nagy nehezen ki-préseltem magamból még egy mosolyt.

– Minden oké, anya. Most nekilátok reggelizni, jó? – Nagyon kellett igyekeznem, hogy ne csattanjon az utolsó három szó. De sikerült. Anyám visszamosolygott, és kiment a szobából.

Az ágyhoz mentem, leültem, és az ölembe vettem a tálcát, pedig nem volt semmi étvágyam. Kinéztem az öbölre.

A hajó odakint volt. Először, amióta láttam, felvont vitorlákkal. Mintha gúnyolódott volna rajtam.

BAAAAAUUUUUUUUUUUGHHHHH!

Összerándulok, felsikoltok, a padlóra ejtem a limonádés poharat. Reccs. Darabokra török, szerencsémre már üres. A kurva életbe!

A szívem összevissza ugrándozik, mint egy meglőtt őz. A hajókürt, ami kettévágta az álmodozásomat, olyan hangos, hogy először azt hiszem, megsüketültem tőle. Aztán lassan elmúlik a fülszengésem. Ülök az ágyon, kapkodom a levegőt – egy pillanatra még az sem érdekel, milyen röhejesen festhetek így, a nyeszlett mellkasommal zihálva, mint egy hosszútávfutó – és az ablakra bámulok. Onnan, ahol ülök, nem látom az öblöt, de valami megváltozott odakint. Eltelik egy perc, mire rájövök, mi történt: a szoba sötétebb lett pár árnyalattal. Mintha lenne valami az ablak előtt.

Emeleti szobában vagyok. Bármi is van odakint, hatalmas lehet.

Lassan, szinte megdelejezve, felemelkedem az ágyról. Papsom alatt ropognak az üvegcserepek. Bármikor átszakíthatja valamelyik a szövetet, és belefúródhat a talpamba, de nem érdekel. Üvegen csikorogva az ablakhoz megyek, félrehúzom a függönyt, és szemeimet, amik addig a padlóra szegeződtek, felemelkedni kényszerítem.

Jól tudom, mit fogok látni, mégis elakad a lélegzetem.

A hajó.

Itt van, az ablakom előtt.

Most már egészen biztos vagyok abban, hogy kísértethajó – de éppúgy, mint a tükörképe anyám szemüvegén, valahogy valóságosnak *érződik*.

A hajó lehetetlen helyzetben horgonyoz a házunk mellett – igen, horgonyt vetett, látom a vízbe eresztett láncot. Párhuzamosan a nyaraló falával, amit ezen az oldalon a víz fölé építettek. Ablakom nagyjából a fedélzettel egy szinten van. Nem lenne szabad itt lennie... képtelenség, hogy itt legyen. Az öböl vize túl sekély, a partok túl közel ahhoz, hogy egy ekkora hajó bejőjön, és úgy forduljon, hogy lehorgonyozhasson az ablakom mellett.

Mégis itt van. Ezt bizonyítja a hajókürt, az üvegcserepek a talpam alatt, a szívem zavart kalapálása (elszokott az ekkora megerőltetésektől), a halk vitorlacsattogás a szélben. Vízről síkos, nyálkás rongyok lengenek a színfekete fából készült árbócokon. A hajó egész testét apró vízcseppek, hínár, sókristályok borítják, mintha egyenesen a víz fenekéről jött volna. Mintha ki tudja, mennyi időt töltött volna ott.

Nem tudom, mit csináljak. Anyámék a parton vannak – lehetlenség, hogy ne látták volna a hajót, amint megáll a nyaraló mellett, mégsem látom őket sehol a közelben. A házba sem jöhettek vissza – hallottam volna –, és visszagondolva a tegnapi jelenetre, nem hiszem, hogy egyáltalán tudnak arról, éppen mi történik itt.

De azt én sem tudom.

Mi a frász történik?

Ahogy a hajó sótól és víztől csillogó testét bámulom, a fedélzet sarkában megmozdul valami. Már másodszorra akad el a szívverésem – kihagy egy ütemet, aztán örült vágatába kapcsol, és én elfulladó lélegzettel kapaszkodom az ablakpárkányba. Úgy megszorítom, hogy a körmeim csikorognak a fán.

Amit először élőlénynek néztem, arról második pillantásra kiderül, hogy egy ajtó: korhadt, zsanérjai rozsdától és sótól merevek. Mégis kinyílik, lassan, szinte méltóságteljesen, sarkig. Odabent, a korhadt sötétségben mozog valami, és én megint sikoltani akarok, de csak valami reszkető nyögés lesz belőle. A mozgás folytatódik, és meglátok egy mélyre húzott tengerészsapkás fejet, egy koszosárga kabátot, a hozzá tartozó nadrágot és végül az egész alakot, ahogy kilép az ajtón.

Valamiért az jut eszembe, hogy ez biztos a kapitány. Elnevetem magam – csak egyetlen, rövid hang, mintha köhögnék. A szívem még mindig zakatol: a mellkasom úgy ég, rángatózik, mintha kötőtűt szúrtak volna bele. Az ujjaim kezdenek lecsúszni a párkányról.

A kapitány felnéz rám, én pedig megtalálom a hangom. Sikítok.

Az orrától lefelé nincs arca: a húsa – szürke, felpuffadt, édes istenem – levált, kilátszik a csupasz csont és a megsárgult fogsor, a fehér íny.

Uramisten!

Megroggyan a térdem. A kapitány felém néz hályogfehér szemekkel, ahogy elfogy a levegőm, és a mellkasom szinte összeomlik. Reszketek.

Megszólal:

– Üdvözetem.

Abbahagyom a sikítást, ahogy eljut hozzám, amit mondott. Olyan lehetetlenül bizarr az egész helyzet, hogy egyszerűen elpattan bennem valami: kész, vége, megbolondultam valamelyik gyógyszeremtől, vagy az agyam sült ki végre a kemótól, anyámnak igaza volt a tegnap. Az egy dolog, hogy valamit odahallucinálok a horizontra, de most itt van egy kapitány a rothadó hajójával, hiányzik a fél arca, és úgy köszönt, mintha a bálteremben lennék. Megint elfog a nevetethnék, szinte két kézzel gyűröm vissza.

A kapitány áll, és ami az arcából megmaradt, kissé türelmetlennek látszik – mintha a válaszomra várna.

Végül is miért ne? Attól, hogy mebuggyantam, még nem kell udvariatlannak lenni.

– Üdv – viszonzom. A kapitány bólint, és a sapkájához emeli a kezét.

– Karl Weiss kapitány vagyok – halkan koccannak a fogai, miközben meglepően tisztán kiejti a szavakat. – Kit tisztelhetek a kisasszonyban?

Megmondom neki a nevem.

– Bájos – feleli kissé hanyagul. Nem tehetek róla, de ezen kissé megsértődöm. – Megkérdezhetem, hogy miben szenved a kisasszony?

– Miből gondolja – kérdezem epésen –, hogy bármiben is szenvedek, Weiss kapitány úr?

Végignéz azon, ami látszik belőlem az ablakban (a félcentis visszánőtt hajamon, karikás szemeimen, a gyűrött bőrömmön, a hálóingemen), és lassan megcsóválja a fejét – mosolygás helyett, gondolom.

– Elnézést, ha udvariatlan voltam – mondja még mindig azzal a századeleji jó modorral. – De ha nem lenne a kisasszonynak valami halálos betegsége, nem látná a hajónkat.

Ő. Szóval halálos, mi? Hát ez aztán sok mindent megmagyaráz.

Nem érzek belül semmit, csak valami nagy-nagy nyugalmat. Végül is nem mondott semmi olyasmit, amit ne tudtam volna már régóta. Beszélhetnek a szüleim akármennyit felépülésről meg átmeneti betegségről meg majdelmúlikról, én legbelül mindig tudtam – talán már onnantól kezdve, hogy láttam az anyámat vonítva sírni az orvos rendelőjében, miközben én kővé vált arccal ültem mellette.

Azért hazudnék, ha azt mondanám, hogy most nem vágott mellbe.

– Kérem, Weiss kapitány, tegezzen – mondom az első dolgot, ami eszembe jut, csak hogy megtörjem a hallgatást. Annyira el voltam foglalva a saját miniatúr lelki válsággal, hogy megint engedtem közénk ereszkedni a csendet. Hova tettem a modoromat, kérdezem magamtól keserűen.

A kapitány meglepetten pislog egyet, aztán bólint – úgy tűnik, próbálja mosolyba húzni azt, ami a szájából maradt, de nem valami szívderítő látvány. Inkább a sapkáját nézem, a valaha fehér, most lucskos szövetet.

– Rendben van – és a nevemet mondja –, akkor én meg Karl vagyok.

– Nagyon örvendek, Karl – felelem, és kissé kihajolok az ablakon. A félelmem lassacskán elmúlik, kezdem megszokni a hajónak meg ennek az udvarias vízi hullának a látványát. – Egyébként eltaláltad, szenvedek valamiben, de erről most hadd ne beszéljünk egy kicsit. Megkérdezhetem, miféle hajó ez?

Karl csodálkozva néz rám.

– Nem hallottál tengeri legendákat az elveszett hajókról?

– Nem igazán foglalkoztam ilyesmivel mostanában – mutatok rá.

– Nahát – mondja Karl. – Pedig a tengeren vagy.

– A ház van a tengeren. Én meg beteg. Szóval nem, nem különösebben érdekeltek a legendák.

Karl sértődötten hümmög egyet, és én megbánom a válaszomat.

– Szóval ez is egy elveszett hajó, ugye? – kérdezem békítőleg.

– Igen. Pár éve viharba kerültünk a legénységemmel ezeknél a partoknál, és végül a vihar bizonyult erősebbnek. Ők is a hajón maradtak, és velem együtt átkerültek ebbe az... állapotba.

– Pár éve, az pontosan mit takar?

A kapitány elgondolkodik.

– Valamivel több, mint száz. Nem igazán emlékszem már.

Ettől azért megszédülök kissé.

– És azóta... mit csináltok, kísértitek a román tengert? – Valahogy nevetségesnek tűnik az elképzelés. Nem tudom, miért, de ide, a Fekete-tenger partjára, az unatkozó nyaralók, bömbölő zene és hullámokon úszó eldobált szemét közé nem illenek a romantikus kísértetlegendák.

– Nem egészen – mondja Karl. – Te tényleg nem ismered a történeteket. Azzal foglalkozunk, hogy a tengeren meghalt lelkeket a túlvilágra szállítjuk.

Ó, logikus: erre valók a hajók, végül is. Szállításra.

Bólogatok.

– És mi a hajó neve?

– A régire nem emlékszem – mondja Karl. – Csak arra, amit most visel, a lelkek szállítójaként: *Pszichopomp*.

Nem tudom megállni, hogy ne húzzam el a számat.

– Szellemes.

A csontarcú kapitányból kitör a nevetés, olyan hirtelen, hogy összerezzenek.

– Szellemes... hahaha... tényleg az! – vihogja, és túljátszott mozdulattal megtörli a szemét. Elgondolkodom ezen, aztán én is elnevetem magam. – Ez nagyon tetszik!

Vigyorgok, és pukedlit mímelek, amin a kapitány még jobban nevet. Újabb csend ereszkedik közénk, de már nem annyira kínos.

– Mondd... – kezdem bizonytalanul. Karl bátorítóan bólint. – Milyen... hát, ez az egész? Nem bánod, hogy ezzel kell foglalkoznod, miután...

– Meghaltam – segít ki a kapitány. – Nem, nem bánom. Nem ezt választottam volna magamnak, az biztos, de megvannak az előnyei. Valamit valamiért. Olyan csodálatos dolgokat láttam ezen a hajón száz év alatt, amiket soha nem tudtam volna elképzelni.

Nem erre a válaszra számítottam.

– Mesélj – kérem.

Karl arca nem mozdul, mégis, mintha elmosolyodna. És mesél. Mesél örvényekről, ködbe borult, néma vizekről, elfeledett szigetekről, ahol zöldekre korhadt hajóroncsokat himbál az áramlat. Mesél elsüllyedt, korall borította házakról. Mesél szivárványokról a köd felett. Mesél arról, mi van a sós víz fenekén, ahová már alig ér el a fény, hínárerdők között vezénylik át óvatosan a hajót, és furcsa formájú halak úsznak el előttük. Mesél hajótöröttekről és tengerészekről, akik félszegen nyúlnak a segítő kezek után, és szállnak át a hajóra. Mesél a kapuról, ahova a lelkeket szállítják, és a szürke óceánról, ami a túloldalon terül el a végtelenbe nyúlva, mint maga a feledés; mesél a vágyról, hogy egyszer majd az ő hajója is átúszhasson a kapun lassan, méltóságteljesen, és végre révbe érjen valahol.

Zúgó fejjel, az ablakpárkányt szorítva hallgatom – elképzelhetetlen mindaz, amiről beszél. Végül elapad a mese, Karl elhallgat, és finoman megköszörüli a torkát. Nem akarom, hogy abbahagyja.

– És a legénységed... Ők is itt vannak most veled? – kérdezem, új beszédtema után kutatva. Meglep, hogy komolyan érdekel a válasz: már hosszú ideje nem beszélgettem senkivel, akinek érdekelt volna a mondanivalója.

– Lent vannak, a hajótestben. A legtöbbjük már rég teljesítette a szolgálatát, de vannak még, akik velem maradtak. Végül is az utasainkra is kell vigyáznia valakinek.

– Úgy, szóval ezért jöttetek ide? Mert én is utas vagyok?

– Nos, nem egészen. Te nem tartozol ide, a tengerhez. Még nem. Mi sem nagyon tudjuk eldönteni, mit kezdjünk veled... De én és a tisztjeim arra gondoltunk, felajánlunk neked egy lehetőséget.

– Miféle lehetőséget? – még tart a jókedvem, de már kezd a hangomba lopakodni az óvatosság.

– Arról lenne szó, hogy... Hát, van egy üresedés nálunk. Észre-vettük, hogy te látod a hajót, és gondoltuk, felajánljuk neked az állást. Lehetnél a matrózunk, ha szeretnéd.

Úgy... Szóval állásajánlatot kaptam egy rothadó kísértethajóra – amit lehet, hogy hallucinálok. A gondolatnak mulatságosnak kéne lennie, mint a vízi hulla Karl udvarias köszönésének, még sincs nevethetnékem.

– És ez... miből állna?

– Velünk laksz, velünk hajózol a víz fölött és alatt, és segítesz a halott lelkeket kalauzolni, amíg le nem jár a szolgálátod – száz év, körülbelül. Az enyém tovább tart, de a legénységnek ennyi.

– Száz év – suttogom, és megszedülök. Hiszen én még csak tizenkilenc vagyok.

– Ne aggódj – mondja sietve Karl, mintha látná, hogy rossz oldalról közelítette meg a kérdést. – Egyáltalán nem tűnik olyan hosszú időnek, ha közénk kerülsz. Itt nincs aggodalom, veszeke-dés, nincsenek földi szükségletek vagy betegségek, és nem tartozol senkinek felelősséggel a tiszteken és saját magadon kívül. Itt nincs semmi, csak a nyugalmas hajózás a csillagok és a víz alatt.

Még mindig hallgatok.

– Nem akarsz velünk utazni? Nemcsak a Fekete-tengeren ha-józnak, tudod. Olyan tájakat mutathatnánk neked, amikről nem is álmodtál volna.

Az internet korában ezt kétlem, jön a nyelvemre a válasz, de lenyelem. Végül is arról sem álmodtam volna soha, hogy valaha Karllal beszélgetek, miközben a hajója nyugodtan terül el az ab-lakom alatt a neki túlságosan kicsi öbölben. Ha rémálom is ez az egész, annak meglepően kellemes.

– Nézd, én úgy gondolom, közénk való vagy. Egyvalamiben hasonlítasz a legénységem többi tagjára: van bennetek valami közös a hajóval.

– Mire gondolsz? – kérdem.

Karl olyan halkán mondja a választ, hogy szinte nem is hallom, csak érzem – és hátrahőkölök, mintha pofon ütött volna.

Roncs.

Könnyek tolnak a szemembe.

– Ne haragudj – mondja Karl. – De legyünk őszinték: nem mondtam semmi olyat, amit nem tudtál, ugye?

Azt hiszem, ez az, ami végül átbillent azon a bizonyos vonalon. Mert tényleg: Karl őszinte, és ugyanazt mondja, amire én gondoltam. Nincs a hangjában sajnálat, az a lábujjhegyen járó erőltetett könnyedség, amivel a legtöbben kezelik a magamfajtat. Számára az, hogy beteg vagyok – hogy nemsokára meghalok –, csak egy egyszerű tulajdonság, olyasmi, mint a szemem színe vagy a ferde alsó fogsorom. Hány olyan emberről tudok, aki így kezelne?

Azt hiszem, meg sem fordul a fejemben, hogy ne bízzak benne – ezek után nem. Kinyújtom a karom, és óvatosan megsimítom a hajó korlátját. A nyálkás vízcseppek alatt meglepően meleg és selymes a tapintása...

Hívogató.

– Aye! – kiáltja ekkor valaki az ajtóban, ahonnan Karl jött, mire mindketten odakapjuk a fejünket. – Jön-é az új matróz, kapitány?

Az ajtónyílásban fejek tolonganak: felpuffedt, eltorzult arcok, mint Karlé. De mosolyognak. Integetnek, kurjongatnak felém, mutogatják, hogy jöjjenek csak. Bennük sincs semmi félelmetes – olyan lelkesek, hogy letörlöm a könnyeimet, és én is elmosolyodok. Karlhoz fordulok, aki rám néz. A hályog alatt tiszta a tekintete.

– Nos? – kérdezi. – Mit mondjak, jön az új matróz?

Visszahúzom a kezem a fáról, és elgondolkodom. Körülöttem mindenki elhallgat, feszült csend húzódik közénk.

Száz év, mondta Karl. Száz év vízi hullaként egy pusztuló, nyálkás, korhadt kísértethajón, a tengert járva, kísérve a halottakat.

De mi vár, ha nemet mondok? Vége-hossza nincs kórházi látogatások, fájdalmas kezelések, a fáradság az anyám szemében, az üresség az apáméban, a kifizetetlen számlák, az érzés, hogy csak teher vagyok, pénzt, lelkierőt, életet felőrlő teher, és ki tudja, meddig...

Itt pedig meleg fa a tenyerem alatt, és a hiányzó húsú, mosolygó matrózok, akik integetnek, hogy jöjjenek velük.

Száz év békés hajózás a csillagok alatt, és nem lesz többé fájdalom.

– Igen – mondom Karlnek. – Jön az új matróz... kapitány úr.

Megragadom az ablakkeretet, magam is meglepő erővel felhúzódkodok, átlendülök rajta a matrózok biztató kurjantásaitól kísérve. A szemem nem szakad el Karlétól, ahogy próbálok fogást találni, hogy átmásszak a fedélzetre. Abból, ahogy a szeme sarkában nevetőránckokba gyűrődik a bőr, megértem, hogy mosolyog, és visszamosolygok: tele a szívem.

És akkor nyílik az ajtó a hátam mögött.

Egy végtelen hosszú pillanatra megfagy minden. Megdermedek. Aztán...

– Úristen! – sikoltja az anyám.

Vajon mit lát, fut át az agyamon. Talán a hajót, talán csak engem – az én valóságomat, az övét, vagy valami mást. Tudom, hogy vissza kéne lépnem a szobába, meg kéne vigasztalnom, elmagyarázni, hogy ez úgysis bekövetkezett volna... de akkor előnt valami keserű dac.

Az irányítást már akkor elvették tőlem, amikor először fájdukt meg a mellkasom. Onnan kezdve, hogy az anyám zokogva összeomlott az orvos rendelőjében, semmiről sem tudtam már dönteni, ami velem történik. És úgysis annyi fájdalmat okoztam már nekik – egyetlen alkalom, egyetlen döntés mit árthat még? Már választottam.

Felkiáltok, és átlendülök a hajóra – a szívverésem megáll, ahogy a selymes fakorlát kicsúszik az ujjaim közül, de Karl már ott van, és a többiek is jönnek, furcsán száraz kezekkel fognak, tartanak, és átsegítenek a fedélzetre. Visszafordulok anyám felé, és abból, ahogy sápadtan mered ránk, tudom, hogy most valamiért – talán mert én is rajta vagyok – látja a hajót.

– Ég veled – suttogom, és magamban könyörgök, hogy hallja, mert kiáltani már nem tudok. – Szeretlek. Ne haragudjatok!

Anyám nem szól semmit, csak néz, miközben könnyek csordulnak végig az arcán. A Pszichopomp nagyot rándul alattam, ahogy a matrózok felszedik a horgonyt, és mi elindulunk. Karl keze még mindig a vállamon.

Elkezdődött a száz év.

Varga Melinda

A tizenkét kagyló

szűz

*sem Facebook-on, sem Instán nem találsz meg,
inkább olvasgatok, nem érdekelnek buta hírek,
szobám könyvtár, nyolc nyelven beszélek,
tudós nő vagyok, elegáns díva.
egyéjszakás kalandot tőlem hiába vársz,
aszkéta-lényem irtózik a csapongástól,
sokáig tartogatom magam,
ha nem vagy hozzám méltó férfi,
és nem viszel egyből az oltár elé,
hiába fáradsz, combjaim összezárom.
olyan vagyok, akár Hesztia, a szűzies, szerény isten,
ki az Olümposzon sem vágyott hatalomra.*

Rakovszky Zsuzsa

Szerelem

– Töröld meg a szádat! Nem ott, kicsit följebb! Még följebb!

Eljátszom, hogy a tükre vagyok, és a saját szájam sarkára mutatok, oda, ahol átellenben a feleségemen alig látható foltot hagyott a pörköltzsaft. Egy erdei vendéglő kerthelyiségében ülünk, virágzó gesztenyefa alatt, vasvázás zöld lépcszékeken, a zöldre festett asztalról itt-ott lepattogzott a festék. Szórakozottan megállapítom, hogy az egyik rozsdaszínű festékhiany-folt nyújtózkodó macskára hasonlít. A kerthelyiség jóformán üres, csak az egyik távoli asztalnál ül néhány vendég, közvetlenül az épület bejárata mellett, ahonnan időről időre előbukkan a pörköltfoltos fehér egyenkabátot viselő pincér: négy nagydarab, harsány, szemlátomást már nem egészen józan férfi rövid ujjú, kockás ingben, arcuk és durván izmos karjuk naptól vörös, talán a közeli erdészetben dolgozhatnak. Süt a nap, szép kora nyári délután van, néha egy-egy piros pillás gesztenyevirág lelebeg az asztallapra, az egyik a sörömben landol. A feleségem riadt igyekezettel dörzsöli a szája szélét, távol ülő, nagy, világos gyerekszeme helyeslést esdve néz az arcomba, érzi, hogy valami bajom van vele már megint, de nem is sejti, mi lehet az, én pedig nem árulom el, nem is tehetném: haragom kiváltó oka ugyanis abszurd és igazságtalan. Mindig is valami felháborodáshoz hasonló érzést kellett bennem a feleségem étvágya, az, hogy olyan sóváran, egész lényét áthatóan tud éhes és szomjas lenni, mint egy kisgyerek, mint egy csecsemő. Nem mintha panaszkodott volna útközben, de láttam, amikor az erdei ösvényen kapaszkodtunk fölfelé, milyen ködös, magába mélyedő arckifejezéssel jön mellettem – éppen az evolúcióról és a DNS-ről magyaráztam neki valamit –, és ezt az arcát már elég jól ismerem: ilyenkor nem énrám figyel, hanem a teste jelzéseire. Eredetileg úgy terveztük, hogy kihúzzuk hazáig azon a pár szendvicsen, amit magunkkal hoztunk –

félbevágott, egyenetlenül megvajazott, ügyetlenül becsomagolt zsemléken, amelyekből kikandikál az összefogdosott uborka –, és majd otthon összeütünk valamit ebédre, vagy inkább már vacsorára. De amikor a hegytetőn kiértünk a tisztásra, és megpillantottuk ezt a kertvendéglőt – farönkökből X alakban összerótt kerítés, kockás abrosszal letakart asztalok a gesztenyefák alatt, az asztalok között tigriscsíkos macska sétál, és az asztallábakhoz döngöli a hátát –, a feleségem olyan könnyörgő szemmel nézett rám, hogy kénytelen voltam megkérdezni, nem szomjas-e (a háztiszákomp oldalzsebében, az ásványvizes palackban lötykölődő vízből már csak néhány kortynyi maradt, és az is egészen átlangyosodott). Nem is az, motyogta, és félve sandított fel rám, hogy vajon dühös vagyok-e, de a cipője feltörte a lábát, és szeretne egy kicsit leülni. A feleségem lábát minden új cipő feltöri, cipővásárlás után hetekig keresztbe-hosszában beragasztott lábfejjel járkal, az összepöndörödött és megfeketedett ragtapaszt többnyire én találok meg a fürdőkádban. Jó, mondtam, üljünk le, igyunk valamit, egy kávét, esetleg egy traubiszódát, hogy jogot szerezünk az üldögéléshez, de aztán a pincér – világos szőke, bajszos férfi, vízszínű szemének fennhéjázó, egyben gyanakvó pillantása könnyen sértődő természetről árulkodik –, az „Italt, mit hozhatok?” kérdéssel egy időben kérés nélkül lecsapta elénk a két, kék bőrbe kötött étlapot is – ebédidő van persze –, és így kénytelen-kelletlen mégiscsak rendeltünk valami meleg ételt („Igenis, két marhapörkölt...”). A feleségem megint olyan gyors, ijedt, bűnbánó pillantást vetett rám, mint az előbb, amikor bevallotta, hogy szeretne leülni, persze ő is nagyon jól tudja, hogy spórolnunk kellene, egyikünknek majdnem a teljes fizetését elviszi az albérlet, és most nyilván magát okolja a költekezésért. Nem ok nélkül: ha csak egy kicsivel több benne az önfegyelem, ezt a felesleges kiadást megtakaríthattuk volna. Ráadásul, holott az előbb még sóvár, türelmetlen pillantásokkal bővölte a bejáratot, ahonnét a pincérnek elő kellett bukkannia a tálcával, most kárvallottan bámul a tányérjára, és óvatosan a tányér széle felé tologatja a mócsingosabb húsdarabokat.

– Ne kényeskedj! – szólok rá keményen. Közben magam sem értem, miért találok olyan sértőnek – igenis, sértőnek! –, hogy ilyen kétségbeesetten undorodik attól a pár nyomorult zsírdarabtól.

Már a legelső alkalommal, amikor kettesben beültünk egy cukrászdába, észrevettem, milyen odaadóan, majdhogynem szenvedélyesen eszik. Az ablak mellett találtunk üres asztalt, ahonnan ki lehetett látni a térre, máig emlékszem a csupasz bokrokra, az elmosódó fényudvarral körülvett utcalámpákra, a fázósan, felhajtott gallérral elsiető emberekre, és arra, hogy amíg odabenn ültünk, eleredt a hó. Nagy, vizes pelyhekben, rézsút lebegett lefelé, a hópelyhek aranysárgán megvillantak az autók fényszórójának sugárkévéjében, hogy aztán beleolvadjanak a nedves aszfalt fekete csillogásába. Én vettem észre, hogy havazik, ő háttal ült az ablaknak, gesztenyepürét evett, és elmélyült figyelemmel nyalogatta a tejszínhabot a kiskanálról. Esik a hó, mondtam neki, mire felragyogott az arca, mint egy kisgyereké. De nem fog megmaradni!, tettem hozzá, mire az arcán kihunytt a ragyogás.

A feleségemmel egy hangversenyen ismerkedtünk meg. Furcsa, mert különben sose járok hangversenyre, de akkor mégiscsak elmentem, udvariasságból, mert egy barátom húga is fellépett aznap este. Ezt a barátomat Zénónak hívták, szokatlan keresztnevét dédapjától, az egykor városszerte ismert és tekintélyes gimnáziumigazgatótól örökölte, aki a régi fényképek tanúbizonysága szerint nagydarab, tüskés szemöldökű és kétfelé ágazó szakállú férfiú volt. Zénóval még gimnazista korunkban barátkoztunk össze, talán mert az osztályból csak mi ketten kedveltük a matematikát és azt, aki tanította, a lány szívét nyers beszéddel leplező, férfiasan hórihorgas és szögletes tanárnőt, és ugyancsak teljes összhangban utáltuk osztálytársaink bálványát, a világító kék szemű, izmos nyakában zsinóron sípot viselő tornatanárt, aki elnéző megvetéssel bánt velünk, ügyetlen jó tanulókkal, míg a jó tornászokkal bajtársias nyerseséggel, örökké rekedt hangon, buzdítóan ordította, főként olyankor, ha az osztály élsportolói versenyre vagy valamilyen meccsre készültek. Ezeket a meccse-

ket aztán vég nélkül, szinte önkívületi izgalomban tárgyalták az osztályban a szünetekben, amiből mi ketten természetesen kimaradtunk. Nem mintha sajnáltam volna: a lelkesedésük – általában mindenfajta lelkesedés, lett légyen az akár színlelt és művi, mint az iskolai ünnepélyek szavalóié és szónokaié, akár valódi, mint a futballdrukkereké vagy a rockkoncertek közönségéé – már akkor is mélyen idegen volt tőlem, nem, nem is egyszerűen csak idegen, hanem zavart és irritált, és még ma is némileg félelmetesnek találok a túlradó lelkesedés minden formáját, úgy érzem, hogy bármikor átcsaphat gúnyos, kollektív röhögéssel kísért hajtóvadászatba vagy valamilyen extatikus törzsi ünnepbe, amely végül lincselésbe torkollik. Ebben a viszolygásban egyébként bizonyos fokig Zénó is osztozott, és öblös hangján, amely alighanem szintén dédapai örökség lehetett, csípős megjegyzéseket tett a lázasan szurkoló futballdrukkerekre vagy az iskolai klubdélutánok önfeledten rángatózó táncosaira. Ők meg, gondolom, mirajtunk nevettek, és csakugyan elég komikus látvány lehettünk, ahogy kettesben hazafelé tartunk, az alacsony, zömök, komor és hevesen gesztikuláló Zénó, meg én, aki langaléta, jóságos és bölcs gázlomadárként lépegetek mellette (már tizenévesen öregesen hajlott volt a hátam és ritkulni kezdett a hajam).

A hangversenyről egyébként kis híján elkéstem. Zénó és az anyja már jó ideje a ruhatár előtt toporgott a már csaknem teljesen kiürült előtérben. Na végre!, dörögte megrovóan Zénó, az anyja pedig hálás mosollyal nyugtázta, hogy mégiscsak eljöttem, és egy pillanatra gyöngéden megszorította a karomat. Az ünnepélyes alkalomra való tekintettel szűk, fénytelen fekete ruhát viselt és élénkpiros száját rajzolt magának, amely úgy lebegett, oda nem illően, feszült, fakó bőrű, erős járomcsontú arcában, mint valami nagy, kármin lepke, amely mindjárt odébb röppen.

Márta, Zénó húga a műsor vége felé került sorra. Előbb még egymást követték a helyi zeneiskola növendékei, apró, szemüveges csodagyerek csépelte a zongorát, szóke, gömbölyded, matrózblúzos fuvalás leányka billegette az ujját csillogó hangszerén, aztán jöttek a nagyobbak, a hegedűsök, a zongoristák, meg a

gordonkás lány, aki a libatömő asszonyok gondterhelt mozdulatával hajolt széttárt térdei közé szorított hangszere fölé. Zénó húga – magas, csontos, lapos mellű, szemüveges lány – a vége felé következett: fakó bőrű, komoly arca akár az anyjái fiatalabb kiadásban, izmos, csupasz karja viszont, ahogy a billentyűk fölött röpködött és száguldozott, mintha önálló életre kelt volna – két hosszú nyakú, ádáz fehér hattyú, amelyek újra meg újra dühödten rárontanak a zongora fekete politúrjában lakozó iker-testvéreikre –, szemlátomást olyan szenvedély mozgatta őket, amely rezzenéstelen arcú tulajdonosukból látszólag vagy talán valójában is hiányzott, a rég halott szerző régen kihunytt szenvedélyének kísértete. A kottalapozó lányt sokáig észre sem vettem: csak amikor felállt egy pillanatra, hogy lapozzon, akkor hatolt el a tudatomig a létezése, és mindjárt el is töltött valami furcsa döbbenettel: hogy ezt az arcot én már láttam valahol. Amiben persze nem lett volna semmi meglepő, egy ilyen kisvárosban, mint a miénk, az utcán szinte napjában összetalálkozik az ember mindenkivel, azokkal is, akiket nem ismer személyesen, de ez az emlék valahonnan mélyebbről, régebbről jött. Aztán, amikor másodszor is fölállt, arra is rájöttem, honnan: egy régi meséskönyvemben volt egy kép, vízi tündért ábrázolt, talán Andersen kis hercegnőjét, annak volt ilyen távol ülő, világos szeme, karcsú nyaka és szív alakú arca. Megható arc volt, furcsán védtelen gyerekarca, mintha csak tévedésből került volna a kihívóan nőies test fölé, akárcsak a gyerekkori, papírhajtogatós játékban, amikor a táncosnő tüllszoknyás combja szőrös, sportcipőben végződő futballistalábszárban folytatódik. Ettől kezdve már csak figyeltem, mikor kell a lánynak újra lapoznia, és azt reméltem, a zeneszám végén, amikor Márta majd föláll és meghajol, ő is előlép egy pillanatra a zongora mögül, de nem tette, az utolsó lapozás után észrevétlenül kiosont a színpadról.

Míg Zénó sorban állt a kabátokért, mi ketten az anyjával egy oszlop tövébe húzódva várakoztunk – én kissé feszélyezetten, a hozzá nem értők ijedt buzgalmaival igyekeztem dicsérni Márta produkcióját, az anyja pedig ragyogva és látható megkönnyebbü-

léssel helyeselt, bár úgy tűnt, nemigen figyel rám, Mártát várta, aki rövidesen fel is bukkant a lépcső tetején. Mindjárt mögötte jött a kottalapozó lány: bár jó fél fejjel alacsonyabb volt Mártánál, mégis nyúlánknak tűnt sötét szoknyájában és magas sarkú cipőjében. Márta összehúzott szemmel, a rövidlátók feszült, átszellemült pillantásával pásztázta a tömeget, minket keresve. Anyja az oszlop mellől lábujjhegyre ágaskodva, lelkesen integetett neki („Itt vagyunk, Mártuskám!”), és Márta tétován mosolyogva megindult felénk, a kottalapozó lány pedig követte. Láttam, hogy a lépcsőforduló fölött az utolsó előtti lépcsőfokon megbotlik valamiben – vagy talán csak szokatlan volt neki a magas sarkú cipő –, meginog, és a tenyerét egy pillanatra a falnak támasztja, hogy megőrizze az egyensúlyát, én pedig egy önkénytelen mozdulatot tettem felé, mintha onnan messziről akarnám elkapni a karját, hogy el ne essen. Közben Zénó is előbukkant a ruhatári tömegből, karján a kabátokkal. Sikerült esetlen udvariassággal fölsegítenem Zénó anyjára a kabátját, és éppen belerázódtam a magaméba, amikor Márta és a kottalapozó lány odaért hozzánk.

– Te is jössz hazafelé, Esztike? – kérdezte bágyadt, lekicsinylő hangon Zénó anyja a kottalapozó lánytól, talán mert észrevette, hogy miközben én Mártának gratulálok („... tudom, hogy nem értek hozzá, de azért...”), a pillantásom el-elkalandozik a másik lány csupasz nyaka és duzzadó matrózblúza felé. Gyanítottam már egy ideje, hogy Zénó anyja azt szeretné, ha mi ketten Mártával közelebb kerülnénk egymáshoz, lévén mindketten az „okos gátlásosak” fajtájából valók, akik – önként vagy nem is egészen önként – kimaradtak a serdülőkor szexuális versengéséből, akik házibulik és rockkoncertek helyett szívesebben töltik olvasással és „könyvekről való beszélgetéssel” az időt, és hogy most azért beszél a kottalapozó lánnyal ezen a kényszeredett, fanyalgó hangon, mert azt kívánja érzékeltetni velem, hogy mi többiek egy olyan zárt, magasabb rendű szellemi világban élünk, ahol a duzzadó keblek és a szőke fürtök semmiféle előnyt nem jelentenek, sőt éppen ellenkezőleg, gyanús és nem kívánatos tulajdonságok, még ha a tulajdonosuk mutat is némi felületes érdeklődést a magasabb rendű dolgok – például a zene – iránt.

Leendő feleségem megérezhette Zénó anyjának hangjában az ellenszenvet, és elvörösödött zavarában. – Nem, én... apuékat várom. Ők is ott vannak valahol – hebegte, és bizonytalanul a ruhatár előtt tolongó tömeg felé intett. – Akkor én megyek is, hátha... – tette hozzá tétován, és újra a ruhatár felé nézett, mint ha onnét remélne segítséget: nyilván arra várt, hogy marasztalják. De Márta anyja és maga Márta – igen, még a máskor mindig kedves és nagylelkű Márta is! – hallgattak, és merev, szórakozott arccal elnéztek mellette. Márta a sálját igazgatta az előcsarnok nagytükrében, az anyja pedig, állát prémgallérjába szegve, odaadó figyelemmel nem létező szöszökre vadászott a kabátján. A helyzet kínos volt, és én úgy éreztem, mondanom kell valamit, hogy ne legyen olyan feltűnő ez az elutasító hallgatás.

– Szóval te is a konzervatóriumba készülsz? – kérdeztem, mire hálásan rám mosolygott.

– Még nem tudom... Szeretek zongorázni, de én nem vagyok olyan jó, mint Márti. Meg az ujjaim sem elég hosszúak hozzá... – A szeméhez emelte a kezét, és bánatosan nézegette: csakugyan széles, rövid, tömpe ujjú gyerekkéz volt, csöppet sem emlékeztett a tükörképükre rontó hattyúkra.

– Szegény Eszterke... – jegyezte meg vontatott, álságosan együttérző hangon Márta anyja, amikor már hazafelé mentünk az esőtől feketén csillogó, sötét téren. – Nagyon ambicionálja szegényke a zongorázást, rengeteget gyakorol, de már elkésett vele... a szüleinek sajnos nem volt annyi eszük, hogy idejében beírassák...

– Arról nem is beszélve, hogy tök tehetségtelen – dörmögött közbe a néhai tanférfiú komor basszus hangján Zénó.

– Na igen, igen... Valaki szólhatna neki, hogy ne törje magát feleslegesen, de hát ugye az embernek nincs szíve hozzá...

Legközelebb egészen véletlenül találkoztunk leendő feleségemmel – történetesen a postán. Kettővel előttem állt a sorban, rémlik, hogy valami ajánlott levelet adott fel – talán éppen a főiskolai jelentkezési lapját? Először meg sem ismertem, az ala-

csony sarkú csizmában és steppelt dzsekiben jóval alacsonyabbnak tűnt, mint a hangversenyen, zömökebbnek, majdhogynem pufóknak. Ő viszont megismert. „Kinn megvárlak!” mondta, amikor végzett és elment mellettem, legalábbis így értettem, de aztán azt hittem, talán rosszul hallottam, mert miután végre sorra kerültem, és elindultam kifelé, sehol sem láttam. De aztán kiderült, hogy mégiscsak megvárt: a posta bejárata mellett állt, a falhoz lapulva, és a kezét lehelgette, mert nem volt rajta kesztyű.

Így kezdődött. Elkísértem egy darabon, és amikor a cukrászda elé értünk, hirtelen ötlettől vezérelve meghívtam arra a bizonyos gesztenyepürére. Ezt az első alkalmat újabb cukrász dai találkozók követték, aztán mozi és hosszú esti séták a lassan kitavaszkodó külvárosban, kertes házak és szünni nem akaró kutyaugatás közepette, miközben egyfolytában könyvekről és filmekről beszélgettünk – leendő feleségem naiv lelkesedéssel hadarta a tankönyvek és az újságok kritikai rovatának ostobaságait. Néha megálltunk egy-egy pillanatra valamelyik lándzsás vaskerítés mellett, és ő lágy, hízelkedő hangon megpróbálta lecsillapítani a kerítés belső felén föl-alá rohangáló és őrjöngve fel-felugráló kutyát („Te csúnya, nagy, szőrös gumilabda, te!”). Rövidesen bejáratos lettem hozzájuk, megismertem madárcontú, sötét szemű, élénken csicsergő anyját, akinek haragosvörösre rúzsozott ajka mindannyiszor huncutul bizalmas, elragadtatott mosolyra húzódott, valahányszor meglátott, és ugyanezzel a cinkos elragadtatással mutatott be („a lányom kis barátja!”) a ház vendégeinek is, középkorú, harsány, tarka gyöngysorukat csörgető, púderes orrú nőknek. Többnyire éppen kártyaparti folyt a külső szobában, amelyen át kellett vágnunk, hogy eljussunk a belső szobába, Eszterébe, és ott átvegyem vele a matematikaérettségi-tételeket, amelyekkel egyedül nem boldogult: ültünk a díványon szorosan egymás mellett, miközben behallatszott a kártyázók visító nevetése és az egymásra szórt tréfásan vérszomjas szidalmaik („Te, te ne merészelj nekem pikket dobni, mert megöllek!”). Olykor, ha valamelyik nő hiányzott, a savanyú képű apa ült be közéjük ne-

gyediknek, ilyenkor kacéran örvendező visítás fogadta („Jaj, Józsikám, gyere-gyere, én leszek a partnered, ne félj, az Ili nem lesz féltékeny, igaz, Iluskám?”). Ilyenkor Eszter gyors, bocsánatkérő pillantást vetett rám: ekkorra tudni véltem, hogy egyrészt szégyelli a szüleit, másrészt hogy én valamiféle ajtó vagyok számára egy másik, magasabb rendű világba, ahová buzgó, jó tanulós törekvéssel igyekszik átjutni.

Mert eleinte sehogy sem értettem, mit akarhat tőlem: korábbi közeledési kísérleteim a hozzá hasonlóan mutatós lányokhoz – „dögös csajokhoz”, ahogy az osztálytársaim nevezték őket – mind kudarcba fűltak. Ez a lány itt, gondoltam, miközben a szemem sarkából finom, kissé pisze profilját és duzzadó blúzáat nézegettem, ha akarná, járhatna valamelyik langaléta, széles vállú kosarassal vagy az iskolai zenekar lányos arcú, homlokba hulló hajú, szívödöglesztő basszusgitárosával is. A hosszú, kutyaugatással kísért sétákon továbbra is csak könyvekről és filmekről beszélgettünk, vagy Eszter a gyerekkoráról mesélt, azokról az időkről, amikor még szemüveges kis gömböc volt, és kismalacnak csúfolták az iskolában. Ilyenkor néha vigasztalóan visszasimítottam a helyére azt a hajfürtöt, amit különben ő szokott ideges mozdulattal újra meg újra a füle mögé gyúrni. De még erre a kissé meghittebb mozdulatra is csak olyankor szántam rá magam, ha néptelen volt a környék: a belvárosban, ahol mindig magunkon éreztem az emberek csodálkozó pillantását, megpróbáltam úgy tenni, mintha távoli ismerősök lennénk, akik csak véletlenül futottak össze, kimért udvariassággal beszéltem hozzá, ő pedig egyre tanácstalanabb pillantással fürkészte az arcomat, hogy vajon mivel bánthatott meg. Engem ez a tanácstalan zavar kaján elégtétellel töltött el, amitől viszont elfogott a bűntudat, ráadásul valami homályos gyűlölet is.

– Ott fog hagyni téged! – jósolta komoran az apám, aki pontosan olyan, mint amilyen én leszek néhány év múlva: pocakos, beesett mellű, kopaszodó és aggodalmas, és egy hamvába holt tudományos karrier és egy kiüresedett házasság összes frusztrációjából táplálkozó, szenvedélyes ragaszkodással csügg rajtam,

nagy reményeket táplálva eljövendő tudományos pályafutásom és féltő, már-már anyai kishitúséget magánéletem alakulása iránt. – Te túlságosan jó és naiv vagy... téged mindenki csak kihasznál! – tette hozzá savanyú, lemondó hangon, nyilván korrepetitori működésemre utalva, amelyet egy idő óta nálunk, az én szobámban folytattunk, ahol nem folyt visongó kártyaparti a szomszédban. De anyám is összeszorított szájú helytelenítéssel méregette Esztert, amikor bejött a szobába az üres tányérért, amelyről a süteményt Eszter egy kölyökróka vidám gyanútlanúságával tüntette el, miközben megpróbálta a másodfokú egyenlet megoldóképletét memorizálni. Anyám később mindössze annyit jegyzett meg, hogy Eszter szerinte rendetlenül, egyszersmind kihívóan öltözködik, de gyanítottam, ezt csak azért mondja, mert észrevette, hogy a belépése heves csókolózást szakított félbe, és ettől fogva mindig hangsúlyozott, hármaskopogtatással jelezte, hogy szeretne bejönni.

A csókolózást Eszter kezdeményezte egyik hosszú sétánkon, amikor voltaképpen szakítani akartam vele. Már magunk mögött hagytuk a kertvárosi utcákat, kinn jártunk a körúton, amelynek egyik oldalát kertés villák szegélyezik, a másikon pedig a még kopár, kora tavaszi erdő sötétlett. Mi az erdős oldalon mentünk, a nedves, vöröses gallyakon már kiütköztek a rügyek, de közeiket még nem töltötte ki a lomb, a csupasz ágak rácsozatán áttűnt a szabálytalan sokszögekre szabdalt alkonyfény. Nézd, nézd!, ujjongott leendő feleségem, és hirtelen elindult befelé, a fák közé egy ösvényen, amely mintha egyenesen a lázvörös felhők közé vezetett volna, de én elkaptam a vállát, hogy visszatartsam. Késő van, mondtam, mindkettőnknek tanulnia kellene, nekem a vizsgámra, neki az érettségire, ideje hazaindulunk. Ő hitetlenkedő csodálkozással nézett föl rám, máskor jóval naplemente utánig bolyongtunk a kivilágítatlan utcákon. Én igyekeztem szelíden, jóságos nagybácsimosollyal nézni vissza rá, és nyugodt, közömbös hangon, mintha az egész kettőnk között már régen elintézett dolog lenne, arról kezdtem beszélni, hogy így lesz a legjobb, én már sajnos elértem arra a pontra, amikor nem tudok többé pusz-

tán barátként tekinteni rá, ő viszont legkésőbb fél év múlva úgyszólván elutazik a főiskolára, szóval az lesz a leghelyesebb, ha most abahagyjuk. Ő felhős arccal, összeráncolt homlokkal nézett maga elé, mintha komoly erőfeszítésébe kerülne, hogy megértse, amit hall, aztán hirtelen felderült az arca, egy kicsit el is nevette magát, felágaskodott, a karját a nyakam köré fonta, és szájon csókolt. Megpróbáltam szelíden eltolni magamtól, de olyan erősen szorított, hogy csak goromba erőszakkal tudtam volna lefejteni a nyakamról a karját, így hát magamhoz öleltem, olyan szorosán, ahogyan már attól a pillanattól kezdve szerettem volna, amikor először megláttam. Furcsa módon nem örömet éreztem, vagy nemcsak azt, hanem valami érthetetlen haragot, mintha legyőztek és megaláztak volna, és magam sem tudom, végül is szerelemből vagy haragból szorítottam-e olyan erősen.

Később, amikor a fák már kilombosodtak, a meleg késő délutánonkon találtunk maguknak egy tisztást – különben lehet, hogy nem is mindig ugyanazt a tisztást találtuk meg, mert bár mindig ugyanazon a széles ösvényen indultunk el befelé az erdőbe, egy idő után többnyire eltévedtünk. Volt néhány biztos tájékozódási pontunk, például mindig járt az utunk elején el kellett haladnunk egy háborús emlékmű mellett, amelynek kopott betűi valamilyen gyalogezred hősi tetteinek emlékét örökítették meg, később pedig, már mélyen benn az erdőben, néhány elhagyatott faház mellett is elmentünk – nem tudni, korábban kik használhatták őket, talán víkendházak lehettek vagy a favágók átmeneti szállása. Eszter egyszer az egyiknek belökte az ajtaját, hátha sikerül jobb rejtékhelyet találunk maguknak, mint a tisztás, de odabenn nem volt semmi, csak fűrészpor- és korhadásszag, néhány néhai gyomnövény szalmaszínű, szárazon zörgő kísértete, a földpadló közepén pedig mocskos, pomponos kötött sapka hevert, ki tudja, mióta.

Akkor ennél már sokkal kellemesebb volt a tisztás: a szederbokrok, a magas fű, a lila bogáncsvirágok, rajtuk a kék és barna lepkék az arcunk magasságában. Leterítettük a fűre a pokrócot, amelyet Eszter magával vitt a strandra, mert ilyenkor mindig a

strandról jött, onnét indultunk el az erdőbe. Míg vártam rá a strand előtt, a buszmegállóban álldogáltam, aki meglát, nehogy azt hihesse, várok valakire, és valahányszor Eszter késett néhány percet, mindig biztos voltam benne, hogy már nem is jön, hogy leszólította valamelyik izmos, aranybarnára sült úszóbajnok, és most éppen őszilét kortyolgatnak kettesben a strandbüfében, Eszter nedves haja a fejére tapad, hideg víztől merev mellbimbója kirajzolódik a bikinifelső alatt, vagy a ritkás fűvön hevernek egymás mellett, csukott szemmel, és az úszóbajnok keze Eszter combja után tapogatózik. (Természetesen én is elkísérhettem volna Esztert a strandra, hogy megóvjam őt az úszóbajnokoktól, magamat pedig a velük kapcsolatos rémlátásoktól, csakhogy – és ezt a világ minden kincséért nem árultam volna el neki – nem tudok úszni.) Amikor Eszter végül mégiscsak megjelent az uszoda kijáratánál, és tekintetével engem keresett („Jaj, ne haragudj, nem volt szabad hajszárító!”), egyszerre éreztem végtelen megkönnyebbülést és annak a dzsinnek a pusztító haragját, amelynek túlságosan hosszú ideig kellett várakoznia a palackban a szabadulásra.

Igen, volt már valakije, ismerte be egyszer a tisztáson, a csokolózás szünetében, két éve, a vállalati üdülőben, ahol a szüleivel nyaralt, és ahol rajta kívül nem volt más fiatal, csak egy, egy technikus a gyár valamelyik távoli kirendeltségéből, hirtelenszöke, kék szemű, izmos és öntelt szépfiú, aki alighanem szintén csak más fiatalok társaságának híján kereste az övét, mert nem volt bennük semmi közös, csak hát a vízpart, ahol bekenték egymást napolajjal, a kertvendéglő, ahová esténként lejártak táncolni, a csónak, amelyben messzire kiveztek, a naplementék, a meleg esték... szóval értem. Nem, nem volt szerelmes belé, de azért sokat sírt, amikor itthon hetekig hiába várta a levelét. De ez már elmúlt, voltaképpen a nevére sem emlékszik. Nem igazán.

Én a magam korábbi szerelmi ügyeiről titokzatosan hallgattam, nevetve háritottam el a kérdezősködést, azt remélve, ezzel sikerül azt a benyomást keltenem, mintha számtalan ilyen ügyem lett volna, pedig csak egy volt: első évben összejöttünk az egyik évfolyam-

társnőmmel, zömök, szemüveges, erélyes és energikus lánnyal, aki kinézett magának, alighanem csak azért, mert én voltam a csoportelső, utánam pedig mindjárt ez a bizonyos Sára következett a rangsorban, és nyilván úgy érezte, ennek így kell lennie. Egész kapcsolatunkat ugyanazzal a gyakorlatias eréllyel bonyolította le, amellyel mindenféle egyéb szervező tevékenységeit is, mert benne volt mindenféle bizottságokban, ahol többnyire élénken, hevesen gesztikulálva érvelt holmi tarthatatlan nézetek ellen. Az együttléteinket is ő szervezte meg, többnyire a kollégiumban („Két órára kiraktam a szobatársamat...”), egyszer-kétszer pedig ki tudja, melyik ismerősének az üres lakásába is felvitt, ahol a kisszobában Chagall repülő hegedűse nézett minket a falról, a konyhában pedig halomban állt a mosatlan edény. Én hálás voltam neki, amiért a szervezés gondját levette a vállamról, ráadásul szeretkezés közben sem hagyott kétségben afelől, mit szeretne, hanem pattogó, határozott vezényszavakkal irányított („Ott! Nem ott, följebb! Egy kicsit lassabban!”), de legfőképpen azért, mert mindeközben nem éreztem iránta semmit – semmit az égvilágon. Nem voltak miatta álmatlan éjszakáim, nem vártam rá szívdobogva, nem zuhantam mély kétségbeesésbe, ha késett két percet, és ha lemondta a találkozót, vállat vontam, és hazamentem.

Ha rajtam múlik, ez a takaréklángon működő kapcsolat akár időtlen időkig is eltarthatott volna. De Sára nem így vélekedett: egy idő után nem tudta elviselni udvarias egykedvűségemet, hiányolta belőlem a lelkesedést, több érdeklődést várt volna el tőlem a világ dolgai iránt, vagy mit tudom én... alighanem valamiféle pontosabban nem körvonalazott aktivitást hiányolt belőlem is, akárcsak a passzív ellenállásba burkolózó évfolyamból. Amikor belátta, hogy reménytelen eset vagyok, egy lemondó legyintés kíséretében szakított velem. De azért jó barátok maradtunk – Sáránál ez elvi kérdés volt –, és néha elbeszélgettünk az egyetem folyosóján, többnyire csak röviden, mert Sára általában mindig rohant valahová.

Ehhez a józan, tenyeres-talpas kapcsolathoz képest a tisztáson töltött időnket, a lepkéket és százsorszépeket, Eszter nyakának és

vállának naptejszagát és a darázscsípést a combján, amelyből behunyt szemmel próbáltam kiszívni a fullánkot, miközben a júliusi nap teljes erővel verte a tarkómat, és vörös izzásként hömpölygött csukott szemhéjam mögött – mindezt olyasminek éreztem, ami kívül esik a valóságos életemen, mert más, csillogóbb és foszlékonnyabb anyagból készült, olyanból, mint az álmok vagy a képzelgések, és éppolyan kevés hatással is lesz a valódi életemre, mint azok, előzmények és folytatás nélküli közjáték, és még akkor is az lenne, ha Eszter történetesen nem utazna el amúgy is a városból pár hónap múlva, amikor megkezdődik a főiskolán a félév. Ennek a biztos veszteségnek az előérzetében engedélyeztem magamnak ezt a hozzám nem illő szenvedélyt, abban a tudatban, hogy rövidesen úgymeg szabadulok tőle, és ez a szabadulás még csak nem is kíván tőlem semmiféle erőfeszítést, egyszerűen csak megtörténik, és nekem csak annyi a dolgom, hogy elviseljem.

Csakhogy nem így történt. Esztert nem vették föl a főiskolára: éppenséggel számolhattam is volna ezzel a lehetőséggel, de ki tudja, miért, eszembe sem jutott. Eszter nem látszott szomorúnak, inkább mintha fellélegzett volna: jövőre újra megpróbálja, mondta, és ha akkor sem sikerül, akkor inkább elvégzi levelezőn a könyvtár szakot: a vállalat biztosan támogatni fogja. Szeptembertől ugyanis dolgozni kezdett annak a gyárnak az üzemi könyvtárában, ahol az apja művezető vagy valami ilyesmi volt, és én most már nem a strand, hanem a gyár bejáratánál vártam rá, kínosan tudatában a kolléganők kíváncsi, megértő vagy gúnyos pillantásainak. Innen indultunk sétálni a még nyárias, szeptemberi délutánokon, egyszer-kétszer még a szokott tisztásunkat is felkerestük, bár most már nem volt nálunk pokróc, sem strandtörülköző, a pulóveremet terítettem le a fűre, és utóbb hosszan szedegettem belőle a beleragadt száraz fűszálakat és a bogáncsot, később pedig, amikor az őszi esőktől már nedves volt a fű, és az erdei út csupa sár és pocsolya, újra a mozi és a cukrászda korszaka következett, vagy megint Eszter szobájában üldögéltünk.

Illetve már nemcsak üldögéltünk. Mint kiderült, a kártyapartik ekkoriban csak minden harmadik héten folytak Eszteréknél, a

két közbeeső héten viszont előbb az egyik, aztán a másik kártyapartner lakásán. Így két egymást követő szerdán mindig késő estig üres volt a lakás, a tisztást Eszter szobája váltotta fel, a százszorszépéktől és darazsaktól nyüzsgő füvet Eszter kopott és ütemesen nyöszörgő díványa – mert egy idő után már nemcsak csokolóztunk. Nem állíthatom, hogy egyértelműen örültem volna ennek a változásnak. A tisztás világon kívüli eufóriája után valamiféle elhétköznapiasodás része és következménye volt, és magán viselte a köznapi valóság minden zűrzavarosságát és kisszerűségét. Emellett, ha őszinte akartam lenni magamhoz, be kellett vallanom, hogy a Sárával folytatott viszony, pusztán a kapcsolat fizikai részét tekintve, jóval kielégítőbb volt: mindketten előzőkenyen és sportszerűen igyekeztünk egymásnak a testi öröm maximumát nyújtani, egy autó- vagy villanyszerelő érzelemmentes gyakorlatiasságával. Eszter lehunyta szeme és révült arca arról árulkodtak, hogy ő nem érzi a testi vágyat olyan ellenséges erőnek, amely idővel alááshatja a kapcsolatunkat, hanem a szeretkezést valamiféle szertartásnak tekinti („nagy és véres misztériumnak”, ahogy magamban gyilkos gúnnyal kommentáltam), én viszont már-már úgy éreztem, mintha leendő feleségem önfelédtszexualitása valami tőle különböző, veszedelmes élőlény lenne, holmi mesebeli hidra, és én hiába veselkedem neki újra meg újra, hogy levágjam a fejét, mert ez a fej újra és újra kinő, és sohasem jutunk el addig a kívánatos állapotig, amelyre olyan kétségbeesetten törekedtem. És hogy mi lett volna ez a kívánatos állapot? Most már nem tagadhattam magam előtt sem, hogy egyre jobban ragaszkodom Eszterhez, akár azt is mondhattam volna, a slágerek patetikus nyelvén, hogy nem tudok élni nélküle. Ezért egyre inkább arra vágyódtam, hogy valami elszakíthatatlan kössön össze bennünket, ne ilyen változékony és kiszámíthatatlan dolog, mint a testi vonzalom. Azt szerettem volna, ha testvérek vagyunk, ikrek, akik már az anyaméhben egymás nyakát ölelték ártatlan és testietlen szeretetben, kisgyerekek, akik kézen fogva szaladgálnak valamilyen szex- és féltékenységmentes édenkertben. Azt szerettem volna, ha kettőnknek együtt lenne két kezünk

és lábunk, ha még a cipőfűzőnket se tudnánk megkötni a másik nélkül. Hogy az ő fejében még a lehetősége se születhessen meg egy olyan gondolatnak, hogy adott esetben akár el is lehet hagyni engem.

Annál persze még nekem is több eszem volt, mint hogy mind-
ezt el is áruljam neki. Tudtam, hogy úgy érzi, valami nagy és
boldogító dologgal ajándékozott meg, hogy saját szenvedélye az
én képzelt szenvedélyemből táplálkozik, és alighanem végleg ki
is hunyna, ha rájönne, hogy ez az ajándék számomra inkább te-
her. Valamit azért gyaníthatott persze. Voltak pillanatok, amikor,
mintha álmából ébredne, döbbenten nézett rám, mint akinek de-
reng valami, hogy talán mégsem úgy vannak a dolgok, ahogy hit-
te. Ugye te is boldog vagy?, szokta kérdezni ilyenkor, és közben
szorongva fürkészte az arcomat. Mit mondhattam volna erre?
Boldog vagyok, persze, csak éppen... és igyekeztem kitalálni va-
lami viszonylag hihetőt, hogy mi aggaszt éppen, persze csupa
olyasmit, aminek semmi köze nem volt őhöz. És mivel ebben
a helyzetben is, mint mindig, a támadás bizonyult a legjobb vé-
dekezésnek, igyekeztem magának a boldogságnak a fogalmát ki-
kezdeni és leértékelni. Nem lehet az ember mindig jókedvű, egy
ilyen világban, mondtam jelentősegteljesen, és súlyosan beteg
ismerősökről beszéltem neki, térben és időben távoli háborúkról
és tömeggyilkosságokról, az emberi lélek sötét mélységeiről, és
lelki kényelemszeretettel vádoltam, azzal, hogy homokba dugja
a fejét, ha minderről nem vesz tudomást. Vagyis megpróbáltam
becsempészni szellemi táplálékai közé a tudás mérgezett almá-
ját, a kételyt és a szorongást. Ennek már csak azért is szüksé-
gét éreztem, mert tetszhalott művészi ambíciói újraéledtek: újra
elkezdett zongorázni, ami engem több okból is nyugtalanított.
Részben azért, mert tudtam Zénótól és Mártától, hogy ezek az
ambíciók halálra vannak ítélve. De volt személyesebb okom is az
aggodalomra: Eszternek új zongoratanára volt.

Mártától hallottam, amikor egy alkalommal Zénóéknál jártam
(akkoriban már inkább kerültem őket, mert azóta, hogy meg-
tudták, mi van köztünk Eszterrel, velem is azon a bágyadtan fa-

nyalgó, lemondó hangon kezdtek beszélni, mint velem, elsősorban a család nőtagjai persze, de bizonyos mértékig Zénó is, akitől pedig több megértést vártam volna, hiszen korábban egymás több reménytelen szerelmi ügyét asszisztáltuk végig). Márta csak legyintett, amikor az új zongoratanárról faggattam. Végül is egészen ügyes a maga módján, mondta fanyalogva, amikor tovább erőltettem a dolgot, képes látványos, de felületes eredményeket elérni, leginkább arra alkalmas, hogy a család elkényeztetett kis kedvencét felkészítse a sikeres zongoravizsgára. Hogy milyen ember? Fogalma sincs róla, de hát milyen lehet ezek után? Egy szélhámós, dörmögte Zénó. Nem, azt azért nem mondanám... egy sármőr!, jelentette ki ellentmondást nem tűrően Zénó anyja. Hát... úgy is lehet mondani.

Mindössze erre az egy szóra támaszkodhattam, amikor megalakítottam a fejemben az ismeretlen zongoratanár képét, olyan kísérteties részletességgel, amire ez a rövid beszélgetés semmiféle alapot nem szolgáltatott. Biztos voltam benne, hogy magas és vállas, hogy puha, pasztellszínű gyapjúpulóvereket hord, őszülő, hullámos hajának egy tincse a homlokába hullik, a szeme világoskék és enyhén vérágas, alatta lilás könnyzacskók duzzadoznak, és műfogsorát percenként vakító mosolyban villantja ki. Párbeszédeket képzeltem el kettejük között, gondosan manikűrözött, hosszúkás férfikezet, amint Eszter tömpe, tövig vágott körmű gyerekujjait igazgatja a billentyűkön, műfogsorragasztótól és drága szájvíztől illatozó, keskeny száját, amint futólag Eszter hajába csókol. Nem hagyott nyugodni a gondolat, hogy meg kell ismernem ezt az embert: különben hogyan tudnám megvédeni tőle Esztert? Állandóan azon töprengtem, milyen ürüggyel csöngethetnék be hozzá: például azt mondhatnám neki, szeretném titokban zongorára taníttatni nem létező kishúgomat, hogy meglepjük vele anyánkat a születésnapján; vagy beállíthatnék hozzá, mint ingerült lenti szomszéd, akinek beázott a lakása, és felháborodottan követelhetném, hogy azonnal zárja el a vizet. Megdöbben tiltakozását elereszteném a fülem mellett, erélyesen félresöpörném az útból, és benyomulnék a lakásba, hogy saját szememmel győződjek meg

róla, csakugyan nem folyt-e túl a fürdőkád, közben a szemem sarkából Eszter ottlétének nyomai után kutatnék, kihullott hajcsat után a szőnyegen, létszám fölötti fogkefe és női papucs után a fürdőszobában. Egy idő után álmodni kezdtem vele, sorozatban, az álom mindig úgy kezdődött, hogy becsöngetek a lakásába, ő ajtót nyit, de nem akar beengedni, a válla fölött belátok a félhomályos szobába, furcsa, kígyózó szobanövényeket látok, egy faliszőnyeg csücskét, egy csillár üveglap-vízesését a magasban, és közben tudom, hogy Eszter a szoba sarkában, a díványon fekszik holtan, és az az ember őt igyekszik előlem eltakarni a vállával. Máskor meg úgy volt, hogy Eszter még él, de ha nem jutok be időben, meg fog halni, az az ember meg fogja ölni. Újra meg újra megpróbálom ellökni az ajtóból, de hiába, súlyos és mozdíthatatlan, és közben tudom, hogy minden hiába, még ha odébb is tudnám tolni az útból, most már akkor is késő...

Egyszer, bevallom, pedig ezt aztán tényleg szégyeltem, még valami hangversenyre is elmentem, ahol egy „fővárosi művésznő” énekelt „népszerű áriákat és operettdalokat”, mert a plakáton a zongorakísérő neve azonos volt az új tanáréval, legalábbis azt hittem. A kultúrház ugyanaz volt, mint ahol gyerekkoromban minden karácsony délutánján apámmal amatőr színelőadásokat néztünk, Hófehérkét és Hamupipókéét, míg anyám odahaza a fát díszítette, s ahol később az iskolaünnepélyeket és klubdélutánokat is tartották. Most főleg frissen dauerolt, idősödő nők ültek a széksorokban, bár akadt egy-két ősz bajuszú, fémkeretes szemüvegű öregúr is. Fiatal nem is volt a közönség közt rajtam kívül. A teremben erősen fűtöttek, a fülledt melegben mindkét szomszédnőm a műsorfüzettel legyezte magát, homlokuk fénylett az izzadságtól. A fővárosi művésznő is túl lehetett már első ifjúságán, alacsony, fekete nő volt, borvörös estélyi ruhájának kivágásából félig kibuggyant szeplős, léggömbnyi keble: behízelt, elragadtatott mosollyal köszönte meg a tapsot, amellyel üdvözölték. Ellenben a zongorakísérő... Az állig gombolt fehér blúzt és sötét keretes szemüveget viselő, szomorú szemű fiatal nő láttán egy pillanatra mintha leállt volna az agyam, aztán, mondhatni, egymás sarkát taposták benne

a különféle lehetséges magyarázatok, például hogy a zongoratanár éppen most, ma délután szökött meg Eszterrel, ezért kellett hirtelenjében helyettest keríteniük... miközben körülöttem az idősödő nők és bajszos öregurak fénylő homlokukat törölgetve, ellágyult mosollyal hallgatták, ahogy a színpadon a primadonna, kezét keblére szorítva és szemét a plafonra szegezve többször is elhalálozik, hol tüdővészben, hol szerelmi bánatában. A szünetben az előcsarnokban alaposabban szemügyre vettem a műsor plakátját, és láttam, hogy a lehetséges megfejtések közül éppen csak a legkézenfekvőbb nem jutott eszembe: hát persze, nem György, hanem Györgyi... Amikor a kultúrház oldala mentén a buszmegálló felé igyekeztem, a csukott ablakon keresztül még tompán áthallatszott a fővárosi művésznő hangja: „Hajhó, hajhó, messze délen, zordon hegyek ölén...”

És még sok egyéb örülséget is elkövettem volna, ha egy alkalommal, amikor kettesben a Rókalyukban sörözgettünk (kellemes kis vendéglő nem messze a vasútállomástól), Zénó közelebb nem hajol hozzám a söre fölött, és oda nem súgja: „Na, ott a maestro!” Miféle maestro?, kérdeztem bambán. Furcsa: hetek óta egyéb sem járt a fejemben, csak az az ember, de akkor eszembe sem jutott, hogy Zénó róla beszél. „Hát aki zongoravirtuózt csinál a csajodból... ott ül a hátad mögött, de ne nézz hátra, mert rájön, hogy róla beszélünk... majd kicsit később!” Amikor úgy tíz másodperccel később mégiscsak hátrafordultam, leesett az állam: apró, kopaszodó, gömbölyded emberke ült az asztalnál két asztmásan szuszogó, hájas, szemüveges gyerek, egy fiú és egy lány, valamint egy hatalmas termetű és megvető tekintetű asszony társaságában. Az emberke éppen a kövér kislány álláról törölt le valamit aggodalmas gonddal egy szalvétával, gondolom, a lecsöpögő pörköltzsaftot. Ez a látvány mindörökre száműzte nappali lidércálmaimból ezt az embert, bár furcsa módon az éjszakaiakban még sokáig visszajárt: álmomban továbbra is ugyanaz az őszülő szépfiú nyitott ajtót, és továbbra is ő próbálta eltakarni pasztellszínű gyapjúpulóveres vállával a halott Esztert. De aztán ez is elmúlt.

Illetve... Talán nem is múlt el egészen, vagy legalábbis nem olyan mértékben, mint ahogy reméltem, amikor összeházasodtunk – mert hát összeházasodtunk. Esztert természetesen másodsorra sem vették fel a zeneművészetre, fölvtették ellenben egy évvel később a szomszédos kisváros egyetemének könyvtár szakára, ami egyévnyi hétvégi ide-oda utazgatást, parkokban és presszókban üldögélést, kollégiumi portások figyelmének lankadását kihasználó ki- és beosonást és váratlanul hazatérő szobatársakat jelentett, valamint gyötrelmes, szünni nem akaró aggodalmat az esztertelen hétköznapiakban: most éppen merre járhat, melyik tanára vagy csoporttársa próbálja elcsábítani tőlem? Aztán valahogy letelt ez az év is, én elvégeztem az egyetemet, és elfogadtam egy nem sok jóval kecsesgető állást ugyanebben a városban. Esztert rövidesen sikerült meggyőzőnöm a közös albérlet előnyeiről („Itt legalább nyugodtan tanulhatsz, nem nyit be valaki percenként ...”), először csak hozzám költözött, aztán össze is házasodtunk. Hát így. Nem, egyáltalán nem így: korántsem ment minden ilyen simán.

Mert mintha csak az én szorongó képzeletem hívta volna elő a semmiből, végül mégiscsak megjelent Eszter életében az a bizonyos őszülő bábjúnár, de nem a tanára volt, hanem valami színházi ember, talán rendező vagy divatos orvos vagy tudom is én – kísérteties módon a legapróbb részletekig megfelelt a képzeletem alkotta képnek, még a pasztellszínű gyapjúpulóver is stimmelt, tudom, mert egyszer meglestem őket: lesben álltam a szemközi ház kapujában vagy egy óra hosszat, hogy kivárjam, amíg hazaviszi Esztert a kollégiumba – autón persze, mert természetesen az is volt neki, hivalkodó, lágyan sikló, puhán huppanva megálló bárka, méghozzá piros... Megismerkedni is úgy ismerkedtek meg, ha jól emlékszem – és természetesen nagyon is jól emlékszem! –, hogy fölvette a kocsijába Esztert meg egy csoporttársnőjét, akik valami kirándulásról igyekeztek hazafelé szakadó esőben (a csoporttársnő szüleinek volt távoli ismerőse). És persze nős volt, és persze a házassága már régen tönkrement, és igazából már nem is volt köztük semmi a feleségével, csak hát a gyerekek – ahogy ez már

lenni szokott. Abban a pár hónapban, amíg ez az ügy tartott, nem jártam át a hétvégeken (kivéve akkor egyszer, titokban, amikor meglestem őket), csak olyankor találkoztunk, amikor Eszter hazajött látogatóba a szüleihez, igaz, akkoriban szinte minden hétvégén hazajött – a hétvége bájgúnáréknál szigorúan a családé volt. Most megint cukrászdákban üldögéltünk, mint a legelső időkben, és sötét kapualjakba húzódtunk, csak most nem csókolózni, hanem hogy Eszter kisírhassa magát a vállamon, miközben én a haját simogattam, és a bájgúnár meggyilkolásának különféle lehetséges módozatain töprengtem.

Aztán vége lett ennek is. Eszter pár hétig kisírt szemmel járkált, elhalasztotta néhány vizsgáját, és hozzám jött feleségül.

És hogy vajon boldog vagyok-e azóta...? Néha igen, és már ez is valami. Hogy éjszakánként ott alszik mellettem, hogy szombat esténként, amíg én valami tervrajzon dolgozom, a fotelben ül, fülhallgatóval a fején, és csukott szemmel, enyhén előre-hátra ringatózva zenét hallgat, és én tudom, hogy a következő nap minden percét együtt töltjük – igen, olyankor boldog vagyok, vagy legalábbis, gondolom, azt a mélységes megkönnyebbülést, amit ilyenkor érzek, akár boldogságnak is lehet nevezni. Mert máskor, hétköznapokon, napközben, amikor Eszter a könyvtárban dolgozik – a városi könyvtár zeneműtárában kapott állást –, vidám és felelőtlen kollégák között, akik kedveseket mondanak neki, és megnevettetik, úgy érzem, hogy minden fáradozásom hiábavaló volt. Ha csak félórával később jön haza, mint szokott, mert munkaidő után elfecsegte valakivel az időt, vagy éppen beültek valahová sörözni, olyankor, minek tagadjam, még ma is a poklok kínját állom ki. Olyankor biztos vagyok benne, hogy nem látom soha többet, hogy valami történt vele, vagy egyszerűen csak elege lett belőlem. És amikor velem van ugyan, de látom, hogy nem figyel rám, elnéz valahová a semmibe, ha beszélek hozzá, vagy például szeretkezés közben... bár mostanában már többnyire igyekszik kitérni a közeledésem elől, ijedt és átlátszó kifogásokat dadog, amelyeket én fölényes gúnnyal szedek ízekre, vagy ha ez nem sikerül, akkor másnap különösen komisz vagyok hozzá, minden apró mu-

lasztását szóvá teszem, ő pedig pontosan tudja, ezt minek köszönheti, ezért többnyire inkább megadja magát: csukott szemmel, mozdulatlanul tűri, amit teszek vele, aztán néha egyszerre, váratlanul mégiscsak áttüzesedik, izzik az arca, hevesen hozzám löki a csípőjét, a szeme továbbra is csukva, és én tudom, hogy ez már nem nekem szól, hanem valamilyen képzeletbeli személynek, vagy egy nagyon is valóságosnak, akiről azért fantáziál, hogy elviselhető legyen számára ez az egész... igen, ilyenkor olyan tömény keserűséget érzek, amilyennek a létezését sem tudtam volna elképzelni az Eszter előtti időkben. Ilyenkor néha eszembe jut, mi lett volna, ha annak idején nem megyek el arra a bizonyos hangversenyre, ha sosem ismerem meg Esztert, ha nem őt veszem el, hanem Mártát, vagy egy másik Mártát, egy mérsékeltlen vonzó, okos és megbízható lányt, akihez nem szenvedély, hanem csak gyöngéd baráti érzelmek fűznek, ha megmaradok az élet felszínén, és soha nem szállok alá tulajdon érzéseim alvilágába...

Egyszer beszélgettem erről egy barátommal, voltaképpen az elsővel Zénó óta (Zénó a szülővárosunkban maradt, és azóta már egyetemi adjunktus), szóval egyszer munka után beültünk valahová ezzel a bizonyos idősebb kollégámmal, a szó a házasságra terelődött, egészen pontosan arra, kinek mit fog szólni hozzá a felesége, hogy aznap későbben megy haza a szokottnál. Én valamivel többet ihattam a kelletténél, mert különben nem szoktam fecsegni a magánéletemről, de akkor valahogy kitört belőlem, az enyém, mondtam, azt se bánna, ha egyáltalán nem mennék haza. És igaza is lenne, közöltem a részeket kihívó hanghordozásával, mert nagyon komisz vagyok hozzá! Igenis, nagyon komisz, erősködtem, talán még az asztalra is csaptam, mintha valaki ellentmondott volna nekem. Mire ez a barátom, barát-félem elmosolyodott, és azt kérdezte, hát ha így gondolom, miért nem vagyok kicsit kedvesebb hozzá? Nem feleltem, csak hosszan hevesen ráztam a fejemet, kétségbeesve, hogy ennyire nem érti, hogy semmit nem ért: mert hát milyen szörnyű, mennyire megalázó lenne, ha kedves lennék hozzá, ha a kedvét keresném, és még akkor sem... És akkor miért nem hagyod ott?, kérdezte

aztán a barátom, miközben kirázott egy szál cigarettát a dobozból, és gyufa után kotorászott a zsebében. Egy pillanatra elállt a szavam. Elhagyni, hebegtem végül, hát hogy hagyhatnám el? Mi lenne akkor vele? Te nem tudod, milyen gyámoltalan, milyen gyerekes, milyen... A barátom hosszan, elgondolkodva szívta a cigarettáját, aztán felsóhajtott, és valami egészen furcsát mondott: azt mondta, hogy boldog ember vagyok. Hogy én?, horkantam fel, már-már kijózanodva a döbbenettől. Ezt meg honnan veszed? Látom. Látom rajtad, hogy te vagy a szerelmesebbik kettőtök közül... Jó, jó, tudom, emelte föl a kezét, hogy belém fojtsa a kitörni készülő tiltakozást, ez is szörnyű... De el tudod te képzelni, milyen szörnyű az, amikor fordítva áll a helyzet? Amikor a másik még mindig odavan érted, mikor minden szabad pillanatát veled szeretné tölteni, de te már nem érzel iránta semmit, csak folytonos büntudatot meg igazságtalan, tehetetlen haragot? És az egész mindig csak rosszabb lesz, pedig már most is maga a pokol. Hidd el nekem, te még boldog ember vagy!

De miért?, kérdeztem elcsukló hangon, miközben a fejemben lakó megfigyelő kaján undorral figyelte azt a kétségbeesetten hadonászó, az önsajnálattól már-már zokogó figurát, akit az a négy korsó sör csinált belőlem. Miért kell ennek így lennie? Nem vagyok gyerek, tudom, hogy vannak az életben szörnyű dolgok, de hogy ez... hogy éppen ez, amire azt szokták mondani, hogy az ember „megtalálta a boldogságot!”, kántáltam gúnyosan elnyújtott hangon, mint egy kétségbeesetten csúfolódó óvodás, éppen csak a nyelvemet nem öltöttem ki, hogy ennek miért kell ilyennek lennie? Szerintem, közöltem részeg ünnepélyességgel, valami nagyon komoly baj van a világgal... vagyishogy a létezéssel általában. Vagy ő talán nem így gondolja? A barátom vállat vont, aggodalmas pillantást vetett a vendéglő falán függő faliórára, aztán intett a pincérnek, hogy fizetni szeretne.

Hiába kerestem a szememmel a pincért, egy ideje nem jött elő az épületből. A távoli asztalnál söröző, kockás inges fakitermelők is hiányolhatták, mert részegségtől el-elcsukló, kásás hangon Józsi! Józsi! kiáltásokat hallattak harsány röhögések közepette. Be-

megyek fizetni, mondtam a feleségemnek, ideje indulnunk. Mire megint olyan könyörgő szemmel nézett rám, mint akkor, amikor kinyögte, hogy szeretne beülni ide. Kérsz még valamit?, kérdeztem, azt hiszem, elég élesen. Nem, semmit... csak még el kell mennie a mosdóba. Hát akkor menj! Csak igyekezz!, mondtam ingerülten, ez ellen tényleg nem lehetett kifogásom, bár csöppet sem örültem neki, hogy el kell mennie a részeg favágók mellett. Mindjárt jövök!, hadarta, és futva indult az épületbe. Láttam, hogy azok az emberek röhögve méregetik, és az egyik még utána is kiáltott: „De sürgős!”, vagy valami ilyesmit. Egy tébolyult pillanatra átfutott az agyamon, hogy odamegyek ahhoz az emberhez, és állon vágom. Végre előbukkant a pincér egy tálca sörrel, amíg a korsókat szétosztogatta a kockás ingesek között, fölálltam, hogy magamra vonjam a figyelmét, a pénztárcámat már korábban elővettem, és most megemeltem feléje, hogy jelezzem, fizetni szeretnék. Először azt hittem, nem vesz tudomást rólam, a már üres söröskorsókat rakosgatta a tálcájára, hogy bevigye őket, de aztán mégis mást gondolt, odajött hozzám, a tálcat az üres korsókkal lerakta az egyik szomszédos asztalra, és „Igenis, kérem, volt két pörkölt és két traubiszóda...”, mondta a blokkját tanulmányozva.

A feleségem akkor lépett ki az épületből. Sietősen elindult az asztalunk felé, de aztán észrevette, hogy éppen fizetek, és lassított: a csíkos macska még mindig ott járt-kelt az asztalok között, most odament Eszterhez, és panaszosan nyávogva a lábszárához dörgölözött, ő pedig lehajolt hozzá, és megsimogatta. Láttam, hogy a kockás ingesek elismerően összeröhögnek, elképzeltem, milyen látványt nyújthat Eszter ebben a testhelyzetben a szűk farmerében, és megint azt éreztem, hogy szeretnék valakinek az arcába ütni. Amikor Eszter az asztalunkhoz ért – a pincér már besöpörte vedlett harmonika-bőrtárcájába a pénzt, és savanyúan dünnögve megköszönte a szerény borralalót –, némán feleltem a székről a táskáját, odanyújtottam neki, és terelni kezdtem kifelé. A kapuból még visszanézett: Egész kellemes hely volt, nem?, kérdezte alázatosan, én meg ráhagytam, persze, egészen kellemes.

A lefelé vezető út keskenyebb volt, mint az, amelyiken oda- felé mentünk, bal oldalt csak enyhén emelkedett, de jobb felől mintha valamilyen óriási késsel metszettek volna ki egy darabot a hegyoldalból, majdnem függőleges, a szakadék alját nem is lehetett látni, az oldalán szétszórt bokrok és csenevész fák nőttek. Közel az úthoz volt néhány málnabokor, a zöld és halvány zöldes rózsaszín szemek között már akadt néhány világos- és sötétpiros is. Eszter a tenyerébe gyűjtött pár szemet a sötétpirosakból, és ahogy mentünk, a szájába hajított egyet-egyét, míg csak el nem fogyott az összes. Látom, ízlett, mondtam neki, mire összerez- zent: Jaj, Istenem, látod, milyen önző vagyok, neked nem is hagy- tam! De van még, nézd csak, ott lejjebb, ott van egy csomó érett, várj egy kicsit... Hozok, jó? Eszedbe ne jusson, förmedtem rá, nem látod, milyen meredek? Megcsúszol és leesel! Ugyan, de- hogy, kiskoromban rengeteget kirándultunk, tudom, hogy kell egy lejtőn lefelé menni, olyan féloldalasan... Ahogy gondolod, vontam vállat, de semmi értelme, én megvagyok nélküle... De nem is figyelt rám, elindult lefelé oldalazva. Egyszer megcsúszott a lába a síkos, tavalyi avaron, de elkapott egy ágat a feje fölött, hogy megkapaszkodjék. Az ág alighanem tüskés lehetett, mert gyorsan eleresztette, és a szájához kapta az ujját, talán vérzett egy kicsit. Tovább csúszkált lefelé, aztán már csak a törött ágak recsegését hallottam, de tőle egy hangot, egy segélykiáltást se, egy sikoltást se, semmit.

Bizonyára sok ember számára ismerős az az érzés, hogy van valami, egy esemény, amitől rettegünk, amit éppen ezért már számtalanszor elképzeltünk, és a lelkünk mélyén úgy érezzük, hogy ezzel az öngyötrő képzelgéssel, mint valamiféle önként hozott áldozattal, sikerült megvesztegetnünk a sorsot, és a va- lóságban soha nem történhet meg az a bizonyos dolog... Aztán amikor mégis ott állunk a kifosztott és feldúlt lakásban, vagy a kórház folyosóján, kezünkben a szövettan eredményével, vagy közlik velünk a számunkra legkedvesebb személy halálhírét, ak- kor a rémületbe és a fájdalomba valamiféle hitetlenkedő, sértett felháborodás is vegyül: nem, nekünk nem ezt ígérték, ennek nem

lett volna szabad megtörténnie! Én is számtalanszor elképzeltem korábban, hogy Eszter csak úgy se szó, se beszéd eltűnik mellőlem, hogy egyszer csak nem jön haza a könyvtárból, és én hiába várom, besötétedik, nyolc óra lesz, kilenc, tíz, éjfél, és Eszter még mindig sehol, mert elütötte egy autó... Vagy arra érek haza, hogy eltűnt a lakásból, nemcsak ő, hanem még a holmija is, a távollétemben összezsomagolt és elköltözött valakihez... És Istenem, hányszor álmodtam már ugyanezt, hogy megyünk az utcán, én egy pillanatra elfordítom a fejem, mert megláttam valamit a túloldalon, aztán visszafordulok hozzá, mondani akarok neki valamit, de már nincs ott, és akármerre nézek, nem látom sehol, üres az egész utca, arra gondolok, hátha bement a boltba, amelyik előtt éppen megálltam, de ott csak az üdítők és mosogatószerek sora csillog ellenségesen a polcokon, és hiába faggatom a kövér, szfinxmosolyú pénztárosnőt, az csak a fejét rázza, nem, az utóbbi félórában nem járt itt semmiféle vevő...

Ilyen helyzetekben az ember kételkedni kezd a tulajdon érzékei vagy az emlékezete megbízhatóságában. Hiába láttam lefelé oldalazni a lejtőn, hirtelen az jut az eszembe, biztosan visszament valamiért a vendéglőbe, talán ott felejtette a táskáját, és teszek is pár lépést visszafelé... aztán rájövök, hogy a táskáját a kezemben szorongatom: mielőtt elindult lefelé, megkért, vigyázzak rá, hogy neki szabad legyen a keze. Lefele nézek, a meredek lejtőt pásztázom a szememmel, de nem látok semmit, az a néhány szem málna, amelyért elindult, továbbra is ott piroslik a bokron. Valamivel lejjebb látok egy derékban kettétört fiatal fát, a koronája bénán csüng a földre, a vékony törzs maradéka szálkásan mered az égbe, kilátszik a barnásszürke kéreg alól a fa sápadt húsa. A lejtőt méregetem, hogy eldöntsem, megpróbáljak-e lekúszni rajta, de aztán belátom, reménytelen vállalkozás, ha a nálam ügyesebb Eszternek sem sikerült. Elindulok az úton, figyelem, mikor ágazik le róla lefelé vezető ösvény, sokáig semmi, még csak nem is lejt az út, aztán egy kanyar után váratlanul elindul lefelé. Itt már nem olyan meredek a hegyoldal, de azért óvatosan lépegetek, göcsörtös gyökerek állnak ki az ösvény bőre alól,

meg síkos, esőkoptatta kövek, csak lassan tudok haladni. Közben azon gondolkodom, vajon legörgött-e a test egészen a lejtő aljáig, ahol már széles út vezet befelé a városba, vagy talán megakadt valahol egy vastagabb fában a lejtő közepe táján? Ettől a gondolattól olyan rémület szúr a gyomromba, hogy meg kell állnom, levegő után kapkodok. A szívem esztelenül ver. De vajon mitől? A félelemtől? Vagy valamiféle reménytől... és ha igen, akkor vajon mit remélek? Fájdalmat egyelőre nem érzek: az majd nyilván később jön, mint ahogy, azt mondják, akit puskagolyó talál el, először nem érez fájdalmat, csak valami ütést. Nagy, sötét fák árnyékában sietek lefelé: a fák itt-ott megritkulnak, aranyzölden világít közöttük egy-egy tisztás, és nekem, ki tudja, miért, átfut a fejemen, hogy talán még nem töltötték be azt az állást Pesten, amit egy ismerősöm, apám egy régi barátja ajánlott, én szívesen elfogadtam volna, de Eszter hevesen tiltakozott, nem, ő nem akar abban a rémes városban élni, ismételte, és nekem megfordult a fejemben, hogy talán van itt valakije, azért ragaszkodik annyira ehhez a városhoz. Amint hazaértem, fölhívom ezt az ismerősömet, határozom el, éppen amikor leérek a lejtő aljára.

Ez az út már elég széles, és pár méterenként pirosra festett padok szegélyezik. Onnét, ahol állok, egészen hosszú útszakaszt be lehet látni, de élettelenül heverő testet egyik irányban sem látok. Az egyik távoli padon ül valaki: elindulok az ellenkező irányba, aztán hirtelen megtorpanok, mintha valaki rám kiáltott volna: megfordulok, és futva elindulok a padon kuporgó alak felé.

Az arcát összekarmolták az ágak, a hajában megtapadt néhány száraz falevél, a farmerén sötét foltokat hagyott a föld, de különben semmi baja. Miért nem kiáltottál?, förmedek rá olyan kétségbeesett dühvel, mintha szántsándékkal becsapott volna. Félénken, büntudatosan mosolyog: Nem is tudom, valahogy nem jutott eszembe. Nem jutott eszedbe? Ó, te! Fölsandít rám, gondolom, azt nézi, haragszom-e. Föl tudsz állni?, kérdezem, és a karomat nyújtom neki. Igen, azt hiszem, mondja, megkapaszkodik a karomban, hogy felhúzódkodjék, de amint lábra állna, visszahanyatlak a padra, sziszegve tapogatja a bokáját. Mi van,

megütöttem magad?, kérdezem nehezen visszafojtott ingerültséggel. Nem is tudom, mondja, lehet, hogy eltört... de talán csak kificamodott. Nagyon fáj, ha megpróbálok ráállni. Ide, a padig is négykézláb jöttem. Most mi lesz?

Nem tudom, felelem, azt hiszem, az lesz a legjobb, ha lemegek az országútra, és megpróbálok megállítani egy autót. Aztán majd rám támaszkodhatsz és lesántikálhatsz. Itt akarsz hagyni?, kérdezi elszontyolodva. Nem akarlak, de muszáj lesz. Hacsak nem akarsz odáig négykézláb jönni!, tréfálkozom, hogy felvidítsem. A fejét rázza: nem, azt azért nem. Elindulok lefelé, egy idő után már hallom az országúton elhaladó autók moráját. Iménti rettenetes rosszkedvem már szűnőben, hirtelen átjár a megkönnyebbülés. Most pár hétig nemigen tud majd kijárni a lakásból, gondolom, azért ez is valami. Nem sok, de valami.

Vincent van Gogh (1853–1890) rajza

Négykezesek a nyárra

Susogó lombok, tücsökszonáta, térdig érő fű, verőfény, fenyők gyantaillata, hűvös erdei tisztás, hártalan csend, élénk kék ég, só illata a mólón, hullámok haragos vergődése, olvadó aszfalt, tüzet fújó betontömbök, habzó sör és fanyar szeder íze a szánk szélén, érett körte és vöröslő görögdinnye, bordó cseresznyeropogás, hullócsillagok augusztusi éjszakában, meleg esti séták, önfeledt öröm, lebegés, szerelemünk forró ölelése – ez mind a nyár.

A nyár olyan, akár a nő szépsége delén. Ragyogás és csoda. Vággyal tele várakozás a szerelem után, hogy leszakítsák, megízleljék.

A költők számára az évszak kimeríthetetlen ihletforrás. Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád, Dsida Jenő, Ady Endre, Sziveri János, Kányádi Sándor, Faludy György – hogy csak néhány nevet említsek – emblematikus verse kötődik a nyárhoz.

Az Irodalmi Jelen minden nyáron tematikus versösszeállítással kedveskedik az olvasóknak, tavaly a víz és a kert témájára írtak szerzőink verset, tavalyelőtt pedig nyári verses képeslapokat „címeztek” elképzelt, illetve valós személyeknek.

Idén a lap ismert szerzőit és folyóiratunk legfiatalabb tehetségeit arra kértük fel, négykezeseket írjanak a nyárra. Egymástól nagyon különböző alkotói világok kapcsolódtak egymáshoz, és találták meg a közös hangot. A négykezes vers az irodalomban nem új keletű műfaj, ám a kortárs lírában kevésbé van jelen. Ezt a hiányt kívántuk pótolni Balla Zsófia és Báthori Csaba, Géczy János és Ladik Katalin, Lőrincz P. Gabriella és Nagy Zsuka, Drávucz Zsolt és Ilyés Krisztinka, Bíró Tímea és Lennert-Móger Tímea, Kopriva Nikolett és Kovács Újszászy Péter, Dimény H. Árpád és Noszlopi

Botond, Bak Rita és Payer Imre, Géczi János és Vörös István verseivel. A felkérés során figyeltünk arra, hogy a történelmi Magyarország különböző településein élő alkotóinkat szólítsuk meg, helyet adván a lapban a fővárosi, vidéki és határon túli kiemelkedő kortárs költőknek, jelezvén ezzel azt is, hogy a magyar költészet mennyire sokszínű és gazdag, a különféle hangok, alkotói világok kiegészítik, gazdagítják egymást az olvasó legnagyobb örömére.

Varga Melinda

Balla Zsófia – Báthori Csaba

Augusztusi négykezes

*Ez a nyár elszállt, de nem az egész nyár.
Mert mint a villamos, majd jön a másik,
mely földi mezőről égi felé száll,
ölelkezőtől végtelen világig.*

*Létünk úgy teljesül, hogy már nem éget,
a lobogás, ím, távolságra vált:
meghódítjuk a kék normann vidéket
s nézzük a tengert, várjuk a dagályt.*

*Nyílt térre vágyunk, aprócska örömmre.
Nyaranta ritkán csalódik az ember:
fény, forróság a reményt örökölte.*

*Hiszed, hiszem, mit megígér az évszak.
Minden kis sejt eltelik szerelemmel –
fénytete vagyunk egymásban magunknak.*

Géczi János – Ladik Katalin

Sem hiány, sem fölösleg

Nyár. Kert. Csönd. Dél.
Ég. Föld. Fák. Szél.
Szabó Lőrinc

*Belém harapott a nyár,
robbanjanak föl testemben a kert, ég,
fák, szél. A csönd délben fúródjon belém.*

*Nem tudok hasonlat lenni. Csak maga a puszta dolog.
Térhez jutnak a fák, kikékül a levegő,
s a lombok között testére rábukkan
a felfuvalkodott szellő.*

*Felrobbantak a fák.
Zöld örvényben sikoltozik egy falétra:
Még, még! Majd elkékül és elalél.
Szemembe fúródik a levegőjég.*

*Lehull egy gyantacsöpp.
Ami van, percről percre több lesz.
Örvénylő kozmosz. Nincs benne hiány,
nincs benne fölösleg.*

Lőrincz P. Gabriella – Nagy Zsuka

próbanyár

*próbálom megszeretni a nyarat,
rovarirtóval, légkondival nem is olyan nehéz.
a nyárban is csak a tavaszt meg az őszet keresem,
a levegőt, a zsenge zöldet, a születést.
vagy halált, istenfestette barnaságot.
már gyermekkoromban ez volt a baj:
neked mindig az kén, ami nincs...
a rügyben és az avarban
az elmúlás csodáját lesem.
a nyárban megfulladok,
a nyárban nem vagy ott nekem.
csak panelszobák forró lihegése,
húgyszagú koldusok a forró utcakön.
levegőért futok városról vidékre,
loholok a vonat, a villamos elől.
ha egyszer mégis ősz fejjel
a nyarat megszeretem,
tudhatod, nem hiányzik már semmi,
attól kezdve nem hiányzol te sem.*

*csak tekerem a biciklimet,
figyelem, hogy lesz pipacsrétből napraforgótenger,
meg azt, hogyan issza le magát a telki presszóban a melós,
kezit csókolom, asszonyom, és összeesik az ajtóban.
újrahajtogat az idő,
uv-szűrő-jelen ultraibolyát szed a halál kosarába,
ez a nyári sugárzás sem emberi már,
szupercelláimba szorulsz,
jeges esőmben ázol el.*

*origami-életünk kezeink között papírhajó.
fröccsnap, tokaj, végállomás.
nyári gyerekek a balaton-parton...
hallgatjuk a tiszán,
kenuval kísérik a csillagokat,
minden hajónak két hordó holdja van.
benne váltóruhák, pálinkák,
nem tudom, milyen idősík is ez,
nem tudom, hanyas szám, hanyas személy,
csak próbálom megszeretni a nyarat nélküled.*

Drávucz Zsolt – Ilyés Krisztinka

Trópusi láz

*Nyújtózkodnak a piruló nyugati felhők.
A megnyúló horizonton állóképekbe
sűrűsödik az idő. A beton oázisai kiapadtak,
az esőre csak a miniatűr vízmosások
emlékeztetnek.
Homlokunkon a trópusi láz gyöngyei
a ráncok árnyékait keresik.
Magunkra zárjuk
a párától nehéz csendet.*

*Beleremegünk a napsugarak
hajszálcsillogásába.
Képzeltben villámhúrokat
rajzolunk a messzi kékre.
Hasadó öntudat. A forró úttestekben
izzadnak a kátyúk. Aritmiás a táj.
A trópusi láz gyöngyein
gördülnek az emlékek.*

*Fagyott vízért könnyölgünk.
Jégvarázsért tombol a nyár.*

Dimény H. Árpád – Noszlopi Botond

Lebegő erények hullnak a vízbe

Vízszugár-spricc. Déli fuvallat éled.
Lányok érzékeny haja lebben át a
zátonyok közt, s izzik a Nap melírje
távoli fűrtben.

Száll a forró légben a bős vitorla,
bőrre csorgó tej, napolaj ragyog fel
távcsövem tükrén. Lebegő erények
hullnak a vízbe,

*hol bálnatetem bomlik, és osztja a
tenger sok pici részre. gyászos kékje
ibolya-csendre cserélve. kikötő
szomorú kürtje*

*fúj meddő éneket, harsogja, vigyázz,
szirén az ott, habról habra vágózó
halál, felezőpontja a szívnek, csúcs
és mélység között.*

Bíró Tímea – Lennert-Móger Tímea

Mind ég

A nyár magával visz valamit. Mindig. Harmat-meleg. Halál-forró ondó. (F)okozatok. A nőben csak arccal a földnek fogalmazódtak meg. Sokat sétál. Benne a valóság. Esztelen part. Okos folyó. Bárhol vagy. Bármi jó. Éhes évszak. Elnyomja benne a múltat. A jövőt. Jelen lenni a nyárban. Nincs idő. Ideje. Ki szabja meg. Ki szól bele. Vele.

*arccal a földnek a köveknek a víznek
öblösen fut belé a kék fulladásig kifulladásig
ez más halmazállapotú üresség nem segít rajta a víz
okos tenger tudja hogy másra kell a test
férfikéznek a napsugarak letelepedési felületének
hogy aztán ledobva magáról a vakítóan fehér lepedőt
hajnalonta a partot járja és nézze hogy az ég
kitakarja a kőházakat letépi róluk az éjszakát
feje fölött szűk ketrecek tolonganak versenyeznek
ma melyikük préseli össze a végtagokat
a sirályokra kéne gondolni nekik fogalmuk sincs
hány reggel lakozik még a csontjaikban mégis
nekiveselkednek a kéknek és a fél életüket
egyedül töltik a levegőben*

*A végtelen égen. Mélytelen. Játék-harc. Az arc nap-
égette. A(z) (sz)ív képtelen. Hangok rekednek mellkasokban.
Elfekszik az idő. Adja magát a nyárnak. A Bágyadt. Ívetlen.
Nincs jelen. A tenger szabadul. A tenger szabadít. Minden hul-
lám. Nem több. Nem kevés. Testben a(z) (v)ég. Nincs magány.
Nincs kapcsolódás. Úton a víz fölött. Repülnek a halak. Ter-
jed a part. Halálnemek. Elemek harca. Nemtelen. Sem nő. Sem
férfi. Egyik halott. A másik szívtelen.*

*a fenyőerdők sűrű szövetében próbálnak rendet
válni a fénycsíkok elfáradt arcát keresi a rengetegben
elhomályosulnak a sziklaszirtek hullafehérbe szédülnek
minden olyan semmibe játszó forduló zuhanó részegülő
a balkon betonbörtönében muskátlik díszítik a
fogság kifeszített szárnyát
a szabadság a vadonban burjánzik kaktuszcsaládok
élik túl a forróságot szívbeli állapotok átalakulások egy
szekrénynyi térben túlsúlyos vödör a tejfehér égen
vihar lesz elmozdulás
kiüresedett fészkekben elhagyott oxigendarazsak
csípése hoz némi szint
egyedül a paráznak van jövője nemsokára minden elég*

Kopriva Nikolett – Kovács Újszászy Péter

Tűzcsóvák

*Amikor a fák füstölni kezdtek, az emberek
a házak árnyékában álltak. A lángokat keresték.
Füst bolyong az utcák között, megfeketednek
a házak falai. A Nap olykor kitör a felhők közül,
vörösén csorog az ablakokon.
Amikor mi is feketedni kezdtünk, a vörös fények
felé rohantunk. Lábnymaink az aszfaltba égtek.
Többször egymásba ütköztünk.
Bőrünkben tűzcsóvák csaptak fel,
körülfogtak a lángok.
Nem éreztük az égést,
csak ahogy a pórusok kitágulnak,
belénk költözik a fehér tisztaság.
Az emberek belefagytak a házak árnyékába.
Még láttuk hamvaikat a füstbe burkolt fák között.*

Payer Imre – Bak Rita

Július-szonett

*A fürge lepke fénynek szálait
szárnyával hozza hajnalban a Napnak,
házából újra világlík ma itt
a kezdet, ahol párás földek laknak.*

*Az apró mókus lényé bájait
mancsában hordja délben verőfénynek,
odújában szertefénylik, vakít,
örök folytatása a derült létnek.*

*Teltnedvű, zöld lombhurkon – égi huss –
átröppen verébgyerek, július,
mintha üzenne vígan lehetőknek.*

*Apró örömgömbök tágulva nőnek,
mutatva magukat elegendőknek,
nyári csodamutatvány, új, régi juss.*

Géczi János – Vörös István

Eltérített nyár

„Látja, mennyire gyönyörű ez a penész a kövön?”
Bálint Endre

*Nyár van. Gyönyörű a penész a kövön!
Árnyékában a gyíknak hűsöl a zöld légy.*

De ahhoz képzőművész kell, hogy a penészt gyönyörűnek,
a gyíkot béketűrőnek lássuk. Egy mozdulat és elkapja a legyet,
vége a hűsölésnek, a szépnek, jön a rút, a rút, a rút.
Ó, gyönyörűség!

*Szár van. Gyönyörben fetreng a penész a kövön.
A gyík árnyéka zöldel és hűsül.*

Az árnyék fölhabzik, gyíkul,
rútul, szépbe csap,
ököllel orrba vág a szép,
gyíkká változik a világ, világgá a gyík,
csak a légy, csak légy nincs már sehol.
Seholul. Legyesül.
Világodik.

*Iker sötét, amely alászáll.
Az egyike felhő, antik istenek előtt búvó
harcosok morajlanak benne, a másikja az éj,
lármás szénszállító vagonokból
szökik és terül szét pora az antracitnak.*

Por, por, por,
szürke az egész táj.
Tájszürke világban időz
gyík, légy, fölvezetett éjszaka,
megerjedt nappal.

Szávai Attila

A törzsvendég

Falusi kocsmá. Az évek során férfiak tucatjai koptatták könyökölve-támaszkodva a rozoga asztalokat. Az egyikén régi, műanyag jégkrémes doboz, tele kopott, összekarcolódott esztékás szemüvegekkel. A sokat látott pápaszemek részegen egymásra hányt verssorokként hevernek. Negyven év nyári ragyogása, téli párásodása, a napi használat, a bulvárlapok hamis, felhabosított sztorijai szántottak barázdákat a vastag lencséekbe. Most csendben figyelnek a műanyag dobozból, mint törődött, keserű kisnyugdíjasok a szeretetotthon ablakában.

Néhány törzsvendég használja csak a szemüvegeket. Egyikük átszellemülten matát közöttük. Hosszan, szakszerűen, egy érsebész alaposágával választja ki a megfelelő darabot. Más szemüveget használ a bulvársajtó böngészéséhez, másikat a kocsmasztal szélére halmozott, hónapok óta gyűjtögetett bolti reklámújságokhoz, és megint másikat az egész álló nap lehalkítva villogó tévé nézéséhez.

Érdeklődését leginkább a színes, olcsó papírra nyomtatott bolti szórólapok kötik le. Nem az ital miatt jár kocsmába. Nem is a társaság miatt. Egy átlagos vasárnap, amikor egész délután a savanyú levegőjű helyiségben van, elég neki három nagyfröccs. Akkor iszik csak rövidet, ha új szórólapok érkeznek, amelyek a környékbeli szupermarketek, bevásárlóközpontok, kisebb és nagyobb élelmiszer-üzletláncok termékeit kínálják. Neki ezek az ünnepnapok. Ilyenkor nem a harmincéves kabátjában érkezik, hanem a tizenöt évesben. Nem veszi fel elnyűtt, fejszíros kalapját, vizesen hátrafésűli hosszú, őszes barna haját. Ezeken a napokon öles, hősies léptekkel, valami híres, régi filmből lenyúlt hunyorgással jár a repedezett járdán. Mint a beavatottak.

Süt a nap. Új szórólapok érkeztek a faluba. Ilyenkor a kocsmajót lassabban és szélesebbre tárja, mélyebbet biccent. Nem

személy szerint egyeseknek hajt fejet. Részint a kocsmának, mint homályos, bár néha megkerülhetetlen intézménynek, részint a vasárnapznak. A kocsmafalra akasztott naptároldalon domborító meztelen nőnek, akit az ablakon át épp telibe süt a nap. Húszéves naptár. Fejet hajt a lehetőségnek, hogy megint órákat tölthet el a frissen nyomott, színes papírlapok nézegetésével. Néhanán halkan felröhögnek. Emelt fővel lép a kocsmasztalhoz, hogy a gondosan eligazított zsíros fürtök ne mozdulhassanak el.

A külön neki odakészített papírhalmot először aprólékosan összerendezi, mind a négy oldalról összepaskolgatja, ne álljanak ki papírélek. Olyan alapossággal kezd neki a szertartásnak, mint a helyi plébános az ünnepi misének. A kocsmáros csendesen elé helyezi a szemüveges dobozt. Nem szólnak egymáshoz. Feleslegesek a szavak. Mindketten bólintanak. Bizalom és tisztelet hatja át ezt a szavak nélküli kommunikációt. A kocsmáros a tévében némán villódzó zeneműsort átkapcsolja egy kevésbé harsány képi világu természetcsatornára. Véletlenül sem szeretné zavarni az elmélyült törzsvendéget. A képernyőn épp egy mezei nyúl fut. A vendég ráérősen válogat, majd kivesszi a megfelelőt. Egy valaha fehér, de az évtizedek alatt megsárgult, megvetemedett szárú női szemüveget. Nem zavarja a szín és a forma. Van a megszállottságnak olyan magasan izzó foka, ahol a nemi határok, a nemi identitások feleslegessé, okafogyottá válnak, összerosódnak. A vastag, sokat látott lencsét rongy zsebkendőjével sokáig, simogató mozdulatokkal törölgeti. Közben hunyorogva figyeli a szórólapos halmot, mint tapasztalt hentes késélezés közben a feldolgozandó félsertést. Krákog. A tapasztalatlanabb vendégek azt hihetnék, mindjárt megszólal, de nem. Néma marad. Néma, mint egy színházterem öt perccel nyitás előtt.

A divatjamúlt, vastag lencsés női szemüveget ornyergére helyezi, homlokát ráncolja. Rendel egy rövidet. Enyhe feszültség áramlik szét az asztalok fölött. Odakintről harangszó kezd lüktetni ólmos lassúsággal. Senki nem néz a törzsvendégre, de mindenki őt figyeli. Betegesen kíváncsi és pletykás emberek hamisra hangolt antennái hajolnak láthatatlanul a szórólapos férfi

asztala fölé. Elhalkulnak. A nyúl is megáll a tévében, fülét hegyezi. A vendég az aprólékosan összerendezgetett papírhalomról leemeli a legfelsőt. Hüvelyk- és mutatóujja közé csippenti, mint egy törékeny, értékes tárgyat. Maga elé teszi, tenyerének külső élével, sepregető mozdulatokkal mintegy leporolja a lapot. Mindegyiket hátulról kezdi lapozgatni. A borokkal kezdi. Valahol, talán egy filmben látta régen, hogy vannak kovácsoltvas bortartók. Elképzeli, hogy egy kicsi, de otthonos házban él. Valahol Olaszországban. Ahol az ízlésesen berendezett nagyszoba egyik sarkában ilyen kovácsoltvas bortartó van. Hosszan fontolgatja, melyik borokat tenné bele, visszalapoz a reklámújságban, mint aki bizonytalan, aztán újra előre. Nagyokat nyeldes közben. Kabátban ült le, ezért izzad, fénylő orrnyergéről időről időre fel kell töltnie a csálé fehér szemüveget. A kabátot csak a borok átnézése után szokta levenni. Sosem lenne tele a bortartó, gondolja, nehogy azt gondolják a betoppánós vendégek, hogy csak tartalékol, halmoz, de nem élvezi a nemes italokat. Otthon egyébként nincs bora, kannás volt csak évekig, amitől kövér felesége és az orvos is eltiltotta. Sajtok következnek, olasz készítményeket kínál több oldalon a szórólap. Behunyt szemmel képzele el a sajt és a bor ízének varázsát. Sajtot nem evett évek óta, felesége szerint még a legolcsóbb tömlős sajtra kiadott pénz is pocskéolás.

Egy olasz étteremben van most, harminc évvel fiatalabban, amikor még az élet kitárt karral kínálta neki a világot: gimnazistaként Olaszország volt a kedvence, a nyelv, a tájak, és persze a vaskos szemöldökű olasz nők. A gimnáziumot végül nem fejezte be, mert akkor már együtt volt az asszonnyal, aki szerint a gimnázium időpocsékolás, dolgozni kell, rendes szakma kell, nem okoskodni. Szerette őt, hitt benne, hitt magukban, hát abbahagyta a gimnáziumot, kitanulta a kőműves szakmát. Gyerekek nem lett, felesége már a korai években értetlenkedett: hogyan lehet ideje egy asszonynak gyerekekre a sok falusi tennivaló között? Pedig a férfi nagyon szeretett volna gyerekeket, unokákat.

A barkácsgépekkel folytatja. Micsoda lyukakat lehetne fúrni velük, ha egy széles csípőjű, vékony derekú talján nő megkér-

né egy szenvedélyes olasz hajnal után, hogy ugyan, Istvánom, fúrd fel, kérlek, oda azt a könyvespolcot. És István felfúrná, egy mérnök precizitásával a napfényes, illatos hálószoba falára a polcot, segítene felpakolni rengeteg Francesco Petrarcat, Filippo Tomasso Marinettiket és persze Umberto Eco műveit. Vastag, olasz, 10 milliméteres csavarokkal, mert az ágyban éppen nyújtózkodó talján nő hosszan magyarázná, hogy az olasz irodalomnak micsoda súlya van. A szép olasz szobafalra a frissen lefőtt kávé illatában, a kelő nap szelíd fényében árnyékot vet a nő karja... Szeme a kocsma napsütötte falára téved, oda, ahol egy régi kályhacső kormos, függőleges foltot hagyott: olyan, mint egy torz női kar. A szórólap ruhakínálatával nem foglalkozik, új ruhát tizenöt éve vett utoljára. Amikor erre gondol, lesöprögeti pulóverje ujját. Mozdulata nyomán az asztalra vetülő fénypázmában porszemek kezdenek táncba, fényesen lebegnek a térben, mint meg nem született kisgyermek álmai.

Aztán felhő takarja el a napot. A naptáron magát kellettő meztelen nő arca elszürkül, mintha nagy és kényelmetlen titok tudójává vált volna. A férfi hátrasimítja haját, feláll, veszi a kabátját, fizet, és hazaindul. Az utcán öles kátyúokban víz párolog a napfényben. A pocsolyák közti apró szigeteken lépdel. Ismerősek neki ezek a szigetek, a földrajzi formák. Gimnazistaként sokat tanulmányozta Olaszországot. Szicília, Szardínia, Capri, dörmögi fújtatva maga elé, majd nagyot szorít kabátzsebében az összehajtható bicska nyelén.

Majoros Sándor

Az örmény mozigépész

A nagy változások kezdetben mindig észrevétlenek, akár egy titkos szándékkal érkező csavargó, aki zsebre vágott kézzel ácsorog az utcákon, mintha a lehetőségeit keresné, aztán egy padon alszik, ha leszáll a házak közé a sötétség. Néhány nap múlva már ismeri a környék összes boltosát, és tudja, melyik rendőrtől kell tartania, és melyiktől nem. Így aztán semmit sem kockáztat, ha egy hódító rámenősségével behúzódik valamelyik üresen álló épületbe. Esetünkben a régi, gazdátlan mozira esik a választása.

Ez egy ódon, mogorva épület, már ajtaja sincs, mert legutóbb, amikor gabonátárolónak használták, valaki lecsavarozta és hazavitte. A fölhajtható székek csak azért úszták meg ezt a sorsot, mert az ilyen ülőke otthon egyszerre kényelmetlen és használhatatlan. A székeket ezért bezsuppolták a vászon mögötti zugba, és otthagyták, hogy majd csak lesz velük valami. Közben a balkonon, ahonét a régi időkben napraforgóhéjat köpködtek a lent ülők nyakába, megfészkeltek a galambok, abban a fülkében pedig, ahol a vetítógép porosodott, halálos csönd ütött tanyát. Az elmúlás és a megsemmisülés temploma volt ez a hely, egészen addig a pillanatig, amíg a változás szelétől noszogatva be nem sétált ide az örmény.

Nehezen kibogozható, idegen akcentussal beszélt, olyan kifejezéseket használva, amelyek semelyik ismert nyelv szókészletébe sem illeszkedtek. Mivel a bal keze szárán egy liliomvégű keresztet formázó tetoválást viselt, az okosabbak arra jutottak, hogy örmény származású, merthogy ez egy khacskar, amelynek kő változatát a halott személyek lelki üdvéért szokás állítani. Óvatosan kellett bánni vele, mert ha tényleg örmény volt, bizonyos helyzetekben eléggé vaddá válhatott volna ahhoz, hogy amíg mások a meggyőzés eszköztárát használják, addig ő kést rántson.

Nem is kötözködött vele senki, amikor befészkelte magát a moziba. A leszakadt ablakokat apránként helyrepopozta, a kor-

hadt padlódeszkákat újakra cserélte, és új ajtót is fabrikált hulladék deszkából. A mozi már egész tűrhetően nézett ki, amikor az épület padlásán talált egy láda bontatlan grafitrudat. Ez ég a vetítőgépben, lehetővé téve a vásznon kibontakozó varázslatot. Az örmény addig birizgálta, tisztogatta és olajozgatta az évek óta használaton kívül álló masinát, amíg ezekkel a grafitrudakkal életre nem keltette. És ha már idáig eljutott, nem állt meg félúton. Egy vetítőpróba idején észrevette, hogy a masina árnyjátékra is alkalmas. Attól kezdve sárkányos meséket és vérfagyasztó szörnyes csatározásokat mutogatott az odatévedő nézőknek, akik szájátva bámulták a furulyajátékával gazdagított műsort.

De mindez csak hóbort maradt volna, ha nem rendelkezik egy férfiemberek közt irigylésre méltónak tartott képességgel. A férfiúi rútság bizonyos esetekben ugyanis mellékes szereplővé válik a női lélek rejtelseit kibontakoztató árnyjátékban. Merthogy így van, az maga a valóság. Az örmény olyan rút volt, hogy festeni sem lehetett volna szebbet. Miután megvált hosszú, piszkosszürke szakállától, előbukkant széles, majomszerű állkapcsa, még inkább kifejezésre juttatva homlokának hátracsapottságát és a mindezt aranymetszésileg zárt egységbe foglaló horgas, krumpliszerű orrát. Ritkás haja közepén kétfelé választva fakó októberi ködként ereszkedett rá furcsán összegyűrt, bizonyos értelemben birkózói múltat sejtető fülcimpájára, amely az öntöttvas fazék fogantyújához hasonlatosan illeszkedett tömzsi nyakára. A tarkója kissé hátracsúszott és megereszkedett, bár ez nem látszott egyértelműen, mert az a bizonyos ritkás haj kakastaréjként eltakarta. A termete zömök volt, a pocakja is hangsúlyos, de ha mindezt összevetjük, és jól megkavarjuk, a kapott eredményre azt mondhatjuk: figyelemkeltően érdekes.

A tudomány adós maradt a válasszal, hogy miért éppen ezek a nyers, előnytelen kinézetű, és alapjában véve vagyontalan alakok élveznek kitüntetett figyelmet a nők körében, de hogy így van, azt számos történelmi példa bizonyítja. Az örmény magasba ívelő karrierjét is ez a csoda tudja, milyen üzemanyaggal működő varázs segítette, mert ha a piacon valamelyik vásárolni készülő asszony mellé odasunnyogva tippetet adott a sült paprika vagy

a párolt cékla készítéséről, nagy tételben lehetett fogadni arra, hogy a megszólított már csak kíváncsiságból is kipróbálja a receptet. Ettől a pillanattól pedig láthatatlan kapocs fűzte a tippadóhoz, aki ezt kihasználva a legelső véletlen találkozáskor meginvitálta magához egy finom teára.

Abban a világban, amelyben az asszonyokat szisztematikusan elhanyagolják, vajon ki tudna ellenállni az ilyen szívélyes noszogatásnak? Szavahihető források szerint az örménynek fénykorában minden utcában volt legalább egy szeretője. Nagy renoméja miatt az ifjabb nemzedék szisztematikusan leskelődött utána, főként a mozi plafonjába fúrt lyukakon keresztül. A szemtanúk azt állították, hogy azt a bizonyos teát valójában a hölgyvendégek kavarták, miközben az örmény enyhén szétterpesztett lábbal, kissé előredölve jobb kézzel kutakodott a szoknyájuk alatt.

A nem is olyan régen még szomorkás kísértettanya a sok asszonyi látogatás következtében annyira kicsinosodott, hogy szinte óbégatva kiáltozott tényleges funkciója, a filmvetítések beindítása után. Az örmény is erre kapacitált mindenkit, mert akkor már valódi filmszakértőnek vallotta magát. Elszánt meggyőződéssel tudta például bizonygatni, hogy a Casablancánál nincs jobb film a világon, de ha mégis mutatnak neki ilyet, ő azonnal főbe lövi magát. Épeszű ember nem hihette, hogy valóra váltja majd ezt az örültséget, de attól fogva mindenki azon fáradozott, hogy jobb filmet találjon a Casablancánál. Még egy ócska mordályt is szereztek neki, hogy alkalomadtán ne kelljen fegyvert keresgélne.

A dolog végül a polgármesterhez is eljutott, aki úgy gondolta, miért ne tehetne egy próbát ezzel a dörzsölt alakkal. Be kell lógnia a mézesmadzagot a népnek, hadd rágódjon rajta. Hamarosan választások lesznek, és a mozi remek kampánytéma, akár sikerül működésbe hozni, akár nem. Fogalma sem volt szegény ökörnek, hogy az örmény az ő feleségét is teáztatja, és hogy ez az ötlet valójában nem is az övé, hanem a feleségéé.

Így esett, hogy egy napon minden ceremónia nélkül megnyílt a kívül-belül felújított, immár Jereván nevet elnyert mozgóképszínház. A teteje rőtörös volt, a fala kék, az ajtó- és ablakfél-

fák pedig narancssárgák, ami egyértelműen az örmény lobogót utánozta. A nagyközönség elsőként a Casablancát nézhette meg, de a vendégseregnek nem is annyira a film, hanem inkább az a jelenet tetszett, amikor a gépész a vetítés kezdete előtt megjelent a balkonon, és teátrálisan belegyömöszölt széles, örmény derék-övébe egy rozoga, öreg forgópisztolyt.

Ettől kezdve a mozi szombatonként telt házzal működött. Mindenki arra volt kíváncsi, mit fog lépni az örmény, ha jön egy jobb film, mint a Casablanca. És erre meg is volt az esély, mert eljött az új generációs, Cinemascope filmek ideje. Életnagyságban verekedő cowboyok, akadémikusi angolt beszélő préricsendőrök és az ördög játékát idéző néger trombitások bővítették a közönséget, nem beszélve a minden indiántámadásnál izgalmasabb kémfilmekről.

A jegyet az erre kialakított szűk kabinban maga az örmény árusította. Amikor ezt a tevékenységet befejezte, átküszködte magát a tömegben, kinyitotta a terem ajtaját, és saját kezűleg tépkedett ketté az ugyancsak saját kezűleg gyártott belépőket. Aztán felment a gépházba, elindította a vetítést, majd loholt az előcsarnok végében kialakított büfébe, hogy a szünetben várható rohamra fölkészülhessen. Kisebb bonyodalmat csak az okozott, ha a film hibás volt, mert a vetítés ilyenkor megszakadt. A közönség ezt éktelen füttykoncerttel jelezte, a mester pedig a szendvicskészítést félbehagyva futott összeragasztani a szalagot.

Az idők végezetéig kitartott volna ez a hagyomány, ha nem következik be az a malőr, amire mindmáig nincs észszerű magyarázat. Abban az időben a filmkészítésben is kezdett megmutatkozni a szabadság, mert a mozgalmas jelenetek között itt-ott már előbukkant egy kis meztelenség. A közönség hamar rákapott erre, és ahogy a dohányosok a cigarettát, úgy kezdte igényelni a vetkőzést. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy ekkoriban a tájékozódás már eléggé széles körű volt ahhoz, hogy a nép ne vetődjön árnyékra: lassan eljött az idő, amikor már mindenki úgy ment moziba, hogy tudta, mi lesz a film kulcsjelenete. Ezt természetesen nem úgy kell érteni, hogy az ember a lelőtt slusszpoénal a napraforgós zacskójában ült be a nézőtérre, hanem hogy tisztában volt vele: valahol, a cselekmény vonulatában látni fog

egy telt feneket nagytotálban vagy egy fedetlenül hagyott cickót premier plánban.

Mivel ez egy folyamat része volt, amelynek egyenes ágú következménye a fejlődés, csakhamar olyan jelenetek játszódtak le a pénztárnál, hogy az már maga volt a gyalázat. Pofonok csattantak, kabátujjak tépődtek le – csak úgy szállt a kiszabadult válltörmés –, nem beszélve a sunyi könyöklésekről, a lábra taposásokról és az egymás apját, anyját emlegető beszélésokról. Mindenki azt a bizonyos didit akarta látni, éspedig egész estét betöltően, úgy, hogy nem egy kétméteres bivaly terpeszkedik előtte.

De amikor az ember végre átadhatta magát a mű élvezetének, csak azt látta, hogy a főhős az ágyra döntött lány fölé hajol, a következő jelenetben pedig már állig betakarózva, a plafont bámulva, kimért mozdulatokkal cigarettáznak mind a ketten. Néhány éve ez még teljesen rendben lett volna, mert azokban a primitív időkben ugyebár ezzel a regényeket idéző módszerrel adták vissza a testi szerelem hihetetlen mozgalmasságát – ráruházva mindent a képzelőerőre –, de hát azóta sokat fejlődött a világ.

A Jereván mozgóképszínházban ez a revolúció mintha nem is létezett volna. Tekintet nélkül arra, milyen filmről volt szó, a vetítés másfél órája alatt egy árva fenék nem sok, annyi sem villant föl a szemét meresztgető közönség előtt. Amikor ezt szóvá tették, a mester álszent módon széttárta a kezét, és azt mondta: ezek a kópiák rengeteg városban és faluban megfordulnak. Anynyiszor pörgetik át őket, hogy az isten is megsokallja, és ahogy nálunk, máshol is előfordul a filmszakadás. A mozigépésznek ilyenkor meg kell rövidítenie a szalagot, hogy összeforrasztassa. Nem lehet megúszni, hogy ne tűnjön el belőle egy darab. Na jó, de éppen a szexjelenetek!?, dühöngtek a hoppon maradottak. Az ember idejön, és a legjobb cimborája veséjét is hajlandó leverni, hogy jegyhez jusson. Ehhez képest, amikor kijön, egy árva csöcs nem sok, annyival sem gazdagabb látványilag. Nagyon nem helyénvaló, hogy ilyen megaláztatásnak tesz ki a dolgozó népet.

Az örmény erre csak a vállát vonogatta, majd arra hivatkozva, hogy mindjárt megjön a busz az új tekercekkel, biciklire pattant, és elkarikázott.

Azon a hétvégén, amikor a Jereván mozgóképszínház végleg befuccsolt, az éppen aktuális kémfilmben egy prima vetkőzés volt kilátásban. Újhullámos sztriptíz, ahogy a művészeti magazinok mondogatták. Abban különbözött az eddig látottaktól, hogy miután a táncosnő az utolsó darab fehérneműt is elhajította magától, nem fordított hátat a kamerának, hanem úgy maradt szemben, ahogy azt az élet rendje megkívánja.

Teljesen érthető hát, hogy a produkciót soha nem látott érdeklődés övezte. Azok a boldog kiválasztottak, akiknek ülőhely jutott, görcsös merevséggel szorították székük karfáját, nagyon vigyázva, nehogy összetalálkozzon a pillantásuk valamelyik oldalt ácsorgó ismerősével, akik lelkiismereti vonalon, szemezéssel provokálták őket a helycserére. Az állóhelyek rendje is megszűnt, mert a páriák hada nemcsak a falnak támaszkodva ácsorogott, hanem egymást tiporva valóságos élet-halál harcot vívott minden korty levegőért.

A vetítés sokkal nagyobb késéssel kezdődött, mint általában, mert az örmény – megérzésből vagy egyéb okból – hosszú ideig tétovázott. Mivel a várva várt jelenet csak a második félidőben került sorra, borítékolható volt, hogy a vetítés szünetében mindenki bekötözködik majd enni- és innivalóból. Rá is ment majd' egy óra, mire a mester a bakjegyekkel hadonászó bagázst kiszolgálta, és egy újabb fél, mire a kedélyek annyira lecsillapodtak, hogy folytathatta a vetítést. A máskor békésen csámcsogó és zacskókkal zörgő nézősereg most halálos csöndben ült a fenekén vagy állt valakinek a lábán. Egyik jelenet a másikat követte, durrogtak a puskák, a pisztolyok, berregtek a túlpörgetett autók, és egymás után robbantak föl szemlátomást papírmáséból készült hadihajók, de az a fránya sztriptíz csak nem került sorra. Aztán, általános megdöbbenésre, egyszer csak megjelent a The End fölirat, és a stáblista lassan fölfelé vánszorgó betűinek láttán mindenki tudatosult, hogy ami itt történt, az a lehető legocsmányabb átverés.

A meztelenség élményétől megfosztott, és emiatt magát heted-ízigen becsapottnak érző népség forradalmi üvöltéssel követelt magának elégtételt. Az örmény fent lapult a gépházban, de a látta erősségéből megértette, hogy veszélyben az élete. Annyi ideje maradt, hogy a fiókból előkapja azt a régi, vacak pisztolyt, amivel ennél

boldogabb időkben főbe akarta lőni magát, majd a szellőzőablakon kimászva, a tetőgerincen végigegyensúlyozva – a faképnél hagyott asszonyok éles sikongatása közepette – mint valami torz, elfuserált Tarzan, háztetőről háztetőre ugrálva addig ügyeskedett, amíg az őt kövekkel meg göröngyökkel hajigálók szem elől nem tévesztették.

Üldözői ezt követően a mozi ellen fordultak, és mert sokan voltak, nagyjából negyedóra alatt olyan állapotba hozták, mint amilyen az örmény érkezése előtt volt. Ha a csalódott asszonyok elkeseredettségét nem számítjuk, ez olyan, mint amikor az előzményből kivonjuk a következményt, és marad a nagy, köztes semmi. De a hatásának erről más volt a véleménye, elvégre ennél sokkal kisebb megmozdulással is döntöttek már rendszert. Azt már a gépterembe behatolók is kiderítették, hogy az örménynek egy dobozban egész gyűjteménye volt a filmekből kivágott erotikus jelenetekből, egy másikban pedig női alsóneműkből. Az utóbbi azt a mendemondát erősítette, hogy a teázások alatt a gépész valóban a szoknyák alatt matatott, és nem annyira a tapintás, mint amennyire a szerzés eszményét követve. Ami meg a másik dobozt illeti, ezeken a rövid, tehénfaroknál nem hosszabb cellulózszalagokon ott virított minden elveszett fenék és kebel, de csak erős nagyítóval lehetett őket észrevenni, vagyis a közönséges, hétköznapi alkalmazás szempontjából egyik sem volt érdekes.

A nyomozás arra is fényt derített, hogy a gépmester nem örmény volt, hanem bolgár. Természetesen a mozis szakmához sem volt köze, mert mielőtt ideköltözött, valahol délen, az örökké bágyadt hegyi falvakban és városokban kosarakat árult. Az ügyben érintett asszonyokat hivatalosan nem állította pellengérré az igazságszolgáltatás, mert azok a bizonyos alsóneműk ugye, bárkié lehettek, de amikor a szóbeszéd kiforogta ezt a témát, mindig azt hajtogatták, hogy a gépész soha még csak kísérletet sem tett arra, hogy megkönyékezze őket. Gavallér volt, egy kedves, nagy, szórakoztató és tapintatos gorillamajom, akit nem kellett tolakodás miatt visszautasítani. Azt már csak a személytelen tapasztalat teszi hozzá ehhez, hogy valahol legbelül minden feleség ilyen hódolóra vágyik.

Péter János

Éppúgy

Somlai Bogi mindig is utálta a ballagást, a nyárfa repülő szöszeit – allergiás volt rájuk –, a sok embert – rájuk is allergiás volt –, a magnóról szóló nyálás énekeket, a recsegő hangszórókat. A sajátjában az az egy pozitívum volt, hogy végre itt hagyhatja a MIG-et, a körösligeti Mező Imre Gimnáziumot, Acsádiné Ica nénit, a hülye osztályfőnökét, és érettségi után az egész családját. Illetve azokat, akik így határozzák meg magukat: az anyját, a mostoha-testvérét, Klárit, féltestvérét, a kis Dávidot, Dávid és Klári apját, az anyja jelenlegi férjét, azt a farkok Endrét. Igen ideges lett, ha valaki – többnyire Acsádiné – a nevelőapjának nevezte Endrét, *se nem nevel, se nem apám!*, ordította ilyenkor, kerül, amibe kerül alapon, és került is néhány fegyelmi fokozatába, különösen, ha cifrázta. Az osztályban a lányok közül ő káromkodott a legszebben, a fiúkat is beleszámítva a harmadik volt. Illetve még egy pozitívumra várt a ballagás kapcsán: hátha eljön az apja.

Az anyja próbált valami magas sarkú körömcipőt ráerőltetni, de körülbelül úgy mozgott benne, mint amikor Dudus, a kis erdélyi kopó járnai tanult, de a négy láb egyszerre sok volt neki. Dudust Klári kapta az óvodás ballagására, rajzfilmbe illően szép jószág volt, fehér kereszt a mellén, a farka végén fehér bojt, rozsdafolt a pofikáján meg a tappancsán. Bogi is kapott egy foltot a pofikájára, akkor még nem, mikor a körömcipőt a földhöz vágta, és egy lapos sarkút vett föl, hanem amikor megjegyezte, hogy Endre nyugodtan menjen focizni a haverokkal, mint amikor az általános iskolai ballagása volt. A pofon mellé az anyja, Vass Endréné – egykor Somlai Jenőné – Csilla megjegyezte, hogy *akkor még csak ismerkedett velem, egyébként meg éppúgy szeret, mint Klárit meg Dávidot*. A lány csak magában dörmögött, hogy *ja, éppúgy, meg persze, még csak ismerkedtetek, azért hallgattátok minden délután kettesben az Aidát*. Csilla – akkor még Somlai-

né – először általában Radamesz áriájára élvezett el, kevés a titok a lakótelepen, nem véletlenül küldték le egy idő után Bogit Dudussal és Kláriveral sétálni, valahányszor még csak ismerkedtek.

Bogi tudta, hogy egy szép porcelánbaglyot fog kapni, amelyik egy könyvet tart a hóna alatt, elgondolkodtató ajándék, és praktikus is, hiszen nem kell levinni kakálni a panellakásból, ahova különben sem férne el még egy kutya. De ezt még elviselte, beleillett a hétköznapi dinamikájába. Amitől igazán feszült volt, az a vér szerinti apjának az esetleges felbukkanása. Négyéves volt, amikor elváltak a szülei. Pár emléke volt az apjáról, a részegen telepített centrifuga, az állandó ordibálás, meg amikor karácsonykor át kellett szaladniuk a szomszédba, mert a fater késsel hadonászott. Egyszer az anyja véletlenül összefutott vele Szolnokon, már reggel kilenckor istentelen módon be volt karmolva, kérdezte Csillát, hogy mi újság, meg hogy mi van Brigivel, az anyja meg fapofával elmondta, hogy a körösligeti gimibe jár, érettségi után Szegedre akar menni a fősulira, *egyébként meg Boginak hívják a lányod, ha rá vagy kíváncsi.*

Aztán nem is volt vele kapcsolata gimi másodikig, akkor viszont valamit trógerkedett Körösligeten, és megkereste Bogit. Elvitte a Bátor Egérbe, Bogi kapott egy habos kakaót, az apja deci kevertet ivott, meg egy sört, negyedóra alatt lezavarta a szeszet meg az elmúlt tizenkét év összes láthatását, de megígérte, hogy a lány ballagásán ott lesz. Kevés esélyt adott Bogi annak, hogy az apja tényleg eljön, de azért kereste magas, vékony termetét, szaglászott, hogy megérzi-e azt a jellegzetes dohányosizzadt-kávéspiás apaszagot. De csak az orgona hányingert keltező tömény felhői és Acsádiné hónaljszaga kapta telibe, szegény Ica néni zsírzott-olvadozott a melegben, ráadásul a termük a keleti fronton volt, a nap telibe kapta. Acsádiné nem ballagott, nem is ment, hanem hömpölygött, és valahányszor igazított a ballagótarisznyán, a hónalji hűtővizéből jutott a mögötte ballagó Boginak is egy kis sós pára.

Az idéetlen ballagónóták helyett az Internacionáléból mantrázta azt a sort, hogy *ez a harc lesz a végső.* Még ezt kell kibírni,

meg az érettségig, de ott nemigen lesz gond, és a fősulira biztos fölveszik. Talán az egyetem is menne, bár nem volt annyira jó tanuló, meg minél hamarabb saját keresetet akart. Minél kevesebbet függeni az anyjától és a mindenkori Radamesztől. Hogy Szegeden hogy fogja megtalálni az apja, azt nem tudta, persze ha a ballagásra eljön, akkor el tudja neki mondani, hogy melyik kollégiumba jelentkezik majd, meg hogy hol lesznek az órái. Ha meg ide nem jön el, akkor Szegedre mért jönné.

A rokonok közül többen, köztük Csilla és csatolt részei is a ballagás előtt, az osztályteremben adták át az ajándékot és a virágot, de Bogi biztos volt benne, hogy ide nem jön be az apja – ő is utálja a tömeget, ha eljön, akkor a végén, az iskolaudvaron fogja megkeresni. Amikor a folyosókon ballagtak, ki-kinézett az udvarra, hátha meglátja a tömegben – de maga is tudta, hogy reménytelen lenne bárkit is felismerni ilyen messziről, pláne, ha az elmúlt tizennégy évben egyszer látta. Aztán leértek az udvarra, kapott egy nagy adag nyárfaszösz, viszont Acsádiné szelárnyékban volt. Bartha Csabi állt mellette, kedves srác, bár nem sok közös dolguk volt, nemigen beszéltek egymással eddig. Csabi is Szegedre fog menni, biológia–földrajz szakra.

Tóth igazgatóhelyettes elvtárs elmondta a tavalyi beszédét az idei évszámokkal és díjazottakkal. Bogi úgy beszélte meg az anyjával, hogy délre ér haza, azt hazudta, hogy maradni fog segíteni az érettségire berendezni az osztálytermet. Gondolta, hogy lesz így egy kis ideje az apjával, ha meg nem jön el, akkor meg az anyjával nélkül. Véget ért az ünnepség, fogytak a népek, ha itt lenne az apja, már látszania kellene, olyan magas, hogy kilógna a többi közül. Bogi szipogni kezdett, Csabi adott neki egy zseb-kendőt.

– Allergiás vagyok a nyárfára – mondta Bogi, majd egy kis szörcsögés és könnytörlés után: – Csak délre kell hazaérem, akkor ebédelünk anyámékkal.

- Anyádékkal? – csodálkozott Csabi.
- Meg a nevelőapámmal és a gyerekeikkel.
- Nem is tudtam, hogy van nevelőapád.

– Van – mondta Bogi. – Annyira nem szeret, mint a mostoha-
húgomat meg a félöcsémet, de éppúgy szeret, mint a vér szerinti
apám. Szóval volna egy másfél óránk a Bátor Egérben, dumál-
junk egyet, ha már úgyis mindketten Szegedre megyünk. Ihat-
nánk egy kevertet. Vagy sört. Adsz még egy zsepit? Ez a rohadt
allergia.

Csabi adott még zsebkendőt, és elindultak a Bátor Egérbe. Ar-
ról pedig bölcsen hallgatott, hogy a fakultáción tanultak szerint a
közhiedelemmel ellentétben a nyárfaszösz nem okoz sem szem-,
sem nyálkahártya-irritációt.

Vincent van Gogh (1853–1890) rajza

Juhász Zsuzsanna

Az orrfacsaró

Azért szólhattál volna, hogy várjak még egy kicsit. És el is terelhettél volna. Rám bízhattál volna valami lóti-futi apró munkát, ami kimaradt, amit elfelejtettél napközben.

Hogy ne menjek le rögtön az öltözőbe. Hisz szeretlek, és becsüllek is, s mióta egy éjszaka elmondtad, hogy sokadiknak, váratlannak és anyád méhe által alig-alig megtartottnak születted, még tiszteltelek is. Vagyis inkább sorstársamnak tekintettelek, mert én meg farfekvéssel, félfulladtan születtem. Hát azonnal összekötött bennünket a rossz magzatkor, anyáink méhének véstelen, ártatlan, akarattalan kegyetlensége. Ezért a születésed utáni bajaidat már nem is kellett volna sorolnod, de soroltad. Soroltad mégis a túlélők ritka, szokatlan büszkeségével. Mert te nemcsak és egyszerűen túlélted a kórokat, a kamaszkori agyhártyagyulladás, a nőgyógyászati gondot, majd a pajzsmirigy-valamicsonda kórt, hanem lábra is lendültél rögtön. Mint egy keljfeljancsi, mert az voltál mindig is; ha a sors betegség vagy bármi formájában hanyatt lökött, azon járt az eszed rögtön, hogy hogyan és mikor tudnál talpra ugrani. Hát téged tényleg érdemes volt hanyatt lökni a sorsnak, mert aztán micsoda öröme telt benned, látni, ahogy újra és újra talpra szökkensz. Ehhez vagy szoktatva, na, és látom is rajtad sokszor, hogy idegesít a nyugalom. Ha sokáig, ha egy-két óráig rendben megy minden, és nincs semmi extra, akkor elkezdesz nyugtalanul körbenézegetni és körbehallgatózni. Mintha várnád, hogy történjen végre valami rossz. Hisz úgyis az lesz, mindig csak az, hát jöjjön már, jöjjön mielőbb. Ehhez vagy szokva, mondom, és én is megszoktam már ezt a nyugtalan, kétóránkénti várakozást tebenned. Vigyázok is, nehogy átterjedjen rám is az izgatottságod, az az oktalan, néma, gyomorlyuggató felajzottság. De megértelek – bár kerüllek ilyenkor, mint a leprást, de értelek. Értelek téged, mert olyan vagy nekem ilyenkor, mint buta-szűz

civilnek a harctérről visszajött katona. Tisztellek és fejet hajtok előtted, hogy ott voltál és túlélted, s mint valami hóbortot, bogarasságot veszem, hogy nem tűröd jól a békét, a nyugalmat, hogy te már sohasem tudsz civilként, békére, kiegyensúlyozottságra törekvően élni. Neked szinte egész életedben a baj, a gond adta a löketet, a halálhoz közeli betegségek után szárnyaltál fel igazán, úgy kétévente, s a lecsúszáshoz, családot teljes ellehetetlenüléséhez közel pörögtél fel mindig igazán. Hát hogy is várhatnánk tőled mást, mint jó szimatot a veszély iránt? A veszély érzetét akkor is, ha éppen semmilyen veszély nincsen. S bár te csinálsz hadszíntért a munkahelyünkből, neked alvászavaraid nincsenek. Jókat és nagyokat durmolsz otthon, és nagyokat zabbantasz, míg nekünk azért kell néhány óra, hogy átálljunk, hogy enni és aludni tudjunk. S megesk, hogy visszatelefonálunk, ha elfelejtettünk átadni valami munkához feltétlen szükséges infót. Mondom, katona vagy, jól szolgáló, jól alvó katona. Éber, ha szolgál, s mint a tej, úgy alszik, mikor alszik, bár béke, az van itt, az még van.

De én mindettől függetlenül is szívesen ugrottam volna neked ma is, hogy ne együtt öltözzünk át. Úgy látszik, bár én ezt idáig át nem gondoltam, hogy az erősebb, életrevalóbb újszülött kötelességéből fakadóan segítettek idáig, mert a születés mindkettőnk számára maga volt a meggondolatlanság, s ezért fejveszett szaladgálást, életre pofozást, majdnem hogy orvosi, szülői kudarcot idézett elő a világban, de aztán én szoptam, mint egy állat. Míg te, mintha anyád méhének vetélő szándéka szerint éltél volna tovább, sovány, étvágytalan, beteges csecsemő lettél, majd gyulladt agyhártyájú, magas lázas kamasz. Alulról kipakolt asszony a születek után, pajzsmirigybetegen dolgozó nő a gyerekek felnövekedése felé.

Ám úgy látszik, én elakadtam a születésünknél, és szolgáltalak híven, bár tudattalan – úgy, mintha egy anya szült volna bennünket. Igaz, nem szívesen, igaz, pokoli fájdalma közepette, de erről mi nem tehattünk. S aztán, mivel az én sorsom jobbra fordult, szolgáltalak a kultúrlény hitével, hogy a sors ugyan lehet vak, de az ember soha, s ezért neked jogaid vannak. A csenevész, továbbra is inkább a halálra és nem az életre szánt csecsemőnek

jogai vannak, jogai velem szemben is akár, akár évtizedek múltán is. S naiv, már-már nem is gyermeki, hanem frissebb, babás szívem, úgy látszik, tele volt tanulásvágygal is. Tisztelettel a sok halálközeli élményed iránt, de az eltanulás vágyával is. És főleg kíváncsisággal vegyes félelemmel, hogy ugyan milyen is lehet az, aki nem is egy, hanem legalább három halálhoz közeli betegsége, ágyban révedésen van túl.

De te nem. Te nem lettél lassúdad, az élet minden percét igazán kihasználó ember. Nem, mert mikor leértem az öltözőbe, orrba vágott a szagod. S legszívesebben hátraarcot csináltam volna, de nem tehettem, mert te éppen felfelé jöttél, és megsértettelek volna. S mivel felkészületlenül ért a tömény, csapzott szukaszag, hát hirtelen semmi sem jutott eszembe, amiért visszafordulhatnék. Mert dehogy, dehogy kisebbrendűségi érzésből, a vidékről feltelepültség okán szeretsz te egyedül átöltözni. Dehogy. És tudhattam volna azt is, hogy a halálközeli élmények nem tettek téged az életet tisztelőbbé, sőt. Olyan energiapazarló, vad, örömteli ugrabugrával öldösöd itt a véletlenül szemed elé kerülő bogarakat, dermedt békákat, mintha ezért fizetnének. Hát gyanakodhattam volna, hogy az élet tiszteletét biztosan nem tanulom el tőled. Nem, te azért szeretsz egyedül öltözni, mert élvezed a szagodat, mert örömed telik benne. Mert igaz, hogy jóformán minden szerveid tropa, a gyomrod fekélyes, a tüdődben állandósult a bronchitis a harci bevetések, azaz részmunkák előtt odakint elszívott cigitől, és úgy zihálsz, fújatsz a műszakváltás izgalmától, mintha egy egész ezred irányításától váltanának le. S az is igaz, az immunrendszered minden piszlicsáré idegességre ugrik, naná, hogy az alkarod és könyököd ekcémás, a két könyököd főleg, amivel helyet csinálsz mindig is magadnak ebben az agyoncivilizált, báva tömegben, amik mi vagyunk a számodra. És nem félsz, naná, hogy nem, hogy egyszer ez a rendszer túlpörög, és tulajdon izmaidat és csontjaidat kezdi ki és zabálja fel. Nem, mert igaz, hogy a hormonrendszered is egy kicsit túlbuzgó, a pajzsmirigyed olykor túlforrósít téged, pedig már műtötték is vagy mifene, ezt nem tudom rólad pontosan. Mert mondom,

nem beléd zúgtam, nem, én csak tanulni akartam tőled, tanulni, megszerezni tőled és talán csak tudattalanul az élet kulcsát, a belépést valami étellelőbb, emberségesebb, lassúbb és kiszámíthatóbb világba. De te nem, te nem bölcsültél meg a halálos, halállal fenyegető élményektől, nem. Mert igaz, már méhed sincs, de attól lejjebb minden rendben van. Sőt, ha azt is figyelembe vesszük, hogy rendszeresen tisztálkodsz, a nemi mirigyeid, főleg a külsők, remekül, sőt mintha mindig is a topon járva működnek. Mert az a szag, az igencsak tömény volt, annyi puncilevet, amennyit te egy röpke nap alatt előállítasz, én biztos, hogy csak hetek, hónapok alatt tudnék.

Míg te ekkora, friss büzléssel tuti, hogy lebirtokolnád az alfa hímet egy másik világban, és kötésben is tartanád évekgig. Pedig hát szép nem vagy, csillagom. De mondom, hogy én csak tanulni akartam tőled. De úgy látszik, terád máshogy hatottak a halál közeli élmények, te a lázat, az oxigénhiányt, a táplálék- és folyadékhiányt úgy élted meg, mint egy homeopátiás löketet. Lökést az életbe, ahol bármit szabad, bármit az élet védelmében. S miközben te kedves, nyitott, jó humorú embernek látszol, ami benned van, az velejéig gyanakvó, önző és erőszakos. Mert orrba vágtaal, testvérem, ha nem szégyellném, azt mondanám, a szagod napokra leterített. Az agyam lebénult, s én nem tudtam eldönteni, hogy felejtsek-e, vagy csalódottan ugyan, de körbejárjam a kérdést, a szagodat, virágom. A nemed szagát, ami egy másik világban biztosan alád, jóval alád helyezne engem a nőstények közötti hierarchiában. Engem te ott észre sem vennél. Ahol te lennél a nyerő, a biztos befutó, míg én csak állnék kívül, és nézném, ahogy felajzod a hímekeket, de nem összevissza, és nem csak úgy, a magad örömére. Hanem kompatibilisen. Passzolva mindig természet anyánk bőkezűségéhez vagy szűkmarkúságához. Ha kevés van, te behúzol odalent, és a felhergelt hímekeket, a nem dominánsakat, főleg a fiatal, teletökű hímeceket jobbra vagy balra vagy bármerre küldöd, valamiféle idegenséget szimatolva. S ők mennek, és nem jönnek vissza, s így elég lesz a kevés is odahaza. Míg ha bőség van, elég van, lassú elszaporodást engedélyezel. Sok-sok nősténycsetepa-

téval, ijesztgetéssel és zargatással, hogy az életre kevésbé való lányocskáknak még a petesejttermeléstől is elmenjen a kedve. Végül is a királynő, az egyház, a vallás, az ilyen vagy olyan isten, az ilyen vagy olyan ősi vér nevében több embert öltek már, mint amennyit a világra segítettek. S akkor az a világ, amiben te lennél az alfa nő, már rég mögöttünk van, csak nem vettük észre.

S akkor a talpraesett, nyitott, messzeszagló nők ideje jött el mégis, olyanoké, mint te vagy. És akkor te nem kivétel vagy a halálközeli élmények között, nem. Hanem egy igazi túlélő harcos, aki foggal és körömmel védi, óvja az életét, és ha bárki rátámad, bármit felkapva harcol. Végül is csak alkalmazkodtál, bogaram. Meguntad, hogy mindig téged pécéz ki az élet, az Isten, a sors, hogy elmenj innen, el a kórságba, a mennybe vagy a pokolba vagy a tó partjára, ahol új életet lehet szerezni a lelkünk számára, a lélekvándorlás tana szerint. És eluntad a civilizációba, kultúrába csavart férfiakat is, még tán a párodat is, aki épp most veszítette el kenyérkereső jogosítványát, mert kiszállván a ringből pánikbeteg lett. Hát alkalmazkodtál, szaglasz helyette is, fennen hirdeted, hogy tudsz te dolgozni helyette is. Csak alkalmazkodtál egyet, ahogy tán régóta minden nő a férfiak fogyó szuflájához. Ahogy fogy a hímhormon bennük a sok, de láthatatlan dominanciaharcban – fogy, mert száját befogva, beletörődő mosollyal az arcukon kell ülniük, seggen maradniuk évszázadok óta. Legalábbis a többségüknek, a nem alfáknak. Míg a nők csak alkalmazkodtak mindehhez. Félig-meddig beszálltak a kenyérért vívott harcba, de közben jó nagy melleket is növesztettek, hogy vonzók maradjanak a férfiak számára, s ugyanakkor még mindig nagyra, gyermekien kerekre festik a szemüket, hogy a gondozó-védő-támaszt adó ösztönt is kiváltsák a férfiakból. Miközben a nők triplán is hibridizálódtak, egyszerre lettek nőférfiak-gyermekek, a férfiakban szép lassan fogyott a hormon, s lassan nem lesz már alapja semmiféle ösztön felkeltésének, kiváltásának. Lehet, virágom, hogy némelyiket már te se nagyon tudnád izgalomba hozni, se tudatosan, se tudat alatt. De nem bánják. Már ez sem tudja felizgatni őket. Mondom, tűnik el az

alap. Ahogy okosodnak, ahogy okosodniuk kell, ahogy háttérbe szorul a fizikai erejük, a fizikai létük, s csak az eszük számít, úgy csökken nekik odalent minden. És jó ideje, bizonyára. Mi, nők még többnyire képesek vagyunk mindentől függetlenül havonta egy petét érlelni, mint régen, évezredek óta, ők viszont egyre kevésbé termékenyítőképesek. Van, akinek úgy kell betuszkolni mikroszkóp alatt az ondóját a petesejtbe, ha gyereket akar.

És akkor lehet, hogy fordult a kocka, csak nem vettük észre. Hogy míg ők megtanultak elfojtani, szublimálni, kulturált családot, társadalmat stabilizáló nemi életet élni, és férfitársak között dolgozni, elfogadni a helyet, amit születtségük és szorgalmuk biztosít nekik, mi, bár alkalmazkodón ugyan, de egyre ösztönösebb lények lettünk. Egyre nyíltabban kihívók, és a nemi életet egyre szabadabbá tevők, elvesztegetve így annak stabilizáló értékét. A megcsalást már egyre kevésbé tartjuk bűnnek, de nem találtunk fel mást helyette, más értéket, más rögzítő, kapcsolatrögzítő anyagot, amit bűn lenne elvenni a másiktól. És főleg nem tanultunk meg dominancia-hierarchiában dolgozni. Míg a férfiak ezt évezredekken keresztül tanulhatták, nekünk csak pár évtized állt rendelkezésünkre, így jóformán fogalmunk sincs, hogyan kell elviselni a fölény rendeltet, és nem rúgni bele az alattunk levőbe. Nem éreztetni senkivel semmit, miközben tudattalanul mindig is ott van bennünk, hogy ki, merre és meddig.

S akkor megeshet, hogy egyszer ők, a férfiak küldenek el bennünket. Egy-két okos hangadó: hogy vigyük a fenébe a felajzottságunkat. Próbáljuk meg először kikefélteni vagy kikeféltetni magunkból, de ha nem megy, tőlük akár a más nyakának is mehetünk. De ők maradnak, mert nekik elégük van mindenféle, ők torkig vannak már mindenféle hol ezért, hol azért folytatott csatában értelmetlenül kiomlott vérrel, nemzedékekre visszamenőleg is.

Különben is. Tele a piac háborús játékokkal, virágom, műhatalommal és műhalállal. Ezeknek te hiába illatozol. Ódivatú már a te büzlekedésed. Csak engem vágtaal orrba váratlanul veled.

Az meg olyan, mintha semmi sem történt volna. Mert szóvá biztosan nem teszem.

Tatjana Zsitkova versei

Csisztay Gizella és Mandics György
fordításában

Ne faggass, ne kérdezd

Не спрашивай меня

*Ne faggass, ne kérdezd,
Hogy írom a verset,
Motívumot hogy szövök
Távoli terekből.
Zongorázom is kicsit.
A szavakkal könnyebb,
Ujjam hidegétől
Ők ugrálnak, szöknek.*

*Zenész is vagyok én,
S a soroknak titkát
Hallom, mint egy hangot,
Hangoló hangvillát
A ritmust, a taktust.
Kezem alól fény dől,
Az akarat öröme
Láthatatlan égből.*

*Hangszerem a lélek,
Alig hallszik, pendül,
És lesz újra lagzi,
Lesz éji kiűzés,
Lesz friss levegőzés,
Lesz üres levél is,
Mikor jó hívásod,
Versem alkotója.*

Nyár

Лето

*Gyógyítom a reggelt fénnel,
De kimerül ez is délig.
Az est csomókat bont most széjjel,
A napfény már alig érint.
A Vers felett illat. Szirmos.
Dühöd viharfelhő hozza.
És a dombok lejtőjén most
Sötétben lovak galoppja.*

Ím jött egy Csillaglovas

Вот придет гонец от звезд

*Ím jött egy csillaglovas,
S feltárta mi rejtett:
Hogy építhetek hidat,
Húsz évet felejtsek.
A keserű könnyfolyón,
Lenyelt hazugságra,
Álbajokon, hazug szón
Hol lenne híd lába?
A fehér híd mégis áll,
Áll ezüst ösvényen.
Haladj rajta bátran át,
Oldódj fel a Szépben.*

Szócs Géza

Naplójegyzetek 2019 nyarán

Július 21-én este érkeztünk Belgrádba Hende Csabával és Mónival. Az úton a Hunyadiakról beszélgettünk, Hunyadi Jánosról és öccséről, akit ugyancsak Hunyadi Jánosnak hívtak, és mint militus militit, vitézek vitézét emlegették. Otranto ostroma is szóba került, Magyar Balázs és Kinizsi Pál ebben játszott szerepe, meg a Trianon utáni magyar parlamentarizmus az utódállamokban, Danyi Zoltán tüzér, aki lelőtte a Lopakodót, Vészi Margit első világháborús hadi riportjai (elsősorban a belgrádiak) s még sok egyéb.

Belgrád olyannyira hasonlít Bukarestre, mint semmilyen másik város, kivéve talán Tbiliszit, magyarul Tifliszt. Ezt a három várost s a bennük élő embereket valamilyen rejtélyes hasonlóság köti össze.

Másnap délelőtt volt a szoboravatás. Madarassy István a Thuróczi-krónika Hunyadi-ábrázolását ültette át háromdébe.

2019-ben olyan Hunyadi-szobrot készíteni, amely mindenkinek – magyarnak, szerbnek, romának, idősnek, fiatalnak, hozzáértőnek, laikusnak – tetszésére legyen, lehetetlen vállalkozás. Mégis, elszomorító a fanyalgás és hangulatkeltés, amely a szobrot fogadja a magyar nyilvánosságban. Szinte nem is esik szó arról, hogy végre, bár több mint fél évezrednek kellett eltelnie, de eljutottunk oda, hogy a nagy magyar várvédők közt is óriásnak számító Hunyadi Jánosnak szobra állhasson – ha nem is a várban, oda még nem jutottunk el – legalább a Duna-parton.

A szobor háttere jellegtelen – talán érdemes volna örökzöldekből szép, élő háttérfalet növeszteni az emlékmű mögé –, de a dunai panoráma gyönyörű, a sétány forgalmas, az egész, mindelestül: méltó. Hunyadi is így gondolná, gondolom.

A zenekar – még a ceremónia előtt – újra meg újra nekikezd a magyar himnusznak, zavart keltve a jelenlévő magyarok sora-

СЕНТЯБРИН
JAHKO
1456

HUNYADI JANOS
1456

iban, többször vigyázzba vagy majdnem-vigyázzba rendezzük magunkat, mire az államelnökök pódiumra lépte előtt eljön a Himnusz igazi pillanata. A felavatásra várakozók közt ott a művész is, meg Visy Zsolt professzor, akinek legelsősorban köszönhető, hogy ez a szobor mostantól itt fog állni.

Hogy Hunyadi a maga korának képzőművészeti eszményei alapján mit gondolna a szoborról – ez, kétségtelenül, kérdés. De vajon mit szólna Kölcsey strófáit olvasva, és Erkel hozzájuk írott zenéjét hallgatva?

Mi azt gondoljuk, persze hogy meg volna illetődve (ha tudná, hogy mit hall). De vajon a hazafias érzület elegendő-e ahhoz, hogy az ember évszázadokat ugorjon át, s otthon érezze magát egy mindenestül más esztétikai és nyelvi valóságban?

És ha nem tudná, hogy mit hall, hanem csak úgy hallgatná? Egy időutazás jövőbeli fejezetében, Mozart, Liszt és Bartók műveinek társaságában. Azt szoktuk mondani, minden „igaz magyar embernek” ismernie kell a Himnuszt. Amelyet sem Hunyadi, sem Szent István, sem Rákóczi nem ismert. Akkor ők nem voltak igaz magyarok? Gyorsan kell ide egy időhatározó: minden MAI magyar emberről beszélünk, amikor identitásukba mint feltételt próbáljuk beépíteni a Himnusz ismeretét. Persze Hunyadi, Magyarország kormányzója nem MAI magyar volt, sokan azt is vitatják, hogy magyar volt-e, a konszenzus így szól: magyar IS volt. Ez derül ki a szobor talapzatának több nyelvű feliratából is. Merthogy közben Szibinyáni Jank (vagy Jankó) is volt. És egy román hozzáfűzné: Iancu de la Hunedoara is volt. Ami persze múlt idejű fikció – vannak románok, akik össze is keverik a móc vezér Avram Iancu alakjával.

Mindennek csak annyiban van jelentősége, hogy az identitás időben is, tartalmaiban is sokkal összetettebb minőség, mint ahogyan képzeljük gyakorta. Úgy fogalmaznék: az is te vagy, aki vé utódaid leszel.

És ahogyan telik az idő, úgy válnak egyre komplexebbé és gazdagabbá az olyan fogalmak, mint magyar, meg svéd, meg szerb, meg kínai.

Áder János után Aleksandar Vučić, a szerb politika csodagyereke beszél – talán az első ígéretként egy komolyan vehető szerb–magyar megbékélés távlataiban, oly sok konfliktus, rengeteg illúzió és csalódás után.

Ehhez is száz év kellett, én mindenesetre Vučićot egyelőre azon kortárs (az elmúlt másfél évszázadban aktív) szerbek közé helyezem el magamban, akik – és szellemi teljesítményük – iránt szimpátiát és megbecsülést érzek. Nikola Tesla is ilyen – akit valamiért elüldöztünk Budapestről, ahol műegyetemi diák volt – meg a boszniai szerb Kusturica, meg a *Kazár szótár* szerzője, Milorad Pavić, meg a zongoraművész Ivo Pogorelič meg a Hamvas-fordító Sava Babić. Ők hordozzák számomra – még ha nem is értek egyet mindenben néhányuk politikai nézeteivel – a szerb nemzet pozitív énjét.

Akik iránt viszont semmiféle szimpátiát nem érzek – ha már említettük a Nagy Várvédő Hősöket –, azok a kis magyar várvédők, pontosabban várherdálók, várvesztők, várainkat feladók.

Aki az *Egri csillagokat* olvasta, annak mindig kedves marad Török Bálint alakja, mégsem tudok megfedkezni sem a pálfordulásairól (Nemeskürty István legalább kilencet számolt össze ezekből), sem arról, hogy nem vigyázott a királyra a mohácsi csatamezőn, ami pedig a konkrét feladata volt. De nem bocsátható meg az a felelőtlensége – lazán fogalmazva: trehánysága – sem, amely miatt a Hunyadi révén megvédett Nándorfehérvár későbbi elvesztésében marasztalható el.

Nem tartanék tehát ördögtől valónak egy olyan szobrot valahol a közelben, amely az 1521-es nándorfehérvári várvesztők alakját örökítené meg. Elsősorban a várkapitány Móré Mihályét – ő lenne a főalak –, aki átszökött a török táborba, és megjelölte az ellenségnek a vár gyenge pontjait. Hiába harcolt ezek után vitézül a parancsnokságot átvevő Oláh Balázs hadnagy: bő fél századdal Hunyadi és Kapisztrán diadala után Nándorfehérvár a töröké lett. Mikor is? 1521. augusztus 29-én.

Éppen és pontosan öt kerek évvel Mohács előtt.

De ez már a hazaájulás korszaka volt, a haza eszméletvesztésének ideje, amikor a nemzet önnönmagára támadva és önnönmagát megcsonkítva bénultan várta, mi fog történni vele, mit hoz neki a sors, mit dob neki a kocka.

Még sok történet volna felidézhető Nándorfehérvár további sorsáról, meg a magyar történelem nagy áruőről, Hegedűs hadnagyokról és muszkavezetőkről. Most csak annyit: Török Bálint természetesen nem volt áruló. A fehérvári Negatív Hősök Emlékművén mellékalakként képzelem el bán-társával, Hédervári Ferencsel együtt. Sem élelmet nem juttattak a várvédőknek, sem felmentő sereget nem szerveztek. (Mások vállalkoztak hát a feladatra. De Báthori nádor serege hiába jutott el a közelbe, ott lelassult, nem nyomult tovább. Zápolya pedig, Báthori nagy ellenlábasa – milyen kísérteties! – megint elkésett.

Megint? Fordítva. Most először. De öt év múlva ismét elkésik a csatából, mint most is, 1521 nyarán, amikor is Lippánál várokozgat. Csak le kellett volna vonulnia a Maros és a Tisza mentén, épp telibe találta volna a helyszínt.)

A királyi tanács viszont módfelett energikus. Ugyanaz a tanács, amely nemsokkal korábban visszautasítja a Szelim szultánt a trónon követő Szulejmán békeajánlatát (akár beleaprítják a török békeköveteket a tatai tóba, mint egyes források mondják, akár nem), ugyanez a tanács most fontos döntésre határozza el magát: határozatot fogad el „a végvárak azonnali visszavételéről”.

Határozat ide, határozat oda, a végvárak török kézen maradtak.

Ami az *Egri csillagok*at illeti: a politikailag korrekt irodalom- (és általában kultúra-) szemlélet bizonyára már feni a késeket a rasszista, iszlamofób, nacionalista, másság- és befogadás-ellenes, kirekesztő mélymagyar fércmű ellen, mellyel Gárdonyi Wass Albert és Nyírő József előfutáraként lépett föl.

Remélem, rossz jó vagyok, és senki nem fog eljutni odáig, hogy ilyen merényletre vetemedjék. (De ha megtenné is valaki: az a székely gyerek, aki a Nyírő Józsefről elnevezett szépvízi,

máréfalvi vagy csíkszentmihályi iskolába járt, vagy kamaszkorában olvasta az Uz Bencét vagy *A funtineli boszorkányt*, soha nem fogja a Pesten gyártott, kirekesztő kánonokat komolyan venni.)

Titokban azért tartok tőle, hogy ugyanígy meg fogja kapni a magáét Molnár Ferenc is – hiszen mi más *A Pál utcai fiúk*, mint az *Egri csillagok* kicsiben? Van egy kis felület, egy grundocska, egy tartományocska, egy területecske, egy kicsike vár, amelyet az ember (vagy a fiatalember) körme szakadtáig véd – s közben megerősödik és értelemmel telik meg az identitása. És történik mindeközben: belső árulás, ármány és küzdelem és kitartás és dráma és felnőtté válás.

A Pál utcai fiúk a grundon váltak felnőttekké. A nemzet Szigetváron, Egerben, Kőszegen, Nándorfehérváron, Segesváron, a Corvin közben vált felnőtt nemzetté.

És ha már az ellenállásnál tartunk.

Hazafele megmutatom Hende Csabáéknak a hidat, amely a magyar történelem egyik legheroikusabb epizódjának volt helyszíne. Úgyszólván senki nem tud róla, én regényt, színdarabot vagy filmet szeretnék írni a történetből. Lonkay László határvádsz zászlóaljparancsnok és Marancsik Pál honvéd hőstettéről van szó.

1944. március 19-én az ország megszállására dél felől érkező (nemcsak nyugatról jöttek!) német csapatokat az újvidéki hídon Lonkay hadnagyék gépfegyverei várják. A nem alakzatban érkező, kigombolt köpenyekben, csapataik élén jókedvűen, laza tartásban bevonuló Wehrmacht-tiszteket lekaszaboló sorozat talán az egyetlen fegyveres tett, amelyben megmutatkozott a nemzet függetlenség iránti elszántsága, régmúlt korokat idéző heroizmus. Az a fogcsikorgató indulat, amely nem törődik a helyzet reménytelenségével. Szimbolikus történet. Ott sejlik benne valamelyest Don Quijote alakja is? Bizonyára. De a keserves dac is, amellyel Dugovics Titusz kapta derékon a törököt, vagy amellyel

Toldi Miklós förmedt rá a királyra, vagy amellyel Maderspach Viktor vette fel a harcot a Déli-Kárpátokban egész román ezredek ellen, vagy amellyel a szolnoki várkapitány, Nyáry Lőrinc állt ki úgyszólván egymaga (mondjuk úgy: néhányadmagával) a várkapuba egy szál karddal, miután a zsoldosai megszöktek, és magára hagyták. (Ha van izgalmas, fordulatos, jelentésekben gazdag filmcselekmény, Nyáry élettörténete biztosan az.)

Marancsikkal a német tűzfegyverek végeztek (nevét ma utca viseli Baján), a csodálatosképp életben maradt Lonkayt – mit jelent a jogszerűség! – felmentette a hadbíróság. Nem volt bizonyítható, hogy eljutott hozzá a parancs, amely megtiltotta az ellenállást, békés bevonulást engedve a németeknek, miképpen arra Horthy kormányzó bólintott rá. Egy kuruc állt itt ki egymaga egy labanc hadsereg ellenében, egy hadnagy állt itt szemben egy tengernaggyal, egy huszonegy éves fiú a nemzet atyjának szerepében fellépő gerontokratával, egy szimpla határőr húzott ujjat egy kormányzóval.

Egy másik kormányzóval, nem Hunyadi Jánossal.

(Ezt – „a saját fejedelmeknek sem engedelmeskedem, csak az eskümnék” – korábban egyszer már eljátszotta Bethlen Gábor lippai várkapitánya is.)

De Lonkaynak haja szála sem görbült, nem került a Jedikulába, sem Mauthausenbe. A németek sem nyúltak hozzá, a „Horthy-fasizmus” – bármi volt is az – sem bántotta, csak a kommunisták hurcolták meg. Érdekes módon 1956-ban semmi emlékezetes tett nem fűződik a nevéhez, úgy látszik, akkorra már elege lett a történelemből. És utána még egy emberöltőnyit élt ismeretlenül, Budapesten.

Utólag is helyesnek tartanám előléptetni őt tábornoiki rangfokozatba, beemelni a magyar hősök arcképcsarnokába, főutcákat és laktanyákat elnevezni róla.

Ha Bajcsy-Zsilinszky néhány revolverlövése október közepén elegendő volt egy (persze nemcsak ebből táplálkozó) ellenállói nimbusz megerősítéséhez, Lonkay kiállása márciusban az újvidéki hídon: hőseposzi történés. Kinek ne jutna eszébe Leónidasz

Thermophylae-nél, vagy Bayard lovag a Garigliano hídján – de ki hallott Lonkay Lászlóról? (Állítólag egy tévéműsorban egyszer, kb. harminc éve, foglalkoztak vele.) Meg szeretném keresni a fiait, ha még élnek. Egyik kisfia 1944-ben kétéves volt.

Írd meg ezeket – mondja Hende. A két Hunyadi Jánost, Nyáry Lőrincet, Otranto ostromát, Lippa várát és főleg Lonkay Lászlót.

A mintegy negyed százada lebombázott (másik) újvidéki híd és annak újjáépítési komédiája a 22-es csapdáját idézi, Milo Minderbinder alakját.

Sietek haza.

Nemsokára kezdődik a tokaji író tábor. Idén nem kaptam meghívót. De még furcsább, hogy a páneurópai piknik 30. évfordulójára sem tartotta senki fontosnak, hogy meghívjon. Pedig könyvet is írtam az eseményről. Talán attól féltek, hogy valamilyen nagyon magas kitüntetésre terjeszteném fel Filep Máriát.

Filep és Mészáros Feri – róluk kellene írnom. Ha én nem teszem, senki sem fogja átadni az utókornak, amit csak én tudok.

És Káslerről sem írtam mostanában. Bepótolom.

Utóirat. Charles Olson amerikai posztmodern költő így fogalmaz: „Mi más a nemzet, mint költemények?”

Létezett-e Dugovics Titusz, vagy fikció volt? Tell Vilmos létezett-e? És Robin Hood? És Nagy Károly? Elkésett-e Szapolyai (kétszer is!), avagy csak ráfogták az ellenségei? A nemzet tudatát egyaránt alakítják valóságos és fiktív hősök, tényleges események és legendák, hadvezérek és költők, megtörtént dolgok és narratívák.

A HÓNAP ALKOTÓJA

MUSZKA SÁNDOR

Várákoszás

*Egyé akartak válni a földdel,
elkeveredni a sáros agyaggal,
észrevétlen jutni a törzsbe,
hol velük kezdődhet, s zárul minden kör.
Tudták, legvégül csak a fák maradnak,
a mag hallgatása a sötét anyagban,
jönnek majd újak,
új reményt hazudva,
a kongó üresség meg nem kegyelmez.*

A ház

*Elfordul a nap,
elfordul a hold,
lehunyja szemét milliárd csillag.
Démonokkal veri a kártyát,
vért köhög fel.
Meg nem történtté tenni a múltat,
újabb lapot kér,
ablaka alatt a pokol kutyái
várnak türelmesen.*

A tónál

*Kő gurul, csobban, ezer szerelmes
apró hullám kel, lankad, majd elsimul,
leülekszik a felkavart iszap,
a tó
már nem emlékszik rá.*

*Ember érkezik az erdei úton,
fákból, kövekből istent farag,
eléje térdel, kéri, segítsen,
az úr kongó hangján
nevet az vissza rá.*

Idegen

*Hová indultál a kietlen éjben,
sár borítja választott utad,
Üdvözlégy Máriát hadar a félelem,
vesd le magányod.*

*Pár óra, nap, oda minden erőd,
a falakon túlról már hallani
csikorgását az örült malomnak,
Krisztus kegyelmezz!*

*A szépről akartál beszélni, tudom,
a virágzásba fúló tavaszról,
erdők csöndjéről, vadakról,
IDEGEN ÁLLAT.*

Fény

*Moccan a tó, s a tó jegén
a légben keringő árnyak,
költik a gyászba merevült fákat,
virágozzatok.*

Mire megérted

*Eső dobol a kátrányfedélen,
nem ígéri, mit nem kaptál meg soha.
Vetkőzi lombját az erdő,
vert hadak futása.
Görcsös ág ujjal
ködökbe markol,
éh van,
szomj van,
és nincsenek rá szavak.*

Bűn

- Hová tűntek az álmok szemedből,
hová lett hangodból a dallam?*
- Otthagytam egy hajnali buszon,
elnyelte a mentőautók zaja.*
- Eljössz-e velem a sárga dombokra,
lesni a ködben rejtőző hegyet?*
- Élek, és nincs mentségem erre,
beszennyeztem mindent magammal.*

Hősök

*Fejük fölött a nap,
fejük fölött a hold,
mögöttük ezeregy éjszaka.
Marcangolja csontjaikról a húst
az impotens szerető.*

*Patakokban folyt róluk a víz,
bekopogtak a mennyország ajtaján,
Péter ígérte, a Fiú ígérte,
fáj!*

Varga Melinda

Faust Csíkszépvízre látogat Lírai értekezés Muszka Sándor költészetéről

*Mint az örökmécs, amely ott lobog, s kicsillan a sekrestye
ablakából, majd elhalón oldalt világol, s felé sötétség sompolyog:
a lelkem is ily éjbe-omló.
(Goethe: Faust)*

*Látja az Úr mélyrepülésem / Haláltáncom a szakadék felett /
Elbírom-e a mélység vonzását / Ígéri megment ha elveszek – új-
raolvastam Muszka Sándor öt lírakötetét, és napok óta az Egy
Radnóti-sorra című vers kezdőstrófája jár a fejemben, amely a
Magányos nőknek, bukott fiúknak kötetében található. A költő
több versében használja a pokol és a menny, a varjak, a zuha-*

nás, azaz a fordított repülés motívumokat. Ha összefüggéseket szeretnék keresni a *Szégyen*, a legújabb kötete és a korábbi munkái között, a fausti motívum lenne az egyik legerősebb kapocs, amelyre fel lehet fűzni az eddigi költői munkásságot.

A legújabb könyv versszereplői a pokol tornácán táncolnak lét és nemlét között. Kedvüket lelik a zuhanásban, sósavat isznak, magukra gyűjtják a házat, tengert képzelnek a fürdőkádba. Kitaszítottak, magányosak, mániákus depresszióval, súlyos, gyógyíthatatlan traumákkal, szenvedélybetegséggel küzdenek, a tébolylyal kelnek és fekszenek, harcolni nem akarnak, nem is tudnak már ellene, beletörődtek a sorsukba. Az életük csak árnyékélet. A feneketlen mélység az otthonuk. Szembenéztek a létezéssel, túl magasan vagy tán túlságosan alacsonyan repültek, és kifordultak önmagukból. Nem számít, kik voltak azelőtt, névtelenné váltak. Képtelenek megküzdeni a saját démonaikkal, szárnyaikat tövig vágták, már nem látják a nyári kéklő ég varázsát, és nem várják a karácsonyt sem meghitt családi körben, képtelenek érezni a gyümölcsök, az étel ízét és a szerelem illatát. Sose látták a napfényt, és talán nem is vágnak rá. Egy intézetben várják, hogy sorsuk beteljesedjen, eljőjön értük Mefisztó. Egyetlen mentsvárunk a halál.

Amikor a *Virág és kiscica* című vers végére érek, beleborzongok.

*Az új lány, kit behoztak, keveset beszél.
Két blúz, két nadrág van mindig rajta,
virágot rajzol és kiscicát,
megerőszakolták.
Nem sír, s csak néha tépi ruháit,
ha cigije elfogy, bárkit szájába vesz.
Soha és senki nem érhet hozzá,
úgy szereti, ha magából adhat.*

Gyakori, már-már untig ismételt téma a családon belüli erőszak, a metoo-jelenség, a kiszolgáltatott nők és gyerekek, a sze-

xuális bántalmazás. Gyakran viszont művi, erőltetett a téma köré épülő közbeszéd. A Facebook-bejegyzések, a sajtóban megszel- lőztetett botrányok csak a felszínt, nem a probléma mélyét tárják fel; néha csupán a figyelemfelkeltés eszközüvé válnak, és sajnos gyakran önös érdeké is. Didaktikus, helyenként klisészerű, amikor művészeti alkotásokban, irodalmi művekben kap helyet az erőszak, a bántalmazás.

Muszka Sándor a fentebb idézett versében azonban nem akar véleményt formálni, tanítani, irányt mutatni, ítélni, beleírni saját magát, és ettől válik hitelessé. Átérezzük a tragikus sorsot, megrendít bennünket, olvasókat, hiszen ilyen traumát megélve nem biztos, hogy normális emberek maradunk, eljuthatunk az örületig, megbomolhat a pszichénk egyensúlya.

A többi vers szereplőjének sorsa hasonló. Zsákutca, csapda, végállomás, ahonnan nem lehet visszafordulni. Az alkoholizmus és az ebből fakadó családi konfliktusok, a fizikai erőszak – amely Székelyföldön népbetegség, de az anyaországi társadalomban is elterjedt kór – hangsúlyosan jelen van a könyvben. A *Csendélet* című vers félig kimondott szavai, a sorok közötti fullasztó csend többet sugall bármilyen oktató videónál, konferenciánál, társadalomtudományi előadásnál vagy felmérésnél. A csontunkig hat. Nem mondok újat azzal, hogy a Székelyföldön a válás még mindig szentségtörésnek számít, és mindig a nő a hibás, a gyermekeknek pedig otthon gyakran „hallgass a nevük”, vagy „szíjat hasítanak a hátukból, kettétörik, mint a murkot”.

alszik

négy napja már hogy nem látta anyját

nem leszek többé

sosem leszek rossz

apa

nem bír mozdulni

előtte egy üveg

– a többit az olvasó hozzágondolhatja a vershez. A kötet költeményei mozaikszerkezetűek, valósággal behívják az olvasót a versbe, helyettesítse be a környezete vagy a saját történetével a ki nem mondott szavakat, az elharapott mondatokat. Az *Örök Faust* című nyitóvers ernyőként fogja össze a korántsem vidám költeményeket, és visszautal Muszka Sándor előző köteteinek hangulatára, ahol szintén domináns elem a fausti motívum, felidéz bennünk egy-egy verset, sorfoszlányt, költői képet, arra készítet, olvassuk újra a régebbi lírai műveket is.

Újraolvasás közben a legyező egyre szélesebbre nyílik ki, Faust mellett másra is rálelünk. Találkozunk például a klasszikus és kortárs irodalom nagyjaival, mint Kányádi Sándor, Király László, Orbán János Dénes, Sántha Attila, György Attila vagy a délvidéki Sziveri János, sőt, még Garcia Lorca is megjelenik az egyik versben, Villon és Faludy hangsúlyosabban, Radnóti, József Attila, Pilinszky János, Petőfi Sándor és Dante pedig inkább utalások szintjén. Ezeket a verseket kocsmák, nők, peremvidékek, a csavargó-lét, a helykeresés hatja át, aztán később megjelenik Székelyföld, a lírai alany külső és belső tájai, a környezet és annak hatása a lélekre, a tudatra, a magány, a marcangoló öngúny, a fekete humor, a keserű valóság, és néha egy kis derű, szerelem, légies, dantei szépség.

Muszka Sándor költészetében központi szerepet kap az idő, a körforgás, az ellentét. A rút és a szép találkozásából szőtt versfornál, amely az olvasót felkavarja.

Körülveszem magam a csenddel, amikor újraolvasom a könyveit. *Csendidőt* teremtek, ahogy a költő is teszi:

*Körülvettem magam csenddel
Maradj maradj ne menj jöjj el
Szegény ütött bolond fejem
Hittem magamat meglelem*

Ezeket a verseket költőjük bizonyára nem kocsmaasztal mellett, és nem is zajos, kalandos vonatúton írhatta, a megfigyelés,

a nézelődés, a mélyre ásás aktusa világlik ki a sorokból. Ehhez pedig csend és magány szükséges, idő, hogy kinyíljon a gondolat, és szavakká, dallammá érjen. Befogadásukhoz elengedhetetlen, hogy félretegyük a mindennapokat, kikapcsoljuk a televíziót, megsétáltassuk az erdőben vagy a csendes kis falusi utcákon az impresszióinkat.

Gondolatban ezekkel a versekkel Székelyföldön járok, susogó fenyők között, gyantaillatú tájban, letarolt hegyoldalakon, kihalt falvakban, ahol az öregek a padon beszélgetnek, a semmibe néznek, várnak valamire, közben meg a lovasszekéren gurul egy teri széna, pattognak a paták az aszfalton, harang szól, alkonyodik. Gyermekkorom szénaillatú nyarait idézi, amikor pajtásaimmal behentergőztünk a padláson tárolt friss szénába, bunkert vájtunk magunknak, fogócskáztunk, meglestük a macskakölykeket, és persze megbolhásodtunk. De eszembe jut az őszi nyomasztó, sűrű köd is, a soha el nem álló eső, s a szürke táj, a félelmetes, hosszú szempillájú, magányos székely esték és a határtalan hó, a jégvirágos konyhaablak, a cserépkályhában duruzsoló tűz nyugalma.

Ezek a versek mély hallgatásokból, hosszú, magányos percekből nőnek ki, ezért hitelesek, ezért képesek hatást kifejteni, megérinteni az olvasót. Muszka Sándor, mint minden rendes székely, nem csépli a szót hiába, csak akkor szólal meg, azaz ír verset, ha van mondanivalója, nem esik túlzásokba, van humora, magán – azon a tragikomikus tényen, hogy költő – is tud kacagni.

*Írom a verset hűvös szobámban
S bár megélni ebből dárlingom nem lehet
A gázt is egyszer csak visszakötik majd
Addig meg fűtsön hogy lakhatsz velem*
(Vátesz)

A költő régebben készült interjúnkban nyilatkozta, hogy az a jó verseskötet, amelyért az olvasó szombat reggel lehajol az ágya mellé, beleolvas, és nem alszik vissza. Kiegészíteném azzal, hogy a jó vers az, amit az olvasó álmába is magával visz, megkísértik

a képek, a metaforákból álomfoszlányok lesznek, a tudatalatti elkezdődik feldolgozni, befogadni, elraktározni. Ezek azokra a versekre, amelyek dallamosak, bemásznak a fülünkbe még inkább igazak, hiszen arra az időre emlékeztetnek, amikor vers és zene még egy volt. A dallamosság kapcsán nem feltétlen a kötött formákra gondolok, hanem olyan versekre, amelyek dalként is képesek megszólalni.

Muszka jambikus lejtésű költeményei gyorsan a fülünkbe másznak, könnyen megjegyezzük őket. A ritmus inkább az élőbeszédet idézi, ahhoz idomul, ahogy a nyelvet naponta használjuk, nem erőltetett, nem öncélú a forma. Természetesen csengnek, nem hamisak, nem fércmunkák.

*Nekimegyek nekimegyek
Elindulok megkereslek
Hegyeknek és tengereknek
Felhők közé zárt hegyeknek
(Forog a Nap)*

*Menedékünk a vers kelepce
Védnek szorítanak rácsai
Nem használt soha semmi lecke
Ölelnek bárcás lányai
(Mendék)*

*Chopinnal kezdte
fél deci kevert
az asztalra szórta nyugtatóit
ez szilva
ez körte
ez barack
ez málna
ez virágoskert
ez a gyerekkorom
(Eső)*

Az *Ennyi ha történt* (Erdélyi Híradó Kiadó – Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy, 2005, Kolozsvár) debütáló kötetétől a legújabb könyv, a *Szégyen* (Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2017) megírásáig hosszú idő telt el, de a költő stílusa, hangja mégsem változott. Következtesen kitart a sajátos versbeszéde mellett, amely már az első könyvben erőteljes. Erre szokták a kritikusok azt mondani, megtalálta az egyéni hangját.

A kihagyásos versszerkezet, a dallamosság, az elharapott versmondatok, a csenddel bélelt sorközök, a balladákat idéző hangulat következetesen visszatér. A versek fejlődési ívét a tematika mentén tudnánk nyomon követni, minden kötetben új témák jelennek meg, vagy a régiak átértékelése kap helyet (villoni csavargó életmód, a székelység, az önkeresés, a költészet, a lét, az istenkérdés, a közélet stb.). Akárcsak a Csíki-medence erdői (már amit még nem vágtak még ki...), igen sűrűek, bozontosak, félelmetesek ezek a művek. Itt minden málnabokorból Faust vagy Mefisztó ugrik elénk, megeshet, hogy éppen egy barnamedve képeben, ledermedünk, nem tudunk szóhoz jutni.

A sötét tónusú líra állandóan a létezés témájához tér vissza. Önmagunkkal állít szembe, a létbevetettségünk köszön vissza ránk. Azt kérdezzük: de miért, mi végre, és van-e értelme ennek az útnak, amin éppen járunk? A rút és a szép összejátszik, metaforák, plasztikus költői képek születnek belőle. Mintha Goethe Faustja fogta volna magát, és elköltözött volna Székelyföldre. Muszka költeményei székely filozofikus versek fűszerezve egy kis előretolt helyőrséges szókimondással, helykeséggel, daccal. Isten a versekben kisbetűs, ami jelzésértékű, mert a székely emberről könnyen elképzelhető, hogy komának szólítja az Urat, és leül vele pálinkázni. No, de az sem biztos, hogy ellát-e Csíkszeredáig a Mindenható, ha meg igen, akkor bizony van, min nevéssen.

Az *Ennyi, ha történt*, *Mi nem lóg, ha áll* hetykébb, villonosabb hangú líra, érezhető benne Orbán János Dénes kolozsvári szellemi műhelyének a hatása, a fiatalabb költőkre jellemző lázadás, illetve a nagyvárosi élet velejárói, a kocsmák, a nők, az utca, a zsongás, a lárma, a külváros, az alvilág. Ezzel szemben a *Mű-*

zsák, trágyás szekérral és a *Magányos nőknek, bukott fiúknak* című kötetek sokkal rezignáltabb, cinikusabb, szatirikusabb és mellbevágóbb hangot ütnek meg. A *Múzsák, trágyás szekérral* címadó darabja is utal arra, hogy nem a kincses Kolozsvár kocsmáiról, szórakozóhelyeiről lesz itt szó. Ehelyett megjelenik a székely táj, a székely ember, na meg a székely költő, értelmiségi, művész.

A költő demisztifikál, pátosz nélkül beszél aktuális problémákról, a látszatvalóságban élő emberekről, a csalókról, ügyeskedőkről, s hogy ebben a világban a versírásnak meg a költőnek margiális, provinciális szerep ha jut egyáltalán. Az *Egy temető kertben* című verset érdemes kiemelni:

*Versíró voltam kezdte a csontváz
Sajnálta érte mind a népek
Szegény bolond mondták s kezembe
Ünnepnaponta egy-egy sovány lejt*

*Nyomtak s biztattak
Vállam röhögve
Verték írjon csak
A kultúra kell
S jó volt cserében ha számat befogtam
S nem volt bajuk több aznap velem*

*Ezért mondom hát mindegy e földnek
Kit hord a hátán s példám tanuld
Fennkölt dumákkal ne töltsd fejed meg
Fogadd tanácsom kussolj lapulj.*

A kötetekben gyakran találkozunk a Nappal és a Holddal, aminek kettős jelentése van. Egyrészt a körforgást, a nappal és az éjszaka váltakozását, az életet és a halált jelképezi, másrészt a székelységre utal, hiszen a zászlónkon ez a két szimbólum található. Ehhez kapcsolódóan dióhéjban meg kell mindenképp em-

lítenem a *Magányos nőknek, bukott fiúknak* című kötet *Levél a párthoz* című ciklusát, amely székely közéleti líra.

Ezek a versek tematikailag és stílusban kicsit eltérnek Muszka Sándor korábbi verseitől vagy a kötet líraibb, gondolatibb *Hazamegyék* ciklusától. Szikárabb, töredezetebb a versbeszéd, nyersebb, odamondóbb, kevesebb benne a költői kép. A székely falvak elnéptelenedését, a korrump politikusokat, a jól hangzó, de üres lózungokat, a nagy ígéreteket és a székely ember elkeseredését olvashatjuk egy kis történelemmel megspékelve. Jó volna odafigyelni rá „felsőbb” körökben is! Ha nem vigyázunk, nem lesz már kinek autonómiát és magyar orvosi egyetemet kiharcolni. Ha elmegy a nép, elvagyódik, aki fiatal, lehúzhatjuk a rolót...

Muszka Sándor líráját nem ajánlom nyári olvasmánynak, de ajánlom esős napokra, amikor van időnk több órát is versekre áldozni. Ezek a versek segítenek közelebb kerülni saját belső világunkhoz, őszintébbek, sebezhetőbbek, de sokkal emberibbek leszünk általuk. Verset olvasni kicsit terápia is, lelki szanatórium, ahol mi magunk vagyunk az orvosok.

Vincent van Gogh (1853–1890) rajza

A költő tenger nélküli tengernagy

Varga Melinda beszélgetése
Muszka Sándorral

Az íráshoz mindig kellett a csend

– Sokat töprengtem, hogyan is kezdjük az interjúkat, mi olyat kérdezhetnék tőled, ami túlmutat a hagyományos kérdezz-felelek játékon. Megvallom, nehéz helyzetben voltam, mert a versek önmagukért beszélnek, nem igazán lehet mit hozzáfűzni vagy kérdezni, ha minden sorod a létezés-szel szembesíti az embert. Mintha a csendet írnád meg, a nézelődést, a mélyebbre figyelés aktusát próbálnád szavakká formálni. Mit jelent a csend mint inspiráció, tudsz-e csend nélkül, például kocsmban írni?

– Néha lejegyeztem egy-két gondolatot, de egy egész verset talán soha nem is írtam kocsmban.

Az íráshoz mindig kellett a csend, és az évek múlásával egyre inkább kell, hogy hallani tudjam a gondolataim, átjáróházban átjáróház-verset biztos, hogy írhat az ember, de nem tudom, milyen az.

Én sem vagyok könnyebb helyzetben, minden interjúnál azzal kell szembesülnöm, hogy minden, amiről mondanivalóm van, vagy foglalkoztat, azt megírom, aztán, mint aki jól végezte dolgát, többet nem gondolok rá. Bár rengeteg interjút olvasok, a magam

dolgairól se nem szeretek, se nem tudok hosszan értekezni. Ezért aztán általában gyorsan túlesek a dolgon. Legszívesebben most is azt tenném, tömondatokban.

– *Újraolvasván az öt verseskötetedet (Ennyi ha történt, Mi nem lóg, ha áll, Múzsák, trágys szekerrel, Magányos nőknek, bukott fiúknak, Szégyen), megállapítható, hogy sajátossága, védjegye a költészetednek a kihagyásos szerkezet, a dallamosság, az egyéni formák, a jambikus lejtés, a balladisztikus jelleg, a központozás gyakori elhagyása, és hogy a Nap és a Hold motívuma gyakran visszatér. Magunk előtt látjuk a ködbe borult, eső áztatta Csíki-medencét, az elhagyott, kiöregedett, kicsi székely falvakat, a székely embert a maga egyszerűségében, az értelmiségit és a költőt a maga tragikomikus helyzetével. Tiltakoznál, ha úgy határozom meg a lírádat: székely filozofikus költészet?*

– Miért is tiltakoznék, értelmezés kérdése, az irodalom talán a lényegét veszítené el, ha mindenkinek ugyanazt jelentené, ugyanazt is gondolnánk róla. Székely vagyok, és ezzel azért együtt jár egyfajta gondolkodásmód is, amely valószínűleg a verseimben is tetten érhető, hogy ez mennyire filozofikus vagy mennyire nem, azt nem az én tisztem eldönteni. A kritikusok dolgát szeretem meghagyni a kritikusoknak, hogy ne kerüljünk olyan helyzetbe, mint kies tájainkon, ahol mindenki mindenhez is ért. Vannak helyek, ahol a vakbelet a kórház kapusa operálja, míg az orvos autót szerel, és folytathatnánk a sort.

– *Mit gondolsz arról, székely irodalom, van-e szerinted ilyen?*

– Mi másnak nevezhetnék a székely tájnyelven íródott, a székely gondolkodást, attitűdöt, életérzést felmutató irodalmi szövegeket, ha nem székely irodalomnak? És igen, ezek nagyrészt humoros alkotások.

Egyesek mint valami rejtegetni való szegény rokonról beszélnek erről, de az egy másik téma. A humorérzék nem lehet sem megtanulni, sem megvenni a boltban, olyan, mint a zenei hallás, vagy van valakinek, vagy nincs.

A költőnek mindent szabad

– *Ha visszapörgetjük az időt, emlékszel még arra, hogyan alakult ki ez a sajátos versbeszédmod? Hogyan találtál rá a hangodra? Vannak az első köteted előtti időszakodból olyan verseid, amelyeket mélyen őrzöl valamelyik asztalfiókban, szülői ház padlásán?*

– Vannak ugyan, de nem őrzöm, sőt, reménykedem benne, hátha mégis elkallódnak. De hát mindenkinek van ilyen, aki írásra adta a fejét, és nem egyből negyvenévesnek született. Természetesen nem volt egy olyan pillanat, amikor eldöntöttem volna, hogy akkor én holnaptól így és csak is így írok. Talán nem tévedek nagyot, ha azt mondom, a saját hang megtalálása tanulási folyamat, idő, munka és tapasztalat szükséges hozzá.

– *A menny és a pokol, a fausti jelleg, a varjak, az isten (így, kisbetűvel) gyakran visszatér a verseidben. A legutóbbi kötetedben, a Szégyenben csúcsosodik. Miért érdekes számodra annyira a fausti-motívum? Goethe Faustja volt-e rád ilyen hatással?*

– Goethe Faustját először még középiskolás koromban olvastam (senki nem volt túlságosan elragadtatva tőlem, mikor elkezdtem összehasonlítani *Az ember tragédiájával*...), aztán pár évre rá újra és újra, akárcsak Thomas Mann *Doktor Faustusát*. Nehéz lenne nem szuperlatívuszokban beszélnem e két műről, és időnként akarva-akaratlan előjönnek ezek a dolgok.

– *Az előző négy kötetedben a szövegvilág másik sajátossága a villoni versbeszéd. Lopásról, csalásról, kocsmáról, nőkről, a lét peremvidékéről olvasunk. Felismerhető ezekben az „előretolt helyőrséges” szabadszájúság – főként az első két köteted olvasva –, hangsúlyos ugyanakkor az öngúny, az ironia, a fekete humor is. Kolozsvárott értél be elsőkötetes költővé, 2005-ben jelent meg az Erdélyi Híradó – Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy kiadásában az Ennyi, ha történt, amivel felhívtad magadra a kritika figyelmét is. Azt hiszem mégis, hogy téged inkább az élet formált poétává, a különböző léthelyzetekből merítkezve írtad meg az első verseidet, és nem föltétlen az olvasmányélmények döntötték el, ezen az úton maradsz. Azért mégis kíváncsi vagyok arra, ho-*

gyan hatottak rád Orbán János Dénes és Sántha Attila versei pályakezdő költőként.

– Ha szeretnénk valami érdemlegeset mondani a bányászok életéről, és jó sorsunk épp úgy hozta, hogy nem vagyunk bányászok, akkor két dolgot tehetünk. Az első és talán a legcélravezetőbb, ha mi magunk is beállunk bányásznak. A második, hogy olvasunk rólok sokat a könyvtárban, és megfigyeljük őket lehetőleg távcsővel, és sok olyan emberrel beszélünk, aki ismer valakit, akinek valakije bányász (művelik is ezt néhányan az irodalomban...). Na de ha a sors az embert akaratlan is a bányászok közé löki, akkor történik az, hogy nem ő választja a témát, hanem a téma választja őt. Ennek aztán megvan persze az előnye és a hátránya is.

Kétségtelen, hogy hatott rám mind Orbán János Dénes, mind Sántha Attila költészete, de ezen túlmenően is OJD-nek rengeteget köszönhetek. Ő volt az, aki az első perctől kezdve kiállt mellettem, és mindenben támogatott, tette ezt akkor is, amikor senki más.

De talán a költészetüknél is nagyobb hatással volt rám az a szellemiség, amit képviselnek, miszerint *a költőnek mindent szabad*, és ebből nem alkuszunk. De hát erről a szabadságról szólt a transzközép is, számomra mindenképpen. Így visszanézve néha jócskán sikerült túllőnöm a célon, de hát hála az Istennek nem 70 éves bácsinak születtem.

– *Lassan tíz éve annak, hogy a Múzsák, trágyás szekérrel című verseskötetedről beszélgettünk. Az interjúban kitértünk arra is, hogy a Bóbita gyereklap pályázatára kellett beküldeni írásokat, s te átírtad Mózes Attila egyik novelláját, sikered is volt vele, tehetségesnek vélték, aztán a Grand kapitány gyermekeit is átírtad. Valahogy így indult a költői utad. Hogyan találkoztál olyan fiatalon pont Mózes Attila novelláival? Azt sem mondtad el, melyik novella volt az, amit átírtál, s hogy esetleg megmutattad-e neki később Kolozsváron.*

– Épp a napokban olvastam újra Mózes Attila a Székely Könyvtár sorozatban megjelent *Válogatott novellák* című kötetet, de már nem tudnám megmondani, melyik novelláról volt szó. Ez

az ominózus eset olyan hetedik-nyolcadik osztályos koromban történt. Az irományom azóta valahol elkallódott. Attilának elmesélni ugyan elmeséltem a történetet, de megmutatni már nem tudtam. De ezt szerintem egyikünk sem bánta. Mózes Attila novelláival meg úgy találkoztam, hogy a szülői házban az összes megjelent könyve ott volt a könyvespolcon. Már nem tudom, édesapám adta a kezembe, vagy csak úgy magamtól találtam rá a könyvrengetegben.

A kiváltságosaké a vers?

– *A költészettel végérvényesen Ady „fertőzött meg”. Latino-vits előadásában hallgattad magnetofonról gyermekként, őt is át akartad írni. Azt mondod, a vers olyan, mint az LSD, egyszer próbálja ki az ember, máris rászokik. Ugyanakkor azt is mondod, hogy nem való mindenkinek a versolvasás. Kiváltságosoké a műfaj művelése és olvasása, az egészen kivételesek szellemi kábítószere lenne?*

– Hát igen, volt egy ilyen evidens és elitista véleményem, miszerint ahhoz, hogy egy ember értékelni tudjon egy verset, irodalmi művet, színdarabot, festményt, zenei alkotást, a kíváncsiságon és a szépre való fogékonyságán túl szükség van egy minimális műveltségre is. Anélkül sajnos nem megy, és igen, ebből adódóan lehet, hogy a művészetek élvezete az idézőjeles szellemi felső tízezer (hál’ Isten jóval több) kiváltsága.

– *Farkas Árpád úgy véli, hogy a vers megtisztítja az érzelmi járatainkat, Bogdán László azt tartja, hogy a versírás kegyelmi állapot. Tudom, hogy mindkettőjük lírája kedves számodra. Mit fűznél ehhez hozzá?*

– Mindkettőben igazság vagyon. (Nevet.)

– *A Múzsák, trágys székérrel kötetekben demisztifikációra törekszel, öniróniával beszélsz a költőkről, a költészetről. A vers szerepe, a költészet értéke Kányádi Sándor korához képest átalakult, marginális lett. Mi ennek az oka szerinted?*

– A pontos okot én sem tudom, de ha azt állítjuk, hogy az emberek már nem olvasnak, nem igaz. Ha azt állítjuk, hogy a rendszerváltás előtt többen olvastak, az igaz. Ha azt állítjuk, hogy azért olvastak többet, mert semmi más értelmes szórakozási lehetőség nem volt, az is igaz. Ha azt állítjuk hogy ma sincs, akkor sem tévedünk.

– *Az Ezen a tájon című versed igen kemény kritika az öncélú, megalkuvó költőkről. Az Arról hogy a téma sehol sem hever versed önironikus, az Egy temetőkertre pedig valóságos szatíra. Miért foglalkoztat ilyen sűrűn a téma?*

– Jó az embernek író társaságban lenni, mert ideig óráig talán elhitetheti magával és másokkal, hogy szükség van arra, amit csinál, de onnan kilépve elkerülhetetlenül találkoznia kell a realitás vasdorongjával, és attól kezdve már semmiben sem biztos.

Hogyan definiálja önmagát az, aki olyan tevékenységet végez, aminek a társadalmi haszna számokkal nem mérhető, és amely tevékenység semmilyen befolyással nincs az emberek mindennapi életére. Vajon a költő, a művész tényleg valamiféle örült, csodabogár, tenger nélküli tengernagy, tárca nélküli miniszter?

A felnőttég egyik ismérve, hogy az ember tud kacagni önmagán

– *A lusta dög című prózaköteted főhőse Szilveszter Dániel jobb sorsra érdemes flekkenfalvi költő és lírikus. Ez sem lehet véletlen, hogy a nagysikerű humoreszk-kötet hőse épp egy poéta. Bár végigkacagjuk az egész könyvet, a történeteknek megvan a maguk tragikumuk.*

– A felnőttég egyik ismérve, hogy az ember tud kacagni önmagán. Eljátszottam a gondolattal, hogy vajon milyennek lát egy költőt, egy festőt egy egyszerű vidéki gazdálkodó, és miket gondolhat róla. Persze *A lusta dög* egyetlen célja a szórakoztatás,

ezért minden a végletekig fel van nagyítva, de azt hiszem, még így sem kerültünk túl messze a valóságtól.

– *Szilveszter Dániel többszöri próbálkozás után rádöbben, hogy a nép nyelvén kell írni, így születik meg a Sanyi bá. Azonban tudjuk, hogy időrendben a Sanyi bá megelőzi A lusta dögöt, hamarabb írtad. Az első humoreszkek ráadásul az Irodalmi Jelenhez köthetők, Böszörményi Zoltán meghívására a Művészetek Völgyébe igyekeztél, felolvasni való szöveged nem volt, székel vendégmunkásokat hallgatva, utazás közben született meg az első ilyen sztorid. Melyik volt az?*

– A kötet nyitódarabja, az *Ildikó*, ugyanis akkor döbbsentem rá, hogy rengeteg ilyen történetet tudok, és újakat sem esik nehezemre kitalálni.

– *És miért döntöttél úgy, hogy megírod a Sanyi bá „előzményeit”?*

– Adta magát a történet, és szerettem volna a dolgok másik oldalát is megmutatni kicsit.

– *Kikapcsolódsz egy-egy tragikusabb hangú verseskötet írása után, pihensz, amikor ezeket a prózáidat írod?*

– Mindennap nem lehet verset írni. Lehet, hogy Bogdán Lászlónak van igaza, és tényleg kegyelmi állapot. Mivel sem tanulmányt, sem kritikát nem szoktam írni, ilyen rövid kis humoros írásokkal mulattam az időt.

– *A humor mögött ott bujkál a székel ember nyomorúsága is. Mélyrétegű a szöveg. Több magyarországi helyszínen felleptél a vígprózáiddal. Milyen volt az ottani befogadó közeg, hát az ott-honi?*

– Adódtak néha furcsa helyzetek. Az egyik székel faluban, mikor odáig értem a felolvasásban, hogy mindjárt gatyánk se lesz, s a fótot direkt a seggünkre kell varrják, felugrott egy férfi, s bekiabálta: *jól mondd, igazad van*. A sűrűn előforduló székel szavak miatt volt bennem egy kis aggodalom, hogy fogják-e érteni olyanok is, akik nem ismerik a székel tájnyelvet, de mint kiderült, a félelem alaptalan volt. Ha egy-egy szó, kifejezés mibenlétét nem is értik, a kontextusból nagyon hamar kikövetkeztetik,

és olyan jól működik számukra is a szöveg, mintha az a székeley nyelvet értő, beszélő közönség előtt hangzana el.

– *A Magányos nőknek, bukott fiúknak című köteted stílusa kissé mintha eltávolodna az előző három könyv verseitől. Kevésbé szokimondó, inkább gondolatibb, elmélyültebb. (Széttárja karját a nagy égi város / Felkap röpít és elkaszál. / Kihunyt töklámpás a süllyedő nap, / Zuhan a hold mint kigyulladt léghajó.) Szándékos a hangváltás? Miben segíthet például az, hogy kiadót váltottál, és az Orpheusznál jelent meg a könyv?*

Székeley közéleti líra

– Szerencsés ember vagyok, mert még nem találkoztam olyan kiadóval, amelyik bele szeretett volna szólni, hogy ilyen vagy olyan típusú versek legyenek a kötetemben, az Orpheusz sem tett ilyent. Szeretnék valami frappánsat válaszolni, de azon kívül, hogy időnként az embernek muszáj megújulni, különben nagyon hamar önismétlővé válik, nem igazán tudok mit mondani. A különböző élethelyzetek különböző művek megírására ösztönzik az embert. Vagy nem.

– *Pár éve a világhálón belekeveredtem egy meddő szócsatába, ahol azzal rukkoltak elő, hogy közéleti költészetet és a társadalomról szóló verseket az Orbán János Dénes műhelyébe tartozó költők nem igazán írtak. Akkor is a Levél a párthoz ciklus verseire hivatkoztam több más példa mellett. Te mit gondolsz erről a fogalomról, hogy közéleti költészet, olvastad-e például az Édes hazám című antológiát? Politizáljon-e a költő, lehet-e ezt versben úgy elegánsan, hogy ne lógjon ki a lóláb?*

– Én úgy tudom, hogy egy költőnek mindent szabad, igen, még politizálni is. Vérmérséklet kérdése. Az említett versciklusban megtettem, igaz, hogy csak erdélyi viszonylatban, de hát az embernek a bőréhez az inge mindig közelebb van, mint a mellénye.

Aztán meg ott van a kérdés, hogy mitől is közéleti egy vers, és milyen az a nem közéleti. Netalán az, amelyik nem szól sem-

miről, mert ha igen, akkor már minden világos. (*Kacag.*) Aztán, ahogy én látom, az OJD műhelyébe tartozó költők semmivel sem írtak kevesebb közéleti verset, mint bármely más műhely tagjai. És mondom ezt úgy, hogy sejteni vélem, micsoda közéletiségre is gondolhatott a vitapartnered.

– *A székelység sorsa, a levágott erdők, a szellemi sivárság, az elhagyott falvak, a kiöregedett települések, az autonómiát és egyéb más jó dolgot ígérgető politikusok, az anyaországiak patetikus képe Erdélyről húsba vágó ebben a ciklusban. A fehér cigány, az Országhülés, a Levél a párthoz, a Transzilván létlelet, a Szalmaváros, a Vigasz vagy az Utcaének című verseid megírását bizonyára az is motiválhatta, hogy hazaköltöztél Székelyföldre, testközelből láttad, hogyan alakul a külső és belső táj, és hogy a fiatalabbak „új hazát mosogatnak maguknak Angliában”. Szokatlan hang ez tőled, mi motivált abban, hogy társadalomkritikusabb legyél?*

– Akkoriban úgy tűnt, mintha az általad is felsorolt elvándorlás, tájrombolás, politikai mellébeszélés, Székelyföld skanzenné alakítása a jogfosztások igazából senkit nem érdekelnének. Nem szeretem a hasbeszélőket, írtam pár verset, egyebet nem tehettem.

Meg is kaptam érte a magamét.

Balladák az árnyékéletről

– *A legutóbbi köteted, a Szégyen, mellbevágó, megdolgozza pszichésen az embert, még akkor is, ha már sokféle dolgot látott életében. Az élet árnyékával szembesülünk mindenik versben, a lét peremvidéke sejlik fel alkoholistákkal, pszichés betegekkel, akik tengert képzelnek a szobába, magukra engedik a gázt, olyan emberekkel, akiknek nincs visszaútjuk a „normális” életbe. A kötetet valós élmény ihlette, Csíkszereda mellett egy egészségügyi központban dolgoztál fél évig, itt találkoztál ezekkel a tragikus sorsú emberekkel. Megviseli a pszichét az ilyen élethelyzet, egy*

munkahely. Hogyan tudtad távol tartani magad a betegektől, objektív, hüvös maradni, hiszen rajtuk már nemigen lehet segíteni?

– Munkámból kifolyólag rengeteg különös élettörténetet ismerhettem meg. Láttam embereket jönni a semmiből papírok és leellenőrizhető név nélkül. Láttam embereket, akik nem betegek voltak, hanem ők maguk voltak a betegség. Alkoholistákat és megrögzött csavargókat. Intézetekből kikerült szellemi fogyatékosokat, és olyant is, akinek órákon át szedték ki a nyüveket a lábából. Az ők történeteikből álltak össze a *Szégyen* versei.

– *Megbolondultak a zuhanástól, kicsit élvezték is ezt – mondtad egyik bemutatódon. A költő is kicsit hasonló fegyverzettel él, állandóan repül és zuhan, keresi a mélységet és magasságot. Mi menti meg mégis az örülettől, hol van a határ, mi szabadít meg minket meg saját démonainktól?*

– Nincs segítség, a saját démonaival mindenkinek magamagának kell megküzdenie. Az alkotó emberek általában az átlagnál érzékenyebbek, ezért egy kicsit már indulásból hátrányban vannak.

– Elfordul a nap,
elfordul a hold,
lehunyja szemét milliárd csillag.
Démonokkal veri a kártyát,
vért köhög fel.
Meg nem történtté tenni a múltat,
újabb lapot kér,
ablaka alatt a pokol kutyái

várnak türelmesen – *írod a Ház című új versedben, amely A hónap alkotója versblokkban jelent meg. Hová tart ez a versfolyam, itt is felbukkan Faust?*

– Ez most valami másról fog szólni, de hogy pontosan miről, az még hadd maradjon titok!

Rimóczi László

Kötelező olvasmány minden lelépni készülő anyának

Tévedés ne essék: nem a két világháború között járunk, még csak nem is Ceaușescu idejében, ez egy mai történet. Böszörményi Zoltán *Sóvárgás*

című legújabb regénye az elszakadásról, a tehetetlenség és a bele-törődés el nem fogadásáról szól egy tizenegy éves erdélyi kislány sorsán keresztül. Bár a kötet azzal a figyelmeztetéssel indul, hogy a könyvben szereplő személyek, helyek a képzelet szülöttei és bármilyen életbeli hasonlóság csupán a véletlen játéka, a kisregény megtörtént események alapján készült, a valóság pedig érzékletesen át is tolakszik az irodalmi fikción, hogy szívbemarkolóan túlcsonduljon.

Talán nincs is annál tragikusabb, mint amikor egy gyermek a még romlatlan elméjével eljut oda, hogy az ő létezése tulajdonképpen fölösleges. Amikor egy kisgyerek felteszi azt a kérdést, hogy minek is jött a világra, valamint saját létjogosultságát is megkérdőjelezi, az önmagában is borzasztó, és ezt az érzést csak tovább fokozza, hogy tömeges társadalmi állapotról van szó. Döbbenetes kelet-közép-európai jelenség, hogy a Nyugat-Európába áramló vendégmunkások gyerekeit otthon nagyszülők, ismerősök vagy bérszülők nevelik. A fájdalmas és végérvényesnek hitt elszakadások ebben az életkorban hagyják a legmélyebb nyomot, melyek később köszönnek majd vissza különböző lelki bajokon, frusztrációkon és szorongásokon keresztül. Ha túl korán kényszerül felnőni valaki, az az egész életére hatással lesz.

Még a legedzettebb gyermekpszichológusok sem tudnak meg-egyezni abban, mi is zajlik pontosan egy gyermek fejében ilyen krízishelyzetben, csak találgatni tudnak, de abban egyetértenek, hogy gyermekkorban az anya szerepe megkerülhetetlen. Cse-csemőként az anyatejjel szívjuk magunkba sorsunkat, miként ragaszkodásunkat is. Kritikátlanul átvesszük anyáink érzéseit, elfogadjuk őt, mindent megbocsátunk neki, és ezt az érzelmi spirált gyakran még felnőtt fejjel sem tudjuk pusztán csak azáltal felülírni, hogy rálátunk.

Az édesanyja után sóvárgó kislány szomorú beszámolóját még súlyosabbá teszi az a nyers természetesség, ahogy ösztönösen képtelen belenyugodni a helyzetbe. Megértést senkitől sem kap, főleg a mártírkodó és elutasító nagymamától nem, kinek kénytelen elviselni önsajnáló monológjait, igazságtalan korholásait, valamint azt, ahogy az anyja ellen próbálja őt hangolni napi szinten. Lassan eluralkodik rajta a sehova se tartozás érzése, pedig ő csak jó kislány szeretne lenni egy jó, gondoskodó anya mellett, de ebben a képletben ez teljesíthetetlen igény. *„Anya azt mondta, hogy szerelemgyerek vagyok. Véletlenül születtem. Nem is tudja, mikor maradt állapotos. Egyszer csak gömbölyödött a hasa, és az orvos azt mondta, lánygyermeke lesz. Nem valami nagy örömmel, sóhajtozva mondta, majd elhallgatott. Talán akkor szerettem meg még jobban Anyát. Ha nagy leszek, majd segítek neki, vigyázok rá, nyugtatgattam, hogy érezze, van valaki mellette, akire támaszkodhat. Mert úgy láttam, Anya nagyon egyedül van, és állandóan segítségre szorul.”*

A szerző mesterien egyensúlyoz a magány és az elhagyatottság (a két fogalom nem egymás szinonimája), valamint a gyerekkor apró örömei között, mély átéléssel, koherens, tájhű dialógusokkal. A teljes helyzetkép komótosan, finoman bontja ki magát, apró léptekben látunk rá a drámára. A személyes kálvária mögött ott sötétlik egy egész régió tragédiája. Böszörményi műve két-ségbeesett figyelmeztetés arra, hogy a szülő és a gyermek érzelmi kötelékének szétszakítása nemcsak a lelkeket, hanem a társadalmat is szétzilálja. *„A Román Központi Statisztikai Intézet átfogó*

tanulmánya szerint 2017 végén 77 471 olyan kiskorút tartottak nyilván az országban, akinek egyik szülője, és 17 425-öt, akinek mindkét szülője külföldre távozott. Tanáraik szerint gyakran hiányoznak, iskolai teljesítményük, érdeklődésük csökken, kommunikációs és érzelmi zavarokkal küzdenek, könnyen apátiába esnek, vagy éppenséggel hiperaktivitással, szóbeli és fizikai erőszakkal próbálják felhívni magukra a figyelmet. Számtalan olyan esettel is találkozunk, amelynek kiskorú alanyai öngyilkosságot követnek el, vagy olyan lelki betegségben szenvednek, mely életük elvesztéséhez vezet.”

Az egészséges társadalmi rend dekadenciájának egyik rossz előjele, amikor nem a gyerek, hanem az anya csavarog. A regénybeli anya Olaszországban keresi a boldogulást, a kislánya mindközben úgy érzi, ő mindenkinek csak teher, ezzel éles kontrasztot teremtve az amerikai kertvárosi filmes klisécsaládok idilli helyzetével, ahol egy ennyi idős lánynak csak kiváltságos dolga lehet, egy tökéletes élet küszöbén. Vajon ki tehet arról, ha az egészséges, harmonikus család csupán vágyálom marad? A rendszer? Az anyagi háttér? A globális áramlatok? Az érzelmi fogyatékoság? A szerző számos figyelemreméltó alternatív választ rejtett el művében úgy, hogy minden olyan stílushibát elkerült szerencsére, amit azok az írók szoktak elkövetni, akik gyerekbőrbe bújnak, de hiteltelenül mozgatják a figurát. *„Ha odamentem hozzá, és megkérdeztem tőle, mit csinál, azt mondta, ne zaklassam, hagyjam pihenni. Menjek Anyához. De ő sohasem volt otthon, mindig munkába ment. Napokig nem jött haza. Ilyenkor sírtam. Sokat sírtam. Nagyi pedig ideges lett, ha sírni látott. Menj már a francba, te kis senkiházi, kiáltott rám sokszor, meg még mondott valami csúnyát is, de arra már nem emlékszem, mert annyira elkeseredtem, a bőgést sem tudtam abbahagyni. Pedig akartam. A sírás mindig legyengített. Elment még az a kevéske étvágyam is. Hiába nógatott Nagyi, csak nem tudtam lenyelni, amit a számba tukmált.”*

Beépülni egy idegen családba, majd ott szót érteni olyan gyerekekkel, akiknek elérhető közelségben van az anyjuk, sem a

gyógyulást, sem a feldolgozást nem segíti, hiszen együttérzést tőlük hiába várni. A sóvárgás, a nyomasztó bizonytalanság érzése végig áthatja a regényt, és a kislányt még a cukros makaróni sem vigasztalja, gyomrát a hiány tölti ki, s inkább belebetegszik az étvágytalanságba.

A sztorit a megrázó egyszerűség és az érzékenység viszi előre, tömör szerkezetet találunk, már-már minimalista sűrűséget. A szerző nem húzza túl az emocionális szálakat, hogy hiteltelen hatásvadászatba billenjen át az egész történet, éles kórképet fest egy társadalmi rétegről, valamint láttelepet is ad egy kényszerű helyzetről, melyet az egyes szám első személyben megszólaló elbeszélő mardosó kínként él meg. Hiába próbálja megszűrni magának a rideg tényeket, az anyja hiányát, mindig kudarcot vall, és átadja magát a sóvárgás mindent beborító érzésének. Saját szemszögéből láttatja velünk világát, és mi látjuk is, ahogy a gyermekkor szabadsága helyett korlátok épülnek, bőség helyett hiány lép fel, a tág terek pedig egyre szűkülnek.

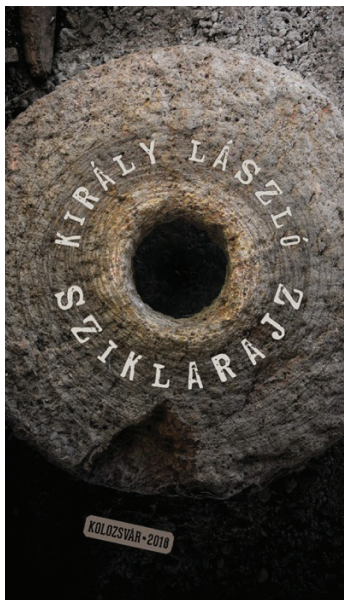
A könyv sokrétű üzenete közül talán az egyik, hogy egy elanyagiasodott világban legalább a szeretetnek ingyen kellene lennie, arról nem beszélve, hogy az anya az elsődleges minta egy gyerek számára, és ha ebbe a képbe bármi is belerondít, azt már semmi nem teszi jóvá. Kötelező olvasmány minden gyermekét elhagyni készülő anyának.

Borsodi László

Újraszabni, összerakni

Király László *Sziklarajz*ának alcíme *csúfhistóriák*, amely megidézi a 16. századi magyar verses epika jellegzetes műfaját, a széphistóriát vagy más nevén regényes históriát, regényes éneket, a históriás ének azon változatát, amely világi, szerelmi témákat dolgoz fel, a szerelmesek vágyódását, megpróbáltatásait, egymásra találását mutatja be, és gyakran erkölcsi intellemmel zárul. A sóváradai születésű költő öt ciklusból álló (*Ami nem nincs; A tört. oktatás buktatói; A repülő búcsúja; Tündérbál; Vendég a háznál*) verseskötete azonban nem a szerelmesek lelki életének árnyalt bemutatását tartalmazza, hanem annak lírai históriáját beszéli el, hogy mit tett és tesz az idő az életet szeretőkkel – hogyan bánt el azokkal (tette csúffá azokat), akik meghaltak, és mi vár arra, aki még él. Aki él (nevezzük lírai ének), egyebet sem tesz, mint emlékezik, emlékezéssel, vagyis írással, a költői szóba vetett hittel, a költői szó erejével tiltakozik a létfelejtés ellen. Ez nevezhető a kötet szövegeiből kiolvasható ars poeticának is.

A könyv borítóján az idő ciklikusságát, mozgalmasságát, fordulatosságát és visszafordíthatatlanságát szimbolizáló malomkerék vagy egyszerűen csak kőkerék közepén van egy fekete lyuk, amely egy csücsörítésre álló száját imitálva beszippanthat, ugyanakkor annak lehetőségét is kifejezi, hogy azon át feltárulhat egy másik világ, olyan, ami a jelen vaksága felől halottnak tetszik, de ami az emlékező képzetében élővé válik. A lírai én árvasága,

magánya – az elveszített személyek, barátok, mesterek, (kulturális, történelmi) korszakok halálának tragikumára ellenére – nem kétségbeesztő, hiszen valamilyen formában mégiscsak élnek, vele vannak, meghatározzák azt, amit érez és gondol, ahogyan cselekszik, ahogyan él. Emlékezni pedig erkölcsi és költői kötelessége, az emlékezés révén létezővé kell tennie, jelenné a múltat, hiszen „*Akikre nem emlékszünk, / ácsorognak az útszéleken*” (*Ami nem nincs*), és arra várnak, hogy a nyelvi emlékezet révén az esztétikum örök jelenében váljanak jelentéssé, kapjanak létformát. A nyelvi emlékezet pedig az idő, a kultúra legkülönfélébb rétegeit mozgósítja, teszi érzékelhetővé Király László kötetében: az egyéni, a személyes szféra életes hiánya éppen úgy helyet kap (*Otthoni. Idill*), mint a (szűkebb, a nemzetiségi) közösség (*Thököly utca, Kolozsvár*) vagy egy fél évszázad, a „C korszak”-nak nevezett kommunizmus ideje (*A „C” korszak bája. Utolszor*), illetve mindazok az időszeletek, kulturális mozaikok és személyiségek, amiket és akiket a költői nyelv működése idéz/teremt meg (újja) királyi hangszerelésben. Miközben „*Halottaim mind messzebről integetnek*” (*Otthoni. Idill*), az emlékezés bensőséges tereiben és időrétegeiben a jelenből való kiesettségükre, hiányukra emlékeztetve válnak élővé a kortársak, „Páskándi”, „Páll Laji” (*Sókert. Időnként mindig*), Szabó Gyula (*Napkelte. Sóvárad. Vass utca*), a vers mementóként, szarkofágként emlékeztet a (19. századi) magyar irodalom titánjára, Arany Jánosra (*Epilóg*), a 20. századi (erdélyi) magyar kultúra jeles alakjaira, többek között Cs. Szabó Lászlóra (*Hajnal*), Makovecz Imrére (*Novemberi fény*), Katona Évára (*Eltávozás. Könyvtárrendezés*), Hervay Gizellára (*Igazolvány*) vagy Vásárhelyi Gézára (*Emlékmű hóvirággal*) és életművükre. S hogy a beszélő mennyire „*sz / a / ka / dék / von / zó / pe / re / mén...*” (*Árszpoétika*), vagyis emlékezés és emlékkép határán él, hogy mennyire szétszálazhatatlan, organikus egység számára a jelen és a múlt, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az időben keletkező, de az idősíkok közötti átjárás és az esztétikai értelemben vett időtlenség megteremtésének képességével rendelkező költői nyelv működéséből következően a lírai én világlá-

tásában nincs különbség, átjárás van a még élő költők, irodalomtörténészek (akiknek verset ajánl: Bodor Ádámnak – *A Zengezur felé*; Márkus Bélának – *Zsörtölő*; Lovétei Lázár Lászlónak – *Árkádia. Békeidők*) és azok között, akik már eltávoztak az élők sorából – mindannyian élnek, a vers emlékezetében mindannyian alkotnak, műveik a lírai én létének és költészetének, kultúraértésének a formálói. A Király-vers *demokratikus* jellegéről van szó, tulajdonképpen arról, hogy a lírai én emlékezésében (a folyamatban) és emlékezetében (a műalkotásban) minden alkotónak és művének, minden motívumnak, képnek helye van, amennyiben hozzájárulnak annak a tiszta esztétikumnak a megteremtéséhez, ami a romlatlan, az időtlen győzelme az időnek kitett romlandó, esendő fölött. Erre utal a kötet címadó verse is: „*Eljövendő isteneknek vések. // (...) Le kell!!!! / Le kellett!!!! / Győznöm!!!! / Őket!!!! / Itt a rajz.*” A rajz a vers, a műalkotás a maradandóság vagy legalább a maradandóságba vetett hité, amit önmaga és mindannak a legyőzésével hozhat(ott) létre, ami az emberben és az ember körül esendő, hétköznapi, mulandó.

A(z) (irodalmi) hagyomány dialógikus természetéből, Király László költői nyelvének szerepteremtő karakteréből és a fordításból-adaptációból mint szerepjátekből következik, hogy nem csupán a(z) (erdélyi) magyar, hanem a világirodalom figurái, alakzatai is benépesítik az emlékező világot, ezért is más ez az emlékezés, mint a hétköznapi, ezért is több ez az emlékezet, mint emberi számvetés: Al Nyezvanovhoz, Adam Puslojiához, Ioan Florához vagy Jiřina Haukovához kapcsolódóan egy olyan bensővé és sajátta tett kulturális világtér jön létre, aminek a térképén Király László költészetének határai és határterületei körvonalazódnak, summázva egyben, hogy milyen irodalmi-kulturális-történelmi dimenziók között mozog, hol helyezhető el a könyv az életműben és az életmű az úgynevezett irodalomtörténeti recepcióban. Eszerint Királynak az avantgárd és a kései modernség nyelvi lejárásait érvényesítő költészete úgy szólaltatja meg az erdélyi magyar emberi-költői sorsot, hogy az egyszerre válik a kelet-közép-európai létminőség és a poétai attitűd költői

szólamává, érzékeltetve, Európának ebben a régiójában az irodalom, a művészet a személyes veszteséget nem szólaltathatja meg a közösségek nélkül, sőt a(z) (erdélyi) magyar költő fájdalma, emlékezése, önazonossága sem érvényesülhet hitelesen, költészetének emlékező és emlékeztető karaktere nem működhet elszigetelten (hiszen a transzszilván búsulás ideje lejárt: „hunyd le a két erdélyi szemed” – *A Monarchia tűnő illata*), hanem csak a régióban élő más népek költőivel való közös sorsvállalás, a hasonló sorsot élő népek életével való azonosulási gesztusok, illetve a kulturális másságok és hasonlóságok tudatosítása által valósulhat meg: „*És elindulunk a hegycsúcsok felé / meghallani egy ismeretlen beszéd új hangjait / az ismeretlen sors parancsolatát / idegenül szól már a régi beszéd / s az új szavak fénye még ismeretlen / de a zárkózottság páráként lecsapódott / indulatszókkal lüktet a szív / míg a hangokból egységes beszédet fon / ahogy a pontból születik a vonal / a kör mozgásából a gömb (...) // Formák keletkeznek beszéd alakul*” (Átváltozások).

Amint azonban nemcsak azok vannak kitéve a felejtés veszélyének, akik arra várnak, ácsorogva az útszélen, hogy emlékezzenek rájuk, hanem maga az időben élő, emlékező lírai én is („*este // jó // és // úgy // érzem // magamat // mint // akire // senki // se // emlékszik*” – *Diófa árnyéka*), kérdéses, létrejönnek-e, megmaradnak-e azok a formák, amelyek megőrzik a beszélő hangját és az általa megidézett, az emlékezés révén belakott, élőnek imitált (vers)világot, mivé alakul a költői beszéd, hiszen az elmúlás ellenében artikulálódó vers szövege is ki van téve annak, hogy töredékes maradjon. Ez a töredékesség egyszerre tekinthető a *Szicklarajz* egyik alap poétikai eljárásának, egyben az alkotói tudatosságából következő erényének. Az emlékezés álomszerűségét, az emlékezet szubjektivitását, viszonylagosságát és ideiglenességét hol a központozás hiánya, hol az enjambement alkalmazása, hol a hiányos mondatok vagy az egy sor – egy szó, egy szó – egy versszak formái, illetve a lefelé mozgást érzékeltető grafikai elrendezés érzékelteti. A töredékesség fogalma ugyanakkor a *Szicklarajz*ot érintő egyetlen(?) bírálatot is jelent, amennyiben az az

érzése a könyv olvasójának, hogy ahogy halad előre a kötetben, mindvégig megvannak a Király László versbeszédének védjegyjét képező emlékezetes sorok, szótársítások, gondolatalakzatok, de mintha – az emlékezéssel összefüggő újramondásból következően(?) – esne az a hiány lírai elbeszéléséből fakadó belső feszültség, ami az egyszer voltat jelen-valóvá teszi, s aminek mind az egyes ciklusokon belül, mind a ciklusok egymáshoz való viszonyából ki kellene adnia a könyv belső ívét, drámaiságát. Ezt a hiányérzetet leszámítva, emlékezetes olvasmány marad a Sziklarajz, karcolatot, vésőnyomokat hagy a lélekben, amennyiben a versben megjelenített költő nyugtalanságában a befogadó saját emberi nyugtalanságára és feladatára, az emberi mivoltot érintő örök félelmére ismerhet, ami a kötetzáró *Átváltozásokban* fogalmazódik meg tételesen: „*Csupán a költő nyugtalan s remeg félve / bekapcsolódna valami párbeszédbe / de csak kérdezni tud válasza nincs / kérdéseket cipel egy életen át / honnan hová honnan hová / és olyan kevés a tiszta kéz / de olyan kevés a szó / hogyan találjuk meg a közös beszédet / újra kell szabni összerakni szótagból hangból / értelmet / az értést / a meg-értést*”. Ha egy könyv képes feladványként tovább visszhangozni a befogadóban, ha képes elgondolkodtatni, nem kérdés, hogy fontos művet olvasott, amelyet időről időre újra fellapoz majd. A *Sziklarajz* kétséget kizáróan ilyen, újraolvasásra készítő műalkotás.

Gáspár Ferenc

Maradj meg magnak

Első olvasatra roppant szomorú és kiábrándító történet a Nobel-díjas John Maxwell Coetzee *A barbárokra várva* című könyve. Ugyanakkor pozitív üzenetet is hordoz, hiszen a főhős az utolsó pillanatig nem törik meg, hű marad a kanti erkölcsiséghez, az egyes szám első személyben megjelenített főbíró a mű során végig tudja, „mire képes”, miként „kell” cselekednie. Illetve egyféle fejlődésregényként is olvasható életútja, hiszen a történet elején, ha felháborítják is a törvénytelenések, néha még szemet huny felettük.

Bár ez egyre ritkábban sikerül neki a képzeletbeli Birodalom határvidékén, abban a kisvárosban, ami után már nincs semmi, csak kietlen pusztaság. A barbárok vidéke. A barbároké, akiktől a Birodalom katonái elvették a földjüket, kivágták erdőiket, lecsapolták mocsaraikat, hogy ott „kultúrnövényeket” termesszenek „mindenki” örömére és gazdagodására. Igaz, a könnyű íjakkal és a Birodalom katonáitól szerzett puskákkal felszerelkezett barbárokon kívül mások is élnek a határvidéken. Békés halászok nád-kunyhókban, közülük ejtenek foglyokat a katonák, hogy szörnyű kínzásokkal kiszedjék belőlük, mire készülnek a barbárok. „Igazi” barbárokat amúgy többnyire senki sem lát, bár néha közülük is elfognak egyet-kettőt, és hasonló módszerekkel vallatják őket. Például a lányt. Eltörik a bokáját, szemét tüzes vassal égetik, és ha nem is vakul meg, látása soha nem tér vissza tökéletesen. Őt sajnálja meg a főbíró, s Krisztushoz hasonlóan először a lábát

mossa meg. Később valamiféle enyhén erotikus vonzalom támad közöttük, ám az öregedő férfi eleinte beéri a lány testének simogatásával, hűsítő olaj kenetetésével. A főhős közben egy másik lányhoz jár, aki oly zseniálisan színleli a vágyat és az orgazmust, hogy rendkívül népszerű a katonák körében. A főbíró tud erről, mégis úgy érzi, a lány kedveskedése, szexuális érdeklődése iránta őszinte.

Nincsenek nevek ebben a furcsa regényben, csupán a Birodalom legkíméletlenebb képviselője, a főbíró ellenfele, Joll ezredes jelenik meg nevesítve az első oldalaktól kezdve, majd a regény vége felé a kegyetlenségéről hírhedt Mandel parancsnokhelyettes és a szakácsnő, Mai. A név nélküliséget, a hatalom erőszakgépezetét és a kanti kategorikus imperatívuszhoz ragaszkodó egyén konfliktusát lehet karkai hatásnak nevezni, ám manapság egyre több olyan mű lát napvilágot, ahol csak a szél fúj a pusztákon, port és régi keserűségeket kavarva össze újabbnál újabb kegyetlenségekkel. Tarr Béla filmjei ugranak be, no meg Dino Buzzati *A Tatárpuszta* című regénye. Ott szintén várják a barbárokat – a tatárokat –, ám soha nem érkeznek meg. Buzzatti a várakozás, a sziszifuszi kitartás szemszögéből vizsgálja az erődben élőket, míg Coetzee előrébb lép: a dél-afrikai író korunk legkínzóbb mételyeit, vagy ha jobban tetszik, kérdéseit festi fel regénye vásznára. Pedig nem ma írta a művet, hanem lassan már negyven éve, meg is jelent magyarul már korábban, de sok helyütt egész mondatok maradtak ki a fordításból. A mostani Athenaeum-kiadás ezért is fontos, meg persze a már említett mételyek: a szerző megtapasztalta fehér felsőbbrendűség, az egymás meg nem értése, a lenézett kisebbség eltárgyasítása miatt. Dosztojevszkij *Ördögök* című regényében az összeesküvők meggyilkolják egyik társukat, hogy a kiontott vér, a közös bűn összekovácsolja őket. Tettük gondolkodásukat is megváltoztatja, ez a kognitív disszonancia, ahogy a kiváló szociológus, Elliot Aronson *A társas lény* című művében leírta.

Coetzee regényének talán egyik legborzasztóbb jelenetében (több ilyen van) az elfogott barbárok arcát és kezét dróttal lyu-

kasztják ki, hogy aztán köteleket fűzzenek át rajtuk, s a kisváros főterén anyaszült meztelenül térdre kényszerítsék és megveszszózzék őket mindaddig, amíg a hátukra festett „ellenség” felirat az ütlegek és a vér miatt el nem tűnik. Végül odaadják a vesszőt egyik-másik bámészkodó kislánynak, hogy ő is húzzon rá egyet a „barbár” meztelen ülepére. Ekkor próbál a korábban már árulás vádjával letartóztatott főbíró közbelépni, de őt is megverik, hiába kiáltozik, hogy *„Mi vagyunk a teremtés csodái!”*, hiába gondolja, hogy *„mindenkire szégyent hoz, ha engedik, hogy egy lány megveszszózzön egy férfit”*. *„Mit mondhattam volna nekik, ha hagynak?”* – teszi fel a kínzó kérdést az író, illetve a főhős, a főbíró saját magának, immár összeverve, fájdalomtól félőrülten cellája magányában. *„Hogy a kegyetlenkedés látványa megrontja az ártatlanok szívét? Lehet, hogy semmit sem értek volna a szavaim, amelyeket nem engedtek kimondani, és aligha tudtam volna hatni velük a csöcselékre.”*

Ezzel együtt a főbíró megmarad magnak. S amikor a szigorú tél közeledtével és a rémhírek hatására szinte mindenki elköltözik a városból, ő, akit számtalanszor megaláztak, kifeszített kötelek felett ugráltattak, akivel a földről nyalatták fel az ételt, akit megverték, hátrakötött kézzel a magasba húztak, hogy vállalai kifordultak, szemén pedig a veréstől heg keletkezett – akárcsak egykori szerelmének az arcán, akit végül is visszavitt népéhez, a barbárokhoz –, szóval mikor majdnem kiürül a város, ő öregen és lesóványodva, de meg nem törve megszervezi az ottmaradtak élelmezését és a város védelmét. Egészen biztosan nem véletlen, hogy libidója, amelyről azt hitte, már végképp a múlté, szintén visszatér.

Szomorú, hogy azért kell megvédeni a várost, mert nem ismerjük az ellenséget, nem tudunk tárgyalni, beszélni velük, mert az első perctől kerüljük, akár a fertőt, patkányt, csótányt. Ez volt a manipulációja minden elnyomó rendszernek, ezért tudtak békében aludni a kínzások után a kápók. Azok ott nem emberek, mondták egymásnak. S ha a „nem emberek” fellázdak, kitörték a gettóból, átharapták az SS-tiszt nyakát, megölték a Gulág

örét, akkor valami félreértés történhetett csak. Rendszerhiba, amit minél gyorsabban reparálni kell. Vége a világnak? Vége van, mondja Coetzee, hiszen „*valahol mindig vernek egy gyereket.*” Dosztojevszkij szerint, ha a világot meg lehetne menteni egy gyermek halála által, akkor a világ nem érné meg az áldozatot. És ebben egyet kell értenünk vele.

Ugyanakkor addig, amíg vannak ilyen emberek, mint a főhős főbíró, még mindig van remény. Mint az első tavaszi napsugár, mint a hó alól kibújó első virág, mint a szivárvány az égen. Mint a kanti erkölcsi törvény. „*Mostanában olyan gyakran ostobán érzem magam, mint aki rég tudja, hogy eltévedt, de csak tör előre, küszködve egy olyan úton, amely meglehet, sehová sem vezet.*” Ez a regény utolsó mondata. És ez az igazi sziszifuszi mítosz.

J. M. Coetzee: *A barbárokra várva*. Fordította: Sebestyén Éva. Athenaeum kiadó, 2019.

Vincent van Gogh (1853–1890) rajza

Bittner Mónika

Végtelen, nem szakaszos tizedestörténetek

A *Röpképtelen madarak* novelláskötet zseniális címe már akkor tetszett, amikor még nem is tudtam, mit jelent. Nem árulom el a megfigyelt, nyomozza ki az olvasó! Annyi segítséget adok, hogy a címben jelzett madarak szárnya nem alkalmas

repülésre: nem tudnak a ragadozók elől elmenekülni, ezért ezek a madarak vannak kitéve leginkább a veszélynek – de mind nagyon különlegesek. Vöröskéry Dóra kötetében huszonegy történetet olvashatunk, melyek műfaji tekintetben meglehetősen sokszínűek. A humoros és groteszk írások mellett mesét és fantasyt is találunk, melyek sajátos, külön világban játszódnak. A novellák között nincs összefüggés, mind önálló, külön elbeszélés; a legtöbb történet váratlan végkifejlettel zárul. Némelyik annyira meglepő, hogy az is felmerült bennem: ezek az írások amolyan irodalmi fricskák, csalimesén túlmutató merész kísérleti fogások (mint pl. *A padlás*). Persze nyitott kérdés, hogy mennyire befogadható az olvasónak, ha nincs valamilyen feloldás az ehhez hasonló nyomasztó világábrázolásokban.

A groteszk műfajú írások szituációi már a kezdetben sem szokványosak (*Isteni gondviselés, Az élet maga, Lélekleves*), azonnal a fizikai megsemmisülés tényével indítanak, így szerkezetileg meglehetősen érdekes keretet adnak az elbeszélésnek: a halál után hétköznapi helyzet következik, amelyből valami egészen rendkívüli bontakozik ki, majd a lezárás ismét a halál. A létezés abszurditását mutatják be ezek a történetek; a szereplők nem

tudnak mit kezdeni az életet lezáró irreverzibilis eseménnyel, itt a halál nem jelenti az emberi élet végpontját, sokkal inkább a túlvilágba torkolló folyamatosságra készít elő. Az elmúláshoz fűződő viszony ábrázolása egészen sajátos ezekben a történetekben. *Az élet maga* című novella főhőse a saját létezését feledő állapotban leledzik. Tárgyak világában él, és teljesen belemerül a mindennapi rutintevékenységekbe. A főszereplő Csík Károly megadta magát a szürke hétköznapiaknak, az elmúlás megértését a lét és nemlét szimbiózisa segíti. A létezés legalapvetőbb problémája a mindennapok horizontján megjelenő materializmus, ami a novellában konkrétan abban a profán viszonyulásban válik láthatóvá, hogy a jobb létre szenderült szereplő legfőbb gondja, mi lehet az állásával. A sors kegyes, így a halált pár nappal követő feltámadás után a munkaviszony gyorsan helyreállítható. „*Hát a halál csak nem állhat az élet útjába, nemde?! Szerencséjére még senkit sem vettünk fel a helyére.*” A hétköznapi valóság látványa azonban már nem bizonyul kecsegtetőnek. Csík Károly a második halála utáni feltámadásra önként mond nemet.

Az álomszerű történetek kiindulópontja a konvencionális létezés terhei előli menekülés az álmok birodalmába. Ebben a világban megnyugvást remélnek. Talán azt, hogy transzcendens módon részesülnek valamilyen élvezetből vagy megelégedettségből. Az álmok kiegyenlítő szerepet töltenek be az élet nehézségeivel szemben, de igazából nem más ez, mint kibúvó, virtuális kiskapu. A *Vadak* című történet hangulata egyszerre mesei és borzongató, ez az egyik olyan sztori a kötetben, amit érdemes lenne hosszabban is kidolgozni.

A másik, terjedelmesebb megjelenésre is érdemes írás a *Selőlőpénz*. Izgalmas a történelmi felvezetés, érdekes a helyszín, az elbeszélés szerkezete kifogástalan, és a szereplők ábrázolása is teljesen hiteles.

Az egyszerűen induló, ámde kalandosan folytatódó történetek közül *A bankrablónőt* emelem ki, amelynek már a címe is kigúnyolja a hagyományos nemi szerepeket, valamint az azokhoz kapcsolódó sztereotípiákat. A társadalom által elvárt szerepre-

pertoárt többszörösen felrúgó elbeszélésben a hangsúly nem is a cselekményen van, hanem inkább a főhős(nő) lelkiállapotán, érzésein, gondolatain. Az olvasóban joggal merül fel, hogy miért nincs fegyvere a biztonsági őrnek, egy lánybúcsú résztvevőinek ellenben miért van. Hogyan tud besétálni az éjszaka közepén két részeg nő egy bankba, még akkor is, ha ott csupán fagyasztott hímivar-sejteket őriznek, és ugye, senki nem gondolja komolyan, hogy egy ilyen intézmény homlokzatán ez a felirat szerepel grandiózus betűkkel: SPERMABANK?!

A történet minden furcsának tűnő eleme a huszonegyedik század bizonyos aspektusból megfogalmazott bírálata. Az előbb említett momentumoktól kezdve a bankrablók infantilis párbeszédén keresztül a semmit sem lezáró végkifejletig, mind-mind nagyon erős társadalomkritika. „– *Ne hari a Katura, légyszi. Szörnyű napja volt – biggyesztette le ajkát a bankrabló kísérője a tűszok felé fordulva. – Elveszett az asztalfoglalásunk az étteremben, aztán nem akartak beengedni a kedvenc klubunkba, majd a tűzoltók vágták ki Katut a limóból, merthogy beszorult...*” Ilyen ez a világ: az ostoba lánybúcsúk giccses limuzinjából kipattanó korszorúslányokból pillanatok alatt tűszejtő terroristák válhatnak. A felelősségteljes gondolkodás és a morális értékek teljes hiánya jellemzi az egyébként könnyed tollvonásokkal bemutatott történetet.

A mesék közül A bonbonház a legkiemelkedőbb írás. A megdöbbentő mesék műfajához közel álló történet Roald Dahl *Karcsi és a csokoládégyárának* hangulatát idézi, bár Vöröskéry jóval sötétebb árnyalatokkal dolgozik. Az ötlet, hogy az egyre növekvő feszültségű eseményeket egy családi vállalkozásban működő, jó hírű csokoládéboltba helyezve jelenítse meg, kiváló. A műfaj klasszikus szabályai szerint idilli (mondhatni, banális) a kezdés, a boldog család bemutatásával, majd egyre hidegebb tónussal menetelünk a tragikus vég felé. „– *Ezzel is megvagyunk, ma is jól indult a nap! – Minden reggel ezzel a felkiáltással engedte útjára a fiait. ... Elégedetten tapsolt kétszer, majd ő is az újság felé fordította figyelmét.*” A gyerekek sérelmére elkövetett bűncselek-

mények bemutatása mindig a legmegbotránkoztatóbb tabudöntögetésnek számít az irodalomban, függetlenül attól, van-e indíték. Ebben a történetben kapunk valamiféle magyarázatot, bár a karakterek és a történet lélektani kidolgozottságának a hiánya miatt nem lehet túlságosan komolyan venni.

Az egyes szám, első személyben írt történetek – *Isteni gondviselés, Vadak, Csillagfacsaró, Flora és Fauna, Skarlátház* – dikciója sokkal kidolgozottabb, mint az egyes szám, harmadik személyű elbeszéléseké: *A bonbonház, Egyketted lovas, Az élet maga*. Utóbbiak tekintetében viszont a narratív perspektívaváltáson még lehet finomítani. Mindegyik novellának érdekes a szerkezete, és kifejezetten izgalmas a finom avantgárd irányzat, azonban érdemes szem előtt tartani, hogy az irodalmi alkotások egyik lényeges eleme, hogy akarjunk valamit közölni a világról. Az is lehet persze üzenet, hogy nincs üzenet, azonban a semmit megjeleníteni mindig is a legnagyobb kihívások közé tartozott.

Vöröskéry Dóra: *Röpképtelen madarak*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia – KMTG, Budapest, 2019.

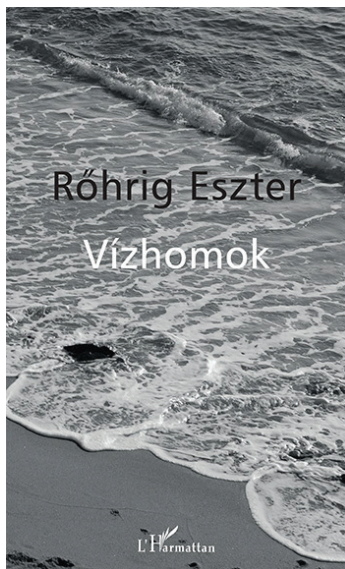
Muth Ágota Gizella

„Dobból ettem, és cimbalomból ittam”

Ki ne nézegetne néha régi fényképeket? Sokunk számára ismerős a már divatjamúlt, rezgő papírbetétes fotóalbum, vagy az egykori desszertes doboz, melyben a gyerekkor emlékei lapulnak, és várják, hogy valaki felnyissa lapjaikat vagy fedelüket, és belenézzen „a múltnak kútjába”. Elmerüljön a régi emlékekben, érzésekben, hangulatokban.

E rövidke novellák életképek egy asszony gyermek- és ifjúkorából, majd későbbi éveiből. Éva egy nap előveszi a fényképes dobozt a „meggypiros ruhásszekrényből”, hogy rendbe tegye, és közben elrévedezik egy-egy kép láttán, eszébe jutnak múltbeli karácsonyok, a nagymamánál töltött nyarak vagy téli szünetek, a befagyott Balatonon a korcsolyázás szabadsága. Elvárásolta a téli Balaton, a megfagyott hullámok: *„Csak a kavicsos széleken simult ki a jég, minél jobban távolodott, annál egyenetlenebb volt a befagyott víz. Az egyik hullám éppen emelkedőben, a másik meg aláhullva dermedt meg, és Éva mind nagyobb sebességgel, száguldva vitte tovább a hullámok lefojtott lendületét. [...] már nem látszott egyetlen biztos pont sem, a szél, a nap, az aranylő felhők, a fehéren fodrozódó jég egyszeriben félelmetes díszletté változott.”* (A kurbli korcsolya)

Akár a jégen száguldó gyereklány, végigfut képekbe zárt eddigi életén, magukkal ragadják az emlékek, események, emberek. Nézi a fényképeit: a zárkózott, jól nevelt kislány, a rajongó tizenéves, aki először találkozott a szerelemmel egy német fiú

személyében, majd „*Néhány évre rá leérettségizett, nagykorú lett, diplomát kapott, férjhez ment, elvált, teltek az évek. Szaporodtak az osztálytalálkozók [...]*” (Mandula és tornádó).

Közben megváltozott körülötte a világ, mások lettek az utcanevek, és a terek is átalakultak, ő pedig éli az értelmiségi nők életét, művészettel megspékelve, hiszen ír és fordít. Barátjával: Erickel, a fiatal festőművésszel sokat utaznak, múzeumokat, képtárakat látogatnak, s közben a fiú szinte folyamatosan fényképez, leginkább Évát. Szívesen ücsörögnek kis kávézóknak, bárókban. Kedvenc helyük Párizs, melynek már minden zugát ismerik, és otthonosan mozognak a városban. Éva nem szereti a nyüzsgő hoteleket, inkább lakást bérel. Mindenhol és mindenben észreveszi a különöst, a szépet, az alkotó ember szemével nézi a világot. Furcsa formájú fatörzsek vagy kavicsok, romok, növények és útszéli Krisztus-keresztek ragadják meg a képzeletét. Egyedül is szeret utazgatni, barangolni és kávéházakban, apró bárókban írni.

A név maga is szimbolikus: nem tudjuk, az örök nőnek van-e köze az írónőhöz vagy fiktív alak, de ez nem is fontos. Ami lényeges, hogy Éva lelki fejlődését követhetjük, amíg kislányból középkorú nővé érkezik. Tudásban és tapasztalatban gyarapodik, de végig megmarad ártatlan gyermeki naivitása, rácsodálkozása a szépre, természet és művészet iránti szeretete. Az utcán járva bármilyen apróság, egy tárgy, egy ablak vagy romos ház megmozgatja képzeletét, vagy emléket juttat eszébe. Egy málladozó falnál álló fenyőfa váza régi karácsonyokat idéz fel: ízeiket, hangulatokat, meséket, ruhákat. „*Gondolataiból az egykor szabadkőműves páholyának otthont adó épület ma szürke, málló falának döntött facsontváz látványa zökkengette ki. Karácsonyfa volt télen, és most, a júliusi forróságban azt várta, hogy egy irgalmas kéz bevágja a kukásautóba. [...]* Éva látta rezgő zöld ágain a himbálózó szaloncukrokat, színes gömböket, a mellette játszó gyerekeket, a konyhából beszálló halászlé és rántott hús illatát.” (Karácsonyfa és görögdinnye)

Fél Európát bekalandozza egyedül vagy társával, Erickel. Szívesen bolyong múzeumok sejtelmes termeiben, vagy éppen mo-

dern művészek alkotásait próbálja megfejteni. Mindenre nyitott és kíváncsi, semmiről nem mond negatív kritikát. Végig nyugodt és megértő, a néha türelmetlen fiatal társával is. Szereti a tengert, a hullámokat; saját élete is olyan, mintha hullámok dobálnák ide-oda, és ő csak hagyná. Az utazásban, a szépség keresésében leli örömét, és találja meg élete értelmét. Egy lepusztult hotel ablakának kovácsoltvas korlátjában is felfedezi a maradandót, a régi pompát (*Barcelonai galamb*).

Éva összetett és kissé ellentmondásos egyéniség, egyfelől törődik az egészségével, minden nap fut, elmegy mellvizsgálatra, de közben gyakran foglalkozik a halál gondolatával. Feltűnő a beletörődés, a kilátástalanság érzete, a női kiszolgáltatottság, ami ellen Éva nem küzd és nem tiltakozik, mintha a saját élete már mindegy volna, de néha gyerekes vágy ébred benne az élet apró örömei után. A számára eddig ismeretlen abszintot Párizsban mindenképpen meg akarja kóstolni: „Az abszint nem hagyta nyugodni, olvasott ezt-azt [...]. Az éttermes férfi-Ariadné elvezette a megfelelő boltba. Rikító színű, áttűnő Van Gogh-önarckép a kartondobozon, benne az abszint 55 fokos. A doboz oldalán szárnyas kapoccsal rögzített abszintkanál. Abszint, kanál, kockacukor, jeges vízben feloldandó kockacukor. A kanál keresztmintázatú rései, ez a semmi, ami átereszt és nem tart meg semmit, ez ő” (*Semmi sincs. Rombolt változat*)

Az író nő időnként elkalandozik más témák felé (*Margit hétvégéje, A mentőcsónak*), majd ismét visszatér Évához. A novel-lák néha csak egy-egy érzést, hangulatot, látványt közvetítenek (*Szigetkör orgonavirágzáskor, Halászház az óceánparton*). Párizs mellett Bécs Éva kedvenc városa, lelki otthona, ahová újra és újra visszatér – nem tudja, miért vonzza ez a hely annyira. Nagypapa jut eszébe, aki itt járt még a Monarchia idején az Állatorvosi Akadémiára, és magával hozta a kedélyes „kisztihand” köszöntést. Bécs és Párizs mellett megjelenik Kréta, Barcelona, a Balaton és Budapest egyes részei, kedvenc futóhelye a Margit-sziget, vagy az ókort idéző Aquincum.

Éva emlékei és gondolatai többnyire konkrét eseményekhez, személyekhez, tárgyakhoz, tájakhoz kapcsolódnak, de eljut egé-

szen az abszurd vízióig is, példa erre a *Légszomj*, melyben a depressziós másodpilóta a hegyoldalnak vezette a repülőt, mert úgy érezte, ki kell törnie a fojtogató kis fülkéből, a mindennapok egyformaságából.

Egy futó szerelem rövid történetét jeleníti meg a *Dobból ettem, és cimbalomból ittam* című írásban, melynek már a címe is jelzi képtelenségét, és amely nyomasztó emlékként nehezedett rá. Boldogságról, örömteli eseményekről nem olvashatunk, mert bármilyen szépen is indul valami, többnyire szomorú a végkifejlet. A gyerekkori önfeledt korcsolyázás a Balatonon lékre fut, a szerelem a francia férfi számára csak kaland volt, az Erickel folytatott kapcsolat is felemásnak tűnik.

Róhrig Eszter egyes szám harmadik személyben mesél; a novellák általában 3–5 oldal terjedelműek, tulajdonképpen rövid történeteknek mondhatnák őket, a német Kurzgeschichte mintájára. Érzékeny a szépre, novelláiban élvezhetjük vizuális táj- és milióábrázolását, empátikus lélekábrázolását, tömör és árnyalt kifejezőmódját, magával ragadó elbeszélő stílusát, melyben a ténytyszerű leírásokat Éva emlékei, reflexiói szakítják meg, s ezek néhol szürreálisak: *„Szerelme ismerhette az árnyékok és fények tűnékeny egyensúlyának titkát, mert megállította őt egy néptelen, kopott, piszkos utcában, és kérte, menjen végig a fénycsíkon. Nem akart hinni a szemének, az árnyéka előtte járt... úgy érezte, egy kis időre talán maga elé engedte, nem jár sarkában az elmúlás.”* (Nemausus) Az író nő egyetlen gyümölcs említésével élénk varázsol egy letűnt korszakot, amikor a banán az elérhetetlen jólét szimbólumaként jelenik meg: *„Első karácsonyi emléke gyomortáji remegést idézett elő benne. Az egyik rokon banánt töm a szájába, s ez volt a család legnagyobb ajándéka.”* (Karácsonyfa és görögdinnye) Máskor az öltözékén keresztül mutat be egy karaktert: *„A szürke öltönyös nyugodt hangon beszélt, látszott rajta, hogy még időben megcsinálta a szerencsését, elégedett az életével, és nem kell ahhoz nyakkendő hordania, hogy bécsi polgárnak érezhesse magát.”* (Küss die Hand)

A mindössze százhusz oldalas kötet írásai közül néhány külön is megjelent, de egybefűzve alkotnak kerek egészet. Az író nő *Vénusz*

című korábbi verse és a *Corpus* záró fotó, Kohán Ferenc alkotása adja a huszonzét apró novella keretét, melyeket Éva központi figuraként fog össze. A vers és a fotó különböző művészi eszközökkel, drámai erővel jeleníti meg a nő, a nőiség, a lemeztelenített szépség és kiszolgáltatottság képét. A kötet fő motívuma a víz. A cím – *Vízhomok* – szimbolikus értelmet hordoz: a víz, a tenger, a természetnek ez a csodás, végtelen eleme szinte mindenütt jelen van valamilyen formában. Évát vonzza a víz, elbűvöli az őserő, az állandóságban a hullámok változatos fodrozódása. A homokszemeket ellepik a hullámok, játszanak velük, akár az emberekkel az élet. Éva az *Ívek*ben befekszik a parti homokba, és hagyja, hogy a tenger simogassa a testét, mintha bele akarna olvadni a természetbe. A kötet borítóképe is – mely szintén Kohán Ferenc alkotása – a tengert ábrázolja.

Egy nő/a nő sokszínűsége bontakozik ki a lapokról, időben és emlékekben csapongó formában, pillanatfelvételekben, melyek érintik a női lét, szerelem, család, válás, csalódás kérdéseit. Éva középkorú nő, megállapodottnak mondhatnánk. Van munkája, amit szeret, kialakította saját életét, de mintha hiányozna belőle valami: folyton elvágynak, helyét keresi a világban. Az író-nő bebarangoltatja vele kedvenc városait, és ezzel párhuzamosan lelkének rejtett zugait. Az utazás csak ürügy, inkább háttér a lélekábrázoláshoz. Kedvese, Eric szinte állandó kísérője, társa és természetében ellentéte Évának, aki nyugodtan szemlélődik, míg Eric többnyire ellentmond neki, és türelmetlen vele. Az életigenlés mellett megjelenik az öregedés és a halál fenyegetése, a küzdelem az idővel. Ennek tudata különös feszültséget ad a szövegeknek. A kötet alaphangulata melankolikus, de nem teszi szomorúvá az olvasót, inkább elgondolkoztatja az élet útvesztőiről, a művészet lélekformáló hatásáról és arról, hogy mennyi szépség van a világban, amit megcsodálhatunk, de sajnós az időnk véges.

Róhrig Eszter „egy tiszta nőt” mutat be Éva alakjában, akit az olvasó kezdettől fogva megkedvel, s a végén úgy köszön el tőle, mintha régi jó ismerőse lenne.

Alföldy Jenő

A szerepjáték alanya és tárgya

Bék Timur, az elsőkönyves költő bemutatkozó kötetének címe: *Aszterión*. A szerző pályakezdő korszaka ezzel lezárult, és kaput nyitott jövőjének: kész költő, érett mester-ségbeli tudással, jól kamatoztatott irodalmi és mitológiai műveltséggel, biztató filozófiai vértezettel.

Szemléltető példa ez a kötet arra, hogy az eredetiség nem azonos a még sosem volt, előzmények nélküli milyenséggel. Gyanús a minden előzménytől elzárt, minden mástól eltérő jelleg. Az igazi eredetiséghez régi elődök és mai pályatársak vívmányaira is szükség van. Jó, hogy léteznek ama sokat emlegetett Tudás Fájáról csent gyümölcsök. Kell az ősfá tervezete, törzse, ágazata, lombja, a levelek tenyérvonalai is, kellene a fán tenyésző lepkék, hernyók és a darazsak, a rájuk vadászó énekesmadarak és más gyümölcstolvajok, kellene a lombok résein át látható csillagok, szupergalaxisok, fekete lyukak, „gázóriások, holdak, üstökösök”, ugyanúgy a parányok, a neutronok és neutrínók. Kellene Augustus főépítésének, Vitruviusnak alapvető templomépítési szabályai, akárcsak az ókori Keletről származó, Európát, majd Amerikát is alakító, az alkímiát, a felvilágosodást s a hagyománytiszteelő modernséget egyaránt felkaroló szabadkőművesség jelképei, a körző, a vinkli, a kőműves kötény. Az indián sámándal és Kassák mesteremberei és számozott versei. A mindenség részeinek és egészeinek értelmes és újszerű kombinációiból *ered* az *eredetiség*, ahogy nyelvünk is sugallja.

Bék Timur képei gyakran fölfedezés értékűek, ha nem is tudós találmányok: a gondolkodás történetéből és a lélek mélyéből merített költői lelemények. A kötet végén olvasható *Függelékben* a szerző felsorolja, kiket idéz kötetében, akár burkoltan, akár egy-egy versének kiragadott fordulatával, jelzős szerkezeteivel. Adytól, Arany Jánostól a kozmológus Stephen Hawkinson, Nietzsche és Fernando Pessoa át Villonig, Rimbaud-ig, Weöres Sándorig terjed a harminchárom nevet tartalmazó skála. Nemcsak költők, hanem filozófusok, filmesek, a fiatalok világképét életérzésükben befolyásoló pop- és rocksztárok is. Bevallom, az utóbbiakat hiányosan ismerem, megrekedtem valahol Little Richard és az őt a *Ki mit tud?*-ban remekül utánzó, tizenhat éves Kovács Kati között... Régen volt, de lám, a jó minőség az emlékezetben hosszú életű. Ki tudom viszont kerekíteni a felsorolást a könyvben ugyancsak említett költő, Walt Whitman nevével – apróság, de még szükség lehet rá.

Bék Timur arra született, hogy költő legyen. Az elmúlt három évtizedben emlékezetem szerint Csontos Jánosban és Rózsássy Barbarában láttam ilyen jó formaérzékű elsőkönyvest. Ők is olyan fiatalon, oly biztos hallással és kombinációs készséggel írták meg a maguk szonettkoszorúit, mint Bék Timur. Az ő céhmesteri ciklusának sajátosságaira muszáj kitérnem, mert nem akármilyen fogásokkal toldja meg ezt a különösen nehéz műformát. Nem szólhatok bővebben sajátos szóalkotásairól, metaforáiról, noha ezek leleményei is említést érdemelnek. De még fontosabb, hogy az első igazi szonettkoszorú, József Attila *A kozmosz éneke* megújított koncepciójával áll elénk: tizennégy egymáshoz kapcsolódó és egy összefoglaló tizenötödik szonettben kifejezni a mai költő énjének lényegét a határtalan univerzumban. Bék nyílt sissakkal vállalja elődjét, és filozófiai-kozmológiai értelemben meg is toldja világképét: azzal a buddhai létfilozófiával él, amely a tizenkilenc éves József Attilának még nemigen jutott eszébe (erre csak évekkel később, Hatvani Bertalan hatására volt hajlandósága). Ez a részlet a tanítómesterére, Buddha Sziddhártára is vall: „Egészben maradni, élni túl nehéz. / Könnyen múlok, aggodal-

matlanul. / Lótuszban ülök. Mint sűrű, sárga méz, / feltör a fény repedt bőröm alól.” A szonettkoszorú azonban nem ilyen nirvánai happy end-hangulatban végződik: „*Még rendszerűnek látszik az egész. / (...) de Isten nem hall, nincs, vagy félrenéz. / Én milliárd apró darabra török, / egyben maradni, élni túl nehéz*” – zárul a tizenötödik, a mesterszonett. A jambust nem méri grammra, sorait hol anapesztikusra, hol trochaikusra váltja, de ezzel mit sem ront a szabályosságon; talán még zavarna is a rigorózusabban betartott forma.

A kompozíció egyik bravúrja a tizennégyes számmal folytatott játék. A tizennégy plusz egy versből álló szonettkoszorú címében megnevezett *Aszterión* ugyanis Bék Timur lélektani alteregója, a költő az ő nevében beszél egyes szám első személyben. Aszterión a görög mitológiában a labirintusba zárt bikafejű emberi szörny, a szűz lányokat és fiúkat felfaló Minótaurosز megszépített, emberszerűbb módosulata. Az eltérés az eredetitől meglehetősen: Aszterión a Bika csillagképben elképzelt ideája a Minótaurosznak. Bék Timur kedvenc külföldi mestere, Jorge Luis Borges írta át a Thészeusz-mondakörbe tartozó mítoszt. A sok változatban élő görög rege a vad, vérengző, bestiális lelki alkat megtestesülését ragadja meg a bikaemberben, amely fölött Thészeusz és Ariadné szerelme és eszessége győz a labirintus elveszejtő káosza és a szörnyeteg nyers ereje ellenében. Borgest arra indította ez a történet, hogy (a viszonylagosság értelmében) megmutassa a bikaember lelkének elgondolkoztató „égi” változatát, a méltatlan sorsán tűnődőt, azt, akinek az ösztönök hatalmát jelképező *Bika* csillagkép elnevezését köszönhetjük. A bűn eredetét a szülők – Minosz király és Pasziphaé – tetteiben és döntéseiben, az anya szodómiájában, az apa kapzsiságában és a szörnyszülött utód rabságba taszításában láttatja az argentin író. Ennek megfelelően Borges az égi szférákban humanista módon igazságot szolgáltat a szerencsétlen ivadéknak. A mesében – s most következik Bék Timur *trouvaille*-a – tizennégy ajtó csábítja a Minótauroszt, hogy elviselhetetlen börtönéből kitörjön, de ez bentről kifelé ugyanolyan megoldhatatlannak látszó feladat,

mint kintről befelé haladva: mint Thészeusznak megtalálnia és legyőznie a homofágoszt. Az *Entrópia* című, filozófiai töltésű szonettkoszorú 14+1 szonettje a magyar költő és az őt lelki értelemben rabságban tartó külső valóság konfliktusát bontja ki. Dűlőre nem jutott, de bizonyossággá vált számára, hogy – minden iróniája, sőt játékossága és humora ellenére – született kételkedőként, önironikus alkatként is heroikus feladatok várnak rá a költészetben, amelynek „labirintusa” mélyén megfejtendő titkok rejlenek az ember állati és héroszi kettősségéről. A legfontosabb teendő: kiharcolni a szabadságot, a legnagyobb értékek egyikét. Azt, amitől a kárhozatra ítélt szörnyszülöttet megfosztották. A *Függelék*ben felsorolt értékteremtő személyek Bék Timurral közös tulajdonsága éppen a *szabadság*, s ami a versformát (is) illeti, a *rend* imádata. Szabadság és rend a szó József Attila-i értelmében; és szabadulás a szó Weöres Sándor-i értelmében, önnön személyünk nyűgeitől, a „nagyság” sziszüfoszi kényszercselekvéssel sújtó lelki koloncától, és persze – jó, hogy az ifjú költő így látja – mindenféle előítélettől, a társadalmi élet csapdáitól és a közepszerúségtől. E kötetet olvasva abban bizonyosak lehetünk, hogy az utóbbi nem fenyegeti. Újító kedvéről így ír az *Entrópia* XI. szonettjében: „*A régi nyelvnek nincs erélye itt, / önmagunkban elszavalni az elme / kimondhatatlan költeményeit.*” Ebben akkor is figyelemre méltó költői program rejlik, ha a kételyé a végszó: „*Az új nyelven szól minden szívverés, / de Isten nem hall – nincs, vagy félrenéz.*” Ez viszont azt is kifejezi, hogy az igazát kereső poéta új nyelv, új stílus teremtésére hivatott az egymástól elszakadt ösztönök és az elme egyesülésének érdekében.

Kántás Balázs

A számvetés poézise

Soha véget nem érő szeretkezés

E s s z é

Böszörményi Zoltán *Soha véget nem érő szeretkezés* című verseskötete voltaképpen nem más, mint az érett költő számvetése saját életével és az emberi létezéssel általában, illetve eddigi, leginkább a későmodernség poétikáját követő, filozófiai-humanista költészetének szintézise. A kötet cím ugyan elsőre szerelmes-erotikus tematikát sejtet, mely valóban egyik vonulata a kötetnek, ám e meditatív-intellektuális-filozofikus versgyűjtemény mindezen jóval túlmutat.

Erről a költő maga is szól egy interjújában, amikor a kérdező Varga Melinda azt firtatja: „Megtaláljuk-e a teljességet a szerelemben, és ezek a versek a szerelem teljessége felől értelmezhetőek-e az olvasó számára?”:

„A »teljesség« szó jelentése: hiánytalan, egész állapota vagy tulajdonsága valaminek, bibliai értelemben pedig valami ürességet megtölteni, a hiányt feltölteni, kiegészíteni, illetve átvitt értelemben kívánságot teljesíteni, imát meghallgatni, munkát teljesíteni; időbeli értelemben: egy bizonyos idő eljövetele. Tehát a fenti értelmezésben fel lehet tölteni szerelemmel, mert a szerelem kiteljesít, ki lehet tölteni vele az érzelmi űrt. Inkább a szerelem magasztosságáról és teremtő erejéről képzelődnek. Mindenkinek szüksége van szárnyalásra, belső tűzre, katapultáló erőre. Ezt a csodát varázsolja elő bennünk a szerelem.”¹

¹ Varga Melinda: *A soha véget nem érő szeretkezés* könyve, Origo.hu, 2019. 02. 18. – <https://www.origo.hu/kultura/20190217-boroszormenyi-zoltan-interju-a-soha-veget-nem-ero-szeretkezés-könyve.html>

A szellem és szerelem kötetbéli szintézisét Juhász Kristóf ragadja meg a legpontosabban kritikájában:

„Böszörményi Zoltán költészetében kéz a kézben jár az intellektus és a szenvedély. Már az első kötetek, az Örvényszárnyon, a Címjavaslatok, vagy a Faludy György-mottóval nyitó Aranyvillamos verseiben körvonalazódik az a poézis-arculat, amely később, kötetről-kötetre egyre hangsúlyosabbá, erőteljesebbé válik.

A filosz legkomorabb töprengései közepette sem feledkezik meg szófiáról. Poeta doctus és poeta natus felhőtlen csapatmunkában kapkodja ki egymás kezéből a tollat. A megismerés vágya, a kíváncsiság a kötet világában ugyanolyan elemi, mint az a vágy, amelyre a legtöbben a könyv címét olvasva gondolnak: »A nyelv megízlel mindent, / mi a közelébe kerül. / Feldühödsz, / ha a szónak semmi tétje« – A szó című vers kezdő sorait idézem. (...) Igen, fel szoktunk dühödni, akárcsak a költő, mert ha már megtapasztaltuk a nyelv és a gondolatiság tágas lehetőségeit, ódzkodunk a kisszerű, üres fecsegéstől.”²

A szerző négy ciklusra osztotta művét, melyből az első, a *Simogató* valóban szerelmes-erotikus líra – a költői beszélő a szerelemben, a szeretett nőben, két ember testi-lelki egyesülésében, a meghittségben és az intimitásban keresi a megnyugvást, a boldogságot. Érdeemes kiemelni és teljes terjedelmében idézni a ciklus egyik meghatározó versét:

Novemberi elégia

*Az élet kies halmai fölött
madár száll,*

² Juhász Kristóf: *A szépség fáradhatatlan munkál Érosz udvarában*, Irodalmi Jelen, 2019. április 8. <https://irodalmijelen.hu/2019-apr-08-1435/szepseg-faradhatatlan-munkal-erosz-udvaraban>

*ez a szárnyalás
maga a szabadság, mondanád,
bejárod a dombokat,
hogy üres völgyekbe érhesz,
a történesek törmelékei felett
csak a gondolat éhes
verebei suhannak át,
tüzesen fellobog a láthatár.*

*Mi céltől célíg vezet,
s benned utakat, hidakat emel,
utánzata a kinti létnek;
a nyugös természeté e mell.
Belőle táplálkozol, tejét kortyolod,
szavaidat ebbe mártod.
Sebeid kötszerére csepegteted
fűszeres álmod,
a bizakodás könnyű deszkáiból ácsolsz
magad fölé eget.*

*Nyarak ékes kalásza hullat magot,
vidámsága őszbe borul.
A magány száraz gallyait égetik a kertben,
arcodra savas pernyéje hull.
Mint árva, ha éhes, és kenyérért kebelre szorul,
még imádsz-e úgy?*

Az elégia Böszörményi Zoltán költészetének egyik jellemző műfaja. E versben és a ciklus más költeményeiben is (például a *Magamban felnevellek*, a *Simogató* vagy éppenséggel a *Szerellem Velencében* című szövegekben) nem a friss benyomásokból közvetlenül fakadó érzelmek, hanem az emlékezés pillanatai, a lelki szemlélődés dominálnak. A szerelem elsőprő szenvedélye és a meditatív-kontemplatív hangnem e versekben egyszerre van jelen, s épp ezért kiérezhető a sorokból: itt már nem egy fiatal-

ember lángoló szerelméről, hanem sokkal inkább egy érett, megfontolt, révbé ért, múltjára visszatekinteni és azzal számot vetni tudó és akaró lírai szubjektum versbeszédéről van szó.

Kovács Újszászy Péter is szenvedély és gondolatiság kettősségét emeli ki értő kritikájában, amikor azt írja: „*A kötet egészén át és átvillan az egymásba fonódás álmokképe is. A testek érintkezése gondolati folyamatot indít el. Az ölelés, a csók pillanata szerelmi beteljesedés reményét kelti az olvasóban is.*” S mintegy összegzőképp megállapítja: „*Böszörményi Zoltán szerelmi költészete első-sorban gondolati síkra vetítve éli meg a beteljesülést. A Thomas Mannra utaló Szerelem Velencében című verse is jó példa erre. Mosolyból, fűszárból, a tenger hullámaiból néz vissza a költőre a szeretett személy...*”³

A költőt körülvevő világban a mindennél jobban szeretett nő, a társ testi-lelki valója az egyetlen biztos pont, ahová mindig visszaza tud térni. E szerelmi ciklus verseiben tehát a lírai szubjektum elsődlegesen a szerelemben és a családban, a privát szférában és annak intimitásában keresi a megnyugvás lehetőségét.

A kötet második ciklusát – mely *A költő trófeái* címet viseli – nyugodtan nevezhetnénk metapoétikus lírának, hiszen nem másról szól az itt felvonuló versek többsége, mint magáról a versről, az írásról, a költői alkotásról. Nem véletlenül ebbe a ciklusba került a kötet címadó verse is, amely szintén kínálja magát, hogy teljes terjedelmében idézzük:

Soha véget nem érő szeretkezés

*undorodom a megbízhatatlan korrupciótól
mely megrészegít öl butít és nyomorba dönt
a korrupció legyen bátor szellemes
legyen nemes gondolatébresztő
legyen képzelőereje
legyen olyan mint a tűzvész*

³ Kovács Újszászy Péter: *Tenger a küszöb alatt*.

*pusztítson el mindent
hogy a mindent újra lehessen építeni
legyen megismételhető
a pozitív erők koncentrációja
ellene semmit se tehess
(az igazság úgyis értelmi nem érzelmi cselekedet)
a korrupció legyen indulatos lelkes urbánus
virágoztassa fel a köztársaságot
mellőzzön érvet közömbösséget ábrándot
legyen káprázatos csillogó mindent magával ragadó
mint egy megáradt dél-amerikai folyó
aforisztikus leleplező de indiszkrét
Delila ne törje meg soha Sámson erejét
Cicerót büntetlenül szabadjon olvasni
legyen végtelen gyönyör
soha véget nem érő szeretkezés
legyen Érosz
a látványosság kirakata
kegyetlen vágy a töprengés küszöbén
termékeny sivatag ragadozó növény
forró valóság a zsarnokság ellentéte
totális történelmi tévedés
emlékeztessen Tacitusra Rómára Jeruzsálemre
Arisztotelészre a mindenkori történelemre
szeresse Machiavellit az izgalmas perverzítást
imádjá Kantot logikája ne satnyuljon el soha
a korrupció legyen szentimentális megnyerő
pártütők között a legvulgárisabb pártütő
a vadak vadja
közönyt üldöző
a biztos pont mely kifordítja sarkából a világot
(mert ki szereti a bizonytalanságot)*

A költői beszélő itt leginkább nem fizikai, hanem intellektuális értelemben vett soha véget nem érő szeretkezésre gondol. Érosz

invokációján keresztül költői hitvallást fogalmaz meg, melynek értelmében a versírás és versolvasás szabad szellemi tevékenység, a költőnek pedig kötelessége a szellem szabadsága nevében alkotnia és állást foglalnia. A vers kulcsszava, a korrupció is egyfajta szellemi megvesztegetést implikál, a csontként odavetett áru, az olcsó intellektuális maszlag képzetét hívja elő az olvasóban, amelybe lépten-nyomon belebotlik a huszonegyedik századi ember, akit esztétikai-kulturális élménynek álcázott hitvány, vásárlásra csábító megvesztegetési kísérletekkel bombáznak. Böszörményi Zoltán költészetére jellemző módon ellenpontként itt is megidéztek az antik, a klasszikus és a reneszánsz műveltség; a lírai szubjektum Ciceróra, Tacitusra, Macchiavellire és Kantra emlékezik, jelezve, hogy az emberi kultúra egy és egyetemes az ókortól egészen napjainkig. A metapoétikus versekben a költő egyúttal nyelvfilozófiai mélységekbe is merül – elég például a mottóként Wittgensteint idéző *A betűvonat ablakán* című költeményt említenünk, mint arra Kopriva Nikolett is felhívja a figyelmet Böszörményi Zoltán kötetének filozófiai vonatkozásait elemző kisesszéjében:

„A 20. század egyik legmeghatározóbb filozófusa, az időnként Böszörményi kötetében idézett Wittgenstein is megkérdőjelezi a szavak jelentését, ami szerinte nem más, mint emberi kreálmány, alkotás: önmagukban a szavak semmit sem jelentenek, csak betűk egymás mellett. A jelentést az ember adja meg azáltal, hogy használja őket.”⁴

A szerzőre oly jellemző módon a ciklus verseiben is megjelenik a kanti, hegeli, heideggeri világ-, idő- és történelemfelfogás, illetve ezzel igen szoros összefüggésben a költészet társadalmi szerepvállalásának igénye (lásd például *A vers nem lett osztályharcos* című programadó hosszúverset).

⁴ Kopriva Nikolett: *Költészet az egész világ. Filozófiai kisesszé Böszörményi Zoltán Soha véget nem érő szeretkezés című kötetéről*, Irodalmi Jelen Online, 2019. március 27. <https://irodalmijelen.hu/2019-mar-27-1200/kolteszet-egesz-vilag>

Kopriva Nikolett így folytatja *A betűvonalat ablakán* elemzését:

„A szerző a versben azt az egyetlen, magányos pillanatot ragadja meg, amikor a betűk pőrén mondatokká állnak össze. Vonathoz hasonlítja a betűk sorát, amely arra vár, hogy fellobbanjon a szikra, hogy elinduljon, hogy jelentést kapjon: »kifutna a vonat / a véges végtelenbe, / hogy jelentését megkeresse.« Utolsó sorában a lírai én kinéz a betűvonalat ablakán, és mintegy provokál, hogy továbbgondoljuk, s lássuk a szemünk előtt, ahogy a jelentés szemléletébe kezd. A szó című versben Böszörményi azt a pillanatot is megragadja, amikor felelőtlenül adunk életet a szavaknak, ezzel együtt a jelentéseknek, mindenféle tét nélkül, aztán pedig kapkodunk, hogy visszavegyük őket. A kép aprólékosan ragadja meg azt, amit valójában már mindenki megtapasztalt, csak épp nem biztos, hogy megfogalmazódott benne.”⁵

A nyelvről, a nyelv művészi használatáról, a műalkotások képzéséről és mindezekén túl persze azok lehetséges társadalomformáló szerepéről elmélkedő, metapoétikus költemények gyűjteményét követi a *Nem ugatnak a napkutyák* című harmadik szakasz, mely tematikailag is szerves folytatása a korábbi ciklusnak. A szerelem és a magánélet terrénumáról a költő tehát fokozatosan átvezetett a nyelv- és művészetfilozófia vizeire, ezt pedig a harmadik szakaszban ugyancsak meditatív-filozofikus versek gyűjteménye követi, ám ezek elsősorban magával az emberi létezéssel, illetve a történelemmel (főként a huszadik század viharos magyar, európai és világtörténelmével) igyekeznek számot vetni. A ciklus legjelentősebb darabja a *Nikola Tesla fehér galambja* című elégikus hosszúvers – idézzük itt ezt is teljes terjedelmében:

⁵ Kopriva Nikolett, i. m.

Nikola Tesla fehér galambja

*Bizalmába fogadott az Isten. Galamb formát öltött.
Az elmúlt hetekben délelőttönként velem volt a Central parkban.
A fehér galambot kenyérmorzsával tápláltam,
mintha a lelkemet etetném jóízű illúziókkal.
Ő már tudta, hogy doktor Wembley ma eljön hozzám
reggel tíz körül a New Yorker Szállodába,
a 3327-es szobába.*

*Pápaszemet visel, s mielőtt fölém hajolna, orrán megigazítja,
jobban akarja látni a halált.*

*Én csak fekszem kiterítve a kétes tisztaságú lepedő
takarta ágyon, s hagyom, hogy halottkémkedjen
ez az ismeretlen, de mindenképpen joviális úriember.*

*Aszott testem nem nyújthat neki kellemes látványt,
de hát nem tart oly soká megállapítani a halál beálltát.*

*Csak hümmög felettem, mint a Legfelsőbb Bíróság
egyik tagja teszi majd, amikor Marconit tizenhét esetben*

elmarasztalja.

A szomszéd szobában szól a rádió...

*Még broadcastingnak hívták, s nagyon sok pénzbe került,
Mikor az első szpiker izgatottan a mikrofonhoz ült,
Érces hangja felszárnyalt és messzire repült,
És egy hallgatóban megszólalt: – A próba sikerült!*

*Milyen különös erővel szüremkedik át a hang a falakon!
Még ott a tekintetem a néhány napja eltűnt fehér galambon.
Zajos váróterem a világ. Mindenki siet, kapkod és kiabál,
különös megnyilvánulása ez az anyagból szerkesztett értelemnek.
A Niagara párái alatt szivárvány feszíti mellét a nyugodt égre.
Hangszál.*

*Doktor Wembley még mindig itt áll mellettem. Lenézek rá.
Nem oly fölényes tekintettel,
mint ahogyan Edisonra,
amikor lekezelően és elutasítóan beszélt a váltóáramról,*

*pedig a fémkeblű dinamókat szopják
a sivalkodó transzformátorok.*

Leng az idő fehér vászna felettem, s a szomszéd szobában
továbbra is kitartóan szól a rádió...

S néha zavar minket, s néha gépek zavarják,
Már zsebre vágjuk, s ha rosszul figyelsz, ő is zsebre vág.

Szép időben minden műsor tisztán fogható,
És a programban a régi dal is újra hallható:...

*Ha nem lenne ez a lengő hang,
megmerevedne az univerzum körülöttem,*

így csak magam vagyok szikla-merev.

Doktor Wembley indulásra készen áll.

*A szoba sarkából még visszapillant,
ajka szavakat morzsol:*

genius is one percent inspiration
and ninety-nine percent perspiration,

s búcsú helyett megcsóválja a fejét.

Rosszallóan nézek le rá, csak ne őt idézte volna,

de már be is csukódik mögötte az ajtó,

s a vékony falakon áthallik,

a szomszéd szobában továbbra is szól a rádió.

*Még ott a tekintetem a néhány napja eltűnt fehér galambon.*⁶

Nikola Tesla, a szerb–amerikai fizikus és feltaláló (1856–1943), a késő tizenkilencedik és a korai huszadik század e meghatározó és titokzatos zsenije Böszörményi Zoltán számára kiváló alteregó és szócső, hogy a történeti múltat és az emberi kultúra haladását (vagy éppen bizonyos értelemben vett hanyatlását?) értékelje. Ahogy már korábban is láttuk, a költő szívesen bújik nagy gondolkodók, a történelmet és az emberi kultúrát alakító személyiségek bőrébe, szívesen állít nekik – nagyon is élő – lírai emlékművet, és sajátos maszkos-

⁶ A versben az idézeteket jelölő, eredetileg kurzivált sorokat itt álló betűtípussal szedtük. (A szerk.)

emlékműképző költészetében kiemelten kedveli a jelentős eredményt felmutató természettudósokat. Elég, ha eszünkbe idézzük, hogy két kötetnyi Böszörményi-vers és számos más kötetbe ágyazott ciklus szól Ettore Majorana, a fiatalon, rejtélyes körülmények között eltűnt olasz elméleti fizikus hangján. Majorana a lírai fikció szerint azért tűnik el önként a világ szeme elől és vonul egy kolostor magányába, mert tudományos eredményei az eltűnése idején még nem létező nukleáris fegyver kidolgozásának előszobáját képezik, ő pedig úgy érzi, azzal lehet leginkább az emberiség szolgálatára, ha e tömegpusztító technológia létrehozásában nem vesz részt tevőlegesen. A Tesla-alteregő itt Majoranához hasonlóan aggódik és kételkedik, miközben Marconit, a drót nélküli távíró feltalálóját – Tesla egyik riválisát –, valamint Thomas Alva Edisont, az emberi történelem egyik ugyancsak legjelentősebb feltalálóját idézi meg. Edison emlegetésében nem lehet nem észrevenni azt a „befelé kacsintó”, önreflektív gesztust, ami a költő életrajzának egyik legfontosabb fordulata is utal – noha egészen szubtilis, búvópatakszerű képzettársítással –, nevezetesen a romániai fényforrásgyárak ellátására épülő üzleti vállalkozásra. A nagy találmányok következményei (vagy a világtörténelem eseményei) ekképpen gyűrűznek tovább az egyéni sorsba, és mintegy pillangóhatásként száz évvel később megváltoztatják valakinek az életét.

Nem csupán lírába oltott természettudományi utalások hordozzák itt a költő társadalmi „fejlődéssel” kapcsolatos kétségeit, de találhatunk itt idézetet a magyar modernség legkiválóbb költője, József Attila *Munkások* című verséből is, amely ismét igazolja a két költészet rokon vonásait. A „*fémkeblű dinamókat szopják / a sivalkodó transzformátorok*” megdöbbenően éles képi ellentéttel jeleníti meg az elembertelenedő, „elanyátlanodó”, utópisztikus gépvilágot.

Böszörményi Zoltán költői beszélőjének szemében a rohamos technikai fejlődés nem csupán az előrelépés lehetőségét, de az emberiség önmegsemmisítésének veszélyét is magában rejti – ebben pedig, ha végigtekintünk a huszadik század világtörténelmén, és figyelembe vesszük azt a tényt, hogy szinte minden komolyabb

technológiai fejlesztés elsősorban haditechnikai célokat (tehát ne szépítsük: embertársaink kiirtását) szolgálja, úgy a lírai szubjektumnak kétségtelenül igaza van. Mindazonáltal a ciklus versei a borúlátás és az emberiség fejlődése kapcsán a költőt gyótró jogos és tapasztalatokon alapuló szkepszis mellett optimizmust is sugároznak; mindenek felett humanista, az embert az összes hibájával együtt mélységesen szerető életigenlést fogalmaznak meg, miként arról például a *Spinoza redux*, *A quadrabai sziklaugrók bátorsága* vagy a *Woodstock Boogie* című versek is tanúskodnak.

S hogy maga Böszörményi is mennyire fontosnak tartja becsempészni az iróniát a baljós hangnem ellenpontozására – megóvándó ezzel a versbéli beszélőt, hogy egyfajta prófétai szerepbe ragadjon –, arról így nyilatkozik a vele készült beszélgetésben:

„A világ lázad, mert véreben van a lázadás. Az emberi civilizáció minden rétegében erőteljesen átalakult. De valami évezredek óta nem változott: az ember agresszív törekvése arra, hogy uralkodjon felebarátja felett, hogy minél nagyobb darabot szakítson ki magának a közös javakból, hogy kitűnjön, tündököljön, kényeztesse és dicsérje magát. Az anyagi világ rákényszerítette az egyénre anyagi akarátát. Ez lehet hajtóerő, pozitív eredményekkel, ugyanakkor a világ dehumanizációjához, elidegenedéséhez is vezet. Az egyén kedvét veszti, hogy tovább harcoljon, mert hirtelen minden törekvésében meglátja a céltalanságot. Talajvesztett lesz, elidegenedett és kiábrándult. Nemcsak a világból, de önmagából is. Egy biztonsági szelepnek viszont léteznie kell, amely egyensúlyban tudja tartani az ember ideális elképzeléseit a valóság tényeivel. Új energiával tölti fel az elveszettnek hitt egyént, erőt ad neki, hogy újra kitalálja önmagát. Intimissimi című versemben, melynek címét egy női fehérneműt forgalmazó világhírű üzletlánctól »kölcsonöztem«, néhány groteszk magyar társadalmi jelenségre akartam felhívni az olvasó figyelmét. Meggyőződésem: az ironia eszköze akkor a leghatásosabb, ha a költő önmagát is az ironizáltak közé

sorolja. Szarkasztikus provokációnak szántam, mikor a társadalom képzetét a női fehéreneművel társítottam.”⁷

A lírai beszélő minden homlokráncoló kételkedése és jogos féltelme ellenére e költészet alapvetően mégiscsak arról tesz tanúbizonyságot, hogy hisz az ember intellektusában, erkölcsi érzékében, fejlődőképességében és létezésének értelmében. A negatív történelemértékelés fölé kerekedik a kultúra, a tudomány és a művészet fensőbbségébe vetett hit, a múlt tapasztalataiból eredő költői pesszimizmusba pedig jó adag, jövőre vonatkozó optimizmus is vegyül. Hiszen a költői lét Böszörményinél

„...morális alapállást jelent, elkötelezettséget a nemzet és az anyanyelv iránt, kognitív cselekedetet, világlátást és ontológiát, az önmarcangoló lírikusi szerep föl vállalását, hivatástudatot, magatartásformát. A mártír, a filozóf, a próféta, a vatesz nem meghaladott, avitt fogalmak, hanem a költői hivatás ősképei. Költőnek lenni nem más, mint a világ sorsáért felelősséget érezni, kinevetni, az elme kardélére hányni a visszatetszőt, a hamisat, a művit, a bűnt, a hazugságot, az erkölcstelenséget, az ösztön madártávlatából figyelni a világot”

– írja Juhász Kristóf már idézett kritikájában.⁸

Böszörményi Zoltán újra és újra visszatérő témája a vers (implicite a költészet) mibenléte, amely épp az örök emberi intellektus hordozója és záloga: nem több, nem kevesebb, mint a *gondolat* megnyilvánulása. Érdemes itt ismét Kopriva Nikolett elemzéséhez fordulni, aki a kötetnek *A vers* című szövegét alaposan szemügyre véve az alkotás mint a világ „letapogatásának” lehetséges eszközéről értekezik:

⁷ Varga Melinda: *A soha véget nem érő szeretkezés könyve*, Origó, 2019. 02. 18. <https://www.origo.hu/kultura/20190217-boroszormenyi-zoltan-interju-a-soha-veget-nem-ero-szeretkezés-könyve.html>

⁸ Juhász Kristóf, i. m.

„Feltehetjük a kérdést: tulajdonképpen mi a költészet tere és ideje? Böszörményi A vers című költeményben azt írja: a vers »az időben feldarabolt jelen«. Ugyanakkor sok más is elmond róla: »A vers a Tér, melyben az Idő az anyaggal kézen fogva jár. / A vers az ősanagy, a tanúság arra, hogy vagyunk (...) a vers: a szeretkezés, a lábunkra felhúzott zokni, a vers a hőésés... A vers a csend, az eldördülő ágyúban a golyó.« Tehát egészen konkrétan azt látjuk, hogy eszerint a vers magává a világgá, a póre valósággá alakul át, valami olyasmivé, ami mindig is volt, van és lesz. Kívül is, belül is, amiben mi gyökerezünk, amiben minden más gyökerezik. És ezért nem is kell szétnézni. A vers az, amivel bármit lehet csinálni: tapogatni, rugdosni, szagolni, nézni... Ott van minden tétova mozdulatban, ugyanakkor az univerzálisban is. Lehet, hogy ennek észrevételéhez egy másfajta látásmódot kell elsajátítani. Az is lehet, hogy csak néhány kóbor pillanatban döbbenünk rá a körülöttünk fortyogó világra, és ebben a világban önmagunkra.”⁹

Elhunyt író- és művésztársakról (Kertész Imre, Esterházy Péter, Csoóri Sándor, Bodor Pál, Kocsis Zoltán), valamint több vers erejéig (*A szó homlokára feszül, A körönd is a fénykép része, Soproni történet ezerkilencszázötvenhatból*) az 1956-os forradalom és szabadságharcról mint a huszadik századi magyar történelem fájdalmas fordulópontjáról megemlékező, múltba tekintő, historizáló hangvételű emlékműversek gyűjteménye a kötet utolsó tematikus egysége. Az *Idő-karmester* ciklusának költeményei (köztük a záróvers, a *Hullámok tükrében* című opus is) alapvetően az emberi lét szükségszerű végességéről és mulandóságáról elmélkedik, a költőre oly jellemző módon filozófiai mélységekbe merülve:

⁹ Kopriva Nikolett: *Költészet az egész világ. Filozófiai kisesszé Böszörményi Zoltán Soha véget nem érő szeretkezés című kötetéről*, Irodalmi Jelen, 2019. március 27. <https://irodalmijelen.hu/2019-mar-27-1200/kolteszet-eges-z-vilag>

Hullámok tükrében

*Lengened kell, akkor is,
ha már nem leng senki sem,
s hullámok tükrébe meredve,
újra s újra,
muzáj vallatóra fognod a végtelent.
De ha a meddő próbálkozások órája lejárt,
s a kérges gond fölé zömök felleg hajol,
látod-e, mit vontat:
gyermekkori emléket,
meg nem valósult tervet,
halakkal teli tengert,
halk reményt,
talán sápadt hiányérzetet,
áttetsző sejtelmeket?
Hányszor mondtad,
magadba botolva:
ha nem lehet,
hát nem lehet!
(Az elérhetetlen amúgy is naponta ingerel.)
És mégis,
többször tapasztaltad már,
küszöbötet átlépi a folytatás.
Hisz akkor is,
ha úgy véled, már nincs tovább,
tervezned kell az acélszürke mát.
Percet sem törődnöd azzal,
hogy az elmúlásnak is,
mint minden jónak,
egyszer el kell múlnia.*

Böszörményi Zoltán lírai beszélője itt az Ady Endre költészetéből eredeztethető mégis-morált vállalja fel, ám nem valamely konkrét társadalmi-politikai-gazdasági formációval, hanem az ember

biológiai természetéből fakadó, szükségszerű elmúlásával szemben. A perszifikált idő, az egész emberi létezését vezénylő *Időkarmester* szükségszerűen az elmúlásba vezényel mindenkit, aki él. Igen ironikus és éles költői megállapítás azonban, mely szerint még magának „*az elmúlásnak is, / mint minden jónak, / egyszer el kell múlnia*”. A csillogóan szellemes, már-már a buddhista filozófia mélyére ásó gondolatból arra következtethetünk, hogy az alkotó ember fennmaradó művein keresztül lényegében túléli önmaga elmúlását. A költő az irodalmi szöveg örökkévalóságán keresztül talán egyfajta fizikai-biológiai létezésén túli, intellektuális értelemben vett öröklétet nyer, függetlenül attól, hogy hisz-e a túlvilágban és a transzcendens élet lehetőségében vagy sem. Ez pedig máris több optimizmusra adhat okot, mint azt az egzisztenciálfilozófiai mélységekben örvénylő sorokat olvasva elsöre gondolhatnánk. A fizikai értelemben vett elmúlás ugyanis nem valamiféle büntetés – sugallják a Böszörményi-versek –, hanem az emberi létezés szerves, elengedhetetlen része, és talán éppen létezésünk általunk jól ismert és félt végessége az, amely értelmet ad neki.

Böszörményi Zoltán legutóbbi verseskötete filozófiai, irodalmi és természettudományos intertextuális utalásrendszerrel átszőtt, a végletekig őszinte, vallomásos-lírai mű, melyben az immár érett költő számot vet mindazzal, aki és ami volt, akivé és amivé lenni tudott egész addigi életében. A *Soha véget nem érő szeretkezés* ezzel szintetizálja és új kontextusba helyezi a korábbi Böszörményi-köttek lírai üzenetrendszerét. A költő itt saját, személyes létezését, az emberi kultúra történetét, valamint az emberi egzisztenciát vizsgálja, kutatja. Verseiben egyetemes mondanivalót közöl mindenkori olvasójával: a költő minden megnyilatkozása által a humanitás és az emberi kultúra védelmezőjeként is beszél hozzánk, minden őt ért csalódás, hátráltató történelmi trauma ellenére kontemplatív nyugalommal tekint múltra és lehetséges jövőre. Végtelen bölcseséggel és őszinteséggel int emberségre, a sorssal, a történelemmel és egymással való megbékélésre, továbbá arra, hogy tanuljunk saját múltbeli hibáinkból. József Attilával szólva elsősorban azt szeretné, ha végre *mind emberek lennének*, a szó legjobb, legnemesebb értelmében, ugyanakkor a magunk természetes gyarlóságával együtt.

Pap Kristóf debütversei

Augusztus nélkülöd

Katának

*Hiányod nyári permet,
felébreszt,
a hátsó kertben ásítózik a reggel,
összegabalyodó barackfákig
látok az ablakból,
idilli lenne,
ha együtt néznék,
s a hangod az ágyba visszaterelne.
De csak a csönd csörömpöl
a vakolatlan falakon.*

délutáni ágy

*kitárul a nyár hosszú folyosója,
a nap vakító szőnyeget húz rá,
tényleg szeretnéd,
vagy csak magamtól megyek veled?*

nyáron a fény

*nyáron a fény hátulról,
Isten háta mögül érkezik,
mi csak árnyékot adunk,
két sötéten világító részből
egyik világosabb sötét,
már-már szürke.*

PAP KRISTÓF 1992-ben született Pécsen, jelenleg is itt él. A Pécsi Tudományegyetem történelem – földrajz szakán tanult, idén szerzett egyetemi oklevelet. 2014 óta ír verseket, ez az első publikációja.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Efundam spiritum meum (vers)
- 4 **Dénes Anita:** Roncs (próza)
- 17 **Varga Melinda:** A tizenkét kagyló – szűz (vers)
- 18 **Rakovszky Zsuzsa:** Szerelem (próza)
- 46 Négykezesek a nyárra
- 47 **Balla Zsófia – Báthori Csaba:** Augusztusi négykezes
- 48 **Géczi János – Ladik Katalin:** Sem hiány, sem fölösleg
- 49 **Lőrincz P. Gabriella – Nagy Zsuka:** próbanyár
- 50 **Drávucz Zsolt – Ilyés Krisztinka:** Trópusi láz
- 51 **Dimény H. Árpád – Noszlopi Botond:** Lebegő erények hullnak a vízbe
- 52 **Bíró Tímea – Lennert-Móger Tímea:** Mind ég
- 53 **Kopriva Nikolett – Kovács Újszászy Péter:** Tűzcsovák
- 54 **Payer Imre – Bak Rita:** Július-sonett
- 55 **Géczi János – Vörös István:** Eltérített nyár
- 56 **Szávai Attila:** A törzsvendég (próza)
- 60 **Majoros Sándor:** Az örmény mozigépész (próza)
- 67 **Péter János:** Éppúgy (próza)
- 71 **Juhász Zsuzsanna:** Az orrfacsaró (próza)
- 77 **Tatjana Zsitkova versei Csisztay Gizella és Mandics György**
fordításában
- 79 **Szócs Géza:** Naplójegyzetek 2019 nyarán
- 87 A hónap alkotója: **Muszka Sándor** – Várazozás, A ház, A tónál,
Idegen, Fény, Mire megérted, Bűn, Hősök
- 90 **Varga Melinda:** Faust Csíkszépvízre látogat –
Lírai értekezés Muszka Sándor költészetéről
- 99 A költő tenger nélküli tengernagy – **Varga Melinda**
beszélgetése **Muszka Sándorral**
- 109 **Rimóczi László:** Kötelező olvasmány minden lelépni készülő
anyának (Böszörményi Zoltán: Sóvárgás)
- 113 **Borsodi László:** Újraszabni, összerakni (Király László: Sziklarajz.
Csúfhistóriák)
- 118 **Gáspár Ferenc:** Maradj meg magnak (J. M. Coetzee: A barbárokra
várva)
- 122 **Bittner Mónika:** Végtelen, nem szakaszos tizedestörténetek
(Vöröskéry Dóra: Röpképtelen madarak)
- 126 **Muth Ágota Gizella:** „Dobból ettem, és cimbalomból ittam”
(Röhrig Eszter: Vízhomok)
- 131 **Alföldy Jenő:** A szerepjáték alanya és tárgya (Bék Timur: Aszterión)
- 135 **Kántás Balázs:** A számvetés poézise – Soha véget nem érő
szeretkezés
- 150 Debüt – **Pap Kristóf** versei

- Böszörményi Zoltán
Efundam spiritum meum
- Varga Melinda
A tizenkét kagyló – szűz
- Szávai Attila
A törzsvendég
- Péter János
Éppúgy
- Szócs Géza
Naplójegyzetek 2019 nyarán

- Rakovszky Zsuzsa
Szerelem
- Dénes Anita
Roncs
- Majoros Sándor
Az örmény mozigépész
- Juhász Zsuzsanna
Az orrfacsaró
- Pap Kristóf
nyáron a fény

Négykezesek a nyárra

- Balla Zsófia Báthori Csaba: *Augusztusi négykezes*
Géczi János – Ladik Katalin: *Sem hiány, sem fölösleg*
Lőrincz P. Gabriella – Nagy Zsuka: *próbanyár*
Drávucz Zsolt – Ilyés Krisztinka: *Trópusi láz*
Dimény H. Árpád – Noszlopi Botond: *Lebegő erények hullnak a vízbe*
Bíró Tímea – Lennert-Móger Tímea: *Mind ég*
Kopriva Nikolett – Kovács Újszászy Péter: *Tűzcsóvák*
Payer Imre – Bak Rita: *Július-sonett*
Géczi János – Vörös István: *Eltérített nyár*

A hónap alkotója: **MUSZKA SÁNDOR**

Várakozás, A ház, A tónál, Idegen, Fény, Mire megérted, Bűn, Hősök

- **Varga Melinda:** Faust Csíkszépvízre látogat –
Lírai értekezés Muszka Sándor költészetéről
- A költő tenger nélküli tengernagy –

Varga Melinda beszélgetése **Muszka Sándorral**

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka

Nemzeti Kulturális Alap